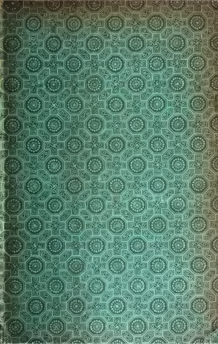
LA ORIENTADA: POEMA

Francesc Pelagi Briz i Fernández

FRANCESCH PELAY BRIZ

LA ORIENTADA

POEMA

BARCELONA.
JOAN ROCA Y BROS
HOSPITAL, 87

A LA MEMORIA

DE

FRANCESCH BRIZ Y RIUS

(mort lo dia 21 de Decembre de 1857)

Y

MARIA AGNA FERNANDEZ Y MASSOLA

(morta lo 28 de Maig de 1878).

Damunt de vostra tomba tan plorada,
eixa flor arrencada
del arbre de ma trista fantasía
per mí posada sía
Ella será per sempre mes penyora
del dol que en lo cor nía
del vostre fill que l' amor vostra anyora.

F. P. BRIZ Y FERNANDEZ.

Barcelona 6 *de Juny de* 1881.

LA ORIENTADA

CANT PRIMER

LO ENDEVINAYRE

Introducció.—Andrinópol.—La matansa.—L' encantayre Marbreck.—Gircó hi va per que li endevini lo que será d' ell.—La espasa del mort.—Vaticini.—L' aparició.—Girco se 'n va ple de congoixa.—Lo patge de Roger.—Lo somni.—Marbreck lo posa en camí de venjar al seu mestre.—Jurament del patge.—La *Capitost*.—Disfressat ab roba del endevinayre lo patge fuig d' Andrinópol en lo cor de la nit.

Canto uns amors y d' un capdill ilustre
la mort y la venjansa; las heróicas
lluytas d' aquells qu' anaren valerosos
á salvá' un vell imperi y, duts de l' ira,
altre cop á son fat l' abandonaren
en cástich just de ingratitut inica.

Lo sol d' orient que enmoreni sos rostres
s' enmirallá en la sanch de sa revenja
y 'l grech cobart, que convulsiu d' enveja
traydorament al héroe mort donava,
avuy mateix, quan á sos fills ho esplica,
al retraure aquells fets encar tremola. (1)

Sota 'l cel esplendent hont l' art un dia
com may en altra part florí ab bon astre,
casi ovirant las planas hont impresas
dels semi-deus quedaren las petjadas,
en las terras del noble y del invicte
Alexandre lo gran, terror del Asia,

Una antiga ciutat sos murs eixeca,
donant al sol los seus lluhents cimboris
de coure y or. Sas puntxegudas torras,
sos jardins y palaus, carrers y plassas,
del'viador la namorads 'n feyan.
(Ah', vella y tot, avuy encar namora!)

Son nom es Andrinópol: hermosejan
sos palaus los palmers y sicomoros:
del Hebrus (2), que á sos peus llense y destria
sa madeixa d' escuma rondinayre,
reb la frescor, y, de las aspras cimas
que la voltan, lo alé de isardas selvas.

Turca es avuy. Més pura lley seguia,
quan va esclatar en lo seu si, la gesta
que va enaltirte, ¡oh patria!, quan tremeron,
al ressó de la veu del almugáver,
en los seus fonaments los alters d' Efesso, (3)
niu y traspás de l' áliga profética.

En aqueixa ciutat y quan encara
omplia 'l blau espay que al mon acotxa,
lo inmortal eco inmens de las creuhadas,
en una vetlla de memorie trista,
crits de dol y d' angoixa despertaren
als qui á la son, ulls cluchs, donat s' havian

A la llum de las teyas, com á feras
perseguits sens clemencia, corsorpresos,
finavan degollats los que de Italia
vinguts amichs pera salvá' á Bizanci
de la petja del Turch, tan bella paga
dels bizantins traydorament revian.

Nit d' esglay fou aquella. Sanguejantlos
y á trossos llurs vestits, cercant la vida
en la foscor de las desertas ruas,
fugian uns. Altres com braus finaren
escometent la mort sense defendres'.
D' altres, lo riu, l' últim badall gelava.

La terra, de sanch molla, lliscar feya
los peus febrins dels matadors sens ánima
que, com uns folls, cercavan lo carnatge
y pam á pam tots los recons seguian.
Tal fa 'l lladre de pas dintre la selva,
quan per atzar la presa se li escapa.

Lo ferro ab son viu tall segava 'ls nervis,
venas y carns de cossos que avans d' ara
en bona lluyta respectat havia
y, 'l greeh cobart, es al escalf d' aquella
ardida sanch, com de novell coratge
sentí enfortir son febls cor de dona.

Los vehins poruchs tancats dintre sas casas,
darrera de las portas, ab l' orella
clavada á las esquerdas, escoltavan
los crits y 'ls ¡ays! y los renechs que á fora,
en etern rebombori barrejantse,
com un sec d' infern l' espay omplian.

Alguns, del martxapsu per l' ampla escletxa,
ab lo tacte dels dits beu be sentiren
entrarhi glop á glop la sanch bullenta
d' algun nafrat que, al caure, en sa agonia
sotragava las fullas de la porta.
Tal las somóu lo vent de tramontana.

Donchs be en aquella nit, Marbreck lo magich
qu' encanta las serpents y encisa als homes,
ab lo cap cavilós y 'ls ulls pensívols,
dintre son cau, segut, la remò' escolta
del riu que llepa 'ls fonaments macisos
de sa barraca de fustam y argila.

De tant en tant fins á son clos arriba
la cridoria espantosa y á las horas
un mig riure cruel sos llabis bada,
belluga 'l cap, escolta y, baix, rondina:
—Ells ab ells está bè. Tastén lo ferro.
Canta, canta Leví, que Judá plora.»

Y, un ample llibre á fullejar comensa,
d' un llum de coure á la claror escassa.
Encara als dits te 'l primer full, quan sonan
dos cops seguits en sa ennegrida porta.
S' alsa Marbreck, vers lo portal camina
y guayta qui es lo qui ab tal forsa truca.

—Obriu—li fa des de la part de fora
un' aspra veu. Y, dins lo pany giranthi
la clau, Marbreck obra al que ve.—¿Qui ús mena
en nit com la d' avuy, per aquest barri?
Entráu, entráu Gircò. Sia honorada
la meva casa ab la presencia vostra.

Ab mantell negre embolicat avansa
lo foraster. Lo seu capell de ferro
batut y ben polit rellú á la débil
claror del llum. Sa cara n' es farrenya;
sos ulls, negres y vius; grossos sos llavis,
y un pel curt y crespat pobla sas barras.

Dos lluhents esparons en sos peus dringan
á cada pas que fa. Se desembossa,
descobrint una cota ben teixida
ab anellas de çer. S' assèu y ab calma,
allargant á Marbreck que se 'l contempla,
una espasa sagnant, axís ell parla:

—Tant com pot ser, també pot deixá' d'esser,
mes en ma terra hi créuhen y tal volta
pot ser vritat encar que un no s' ho espliqui.
Tu sabs l' art de llegir en las estrellas
y endeviná' 'l porvindre. Vull que 'm digas
de quí son eixa sanch y aquesta espasa.

En ta ciencia creuré si ho endevinas
y tu 'm dirás quin lo meu fi te d' esser.
Axís parla ell y com aquell qu' escolta
un tros plahent de musica sentida,
axís Marbreck escolta sas paraulas
sens pérdren' mot y ab cara riallera.

Dret davant de Gircò, ab la vista baixa,
molt llarga estona sens parlar, rumia.
Mes de cop, com si algú 'l tragués del éxtassis,
prenent la espasa que lo alá li dona
—¿Creurén si ho endevino? Si 'us es fácil
vence 'l dupte, creuréu. Jo 'us ho asseguro.

Aixís parla lo màgich, que al contacte
del ferro tot s' anima, com s' adressa
al contacte del sol la serp isarda.
La fulla 's mira, 'l pom, la ciselIada
vora qu' es d' or ab perlas hermosida,
travall rich, ben entés, eixit d' Italia.

En lo acer tira á pols no mes set gotas
de l' aigue negra d' un flasquet de vidre
y 'l bull que fa lo líquit al contacte
de la sanch ja mig presa, atent observa.
Despres fa anar lo cap y á Gircó 's mira
tot murmurant:—Gircó, no es sanch de casa!

—Ha! ha!—riallejant aquest contesta—
ets ben curt de gambals si mes no hi llucas.
¿Y es per ço que tothom d' aquí t' alaba
y dels endevinayres se 't diu mestre?
Si mes no hagués sabut Merli, jo 't juro
que may pels ayres cavalcat hauria.»

—Esta sanch no es de casa,—barbotega
de nou Marbreck.—Jo vos diré hont ardenta
cercolava eixa tarda, y en que venas
ha infiltrat lo valor, y en quina testa,
sabonantne 'l cervell, hi va fer naixe
ambició qu' ha finit en jas d' espinas

Mes avans heu de dirme si las telas
del vostre cor resistiran la prova.—
Y tal com la quieta salzereda
que sas fullas te inmóus, aixís que bufa
lo fort mestral, sorda ramor escampa
agitant lo fullam de son brancatge,

Tal fa Gircò, quan sent la agullonada
de las paraulas del juhèu, y trémol,
del tamboret hont seu, irat s' aixeca.
—Cobart jo?—crida ab foch—Quan? En que terra
has sentit de un alá fer tal soposta?
Fes lo teu fet, endevinayre. Trasca!»

—Ja sé qu' en vostra patria 'ls mascles pujan
forts y sapats com los abets. Mon avi
ja m' havia esplicat que tot contracte
ab vostra sanch eixintne de las venas
sagellavau ardits (4). Se que la Seytia
no cria cors migrats ni espantadissos.

Com se que 'l roure á l' huracá fa cara
per mes que arrele en terra molt ventosa,
mes també se que 'a mig parteix lo roure
si del llamp tasta la rohent fibiada.
La prova que vos tinch ara amanida
pot ser per vos del llamp tinga la forsa »

Gircò no li respont. Se torna á seure
arronsant las espatllas. L' altre agafa
la espasa per lo pom, una senzilla
lligada hi fa ab un cordill ben doble
y, guarnintli una baga, d' un fort gantxo
del sostre á plom l' arma penjada deixa.

Al bell dessota sa ennegrida punta
lo flam del llum ab gran cautela hi posa
Aytal fa lo soldat aixis qu' avía
lo foch-grech que los ayres partint ratlla,
deixant rastre rohent. Apres tres passos
enrera dona y diu ab molt misteri

—*Naixerás y viurás*—y mentres parla
los ulls en blanch mig gira, 'l cap aixeca
tot fent balandrejar sa barba blanca
Morirás—va dibent ab la veu fonda
De la caixa eixirás —Y aquí sa vista
com la del gat masquer fa llumenetas.

Y, al mateix temps, sa descarnada dreta
damunt d' un llibre fa cercles y ratllas
y ab una vara prima 'l flam rebifa
del llum mig esmortit. Gircó se 'l guayta
los colzes apoyant damunt sas cuixas
y ab lo front tot rugós. Mes, ¡oh prodigi!,

Aixis com en lo cel la núu lleugera
dessobre 'l blau espay, mentres fa via,
mil formas pren y ara es lo fum qu' enlayra
sos flonjos caragols, ara una fera
de gegantina testa, ara un fantasma
que son mantell al vent tot fugint dona,

Aixís del flam desprentse una rojenca
boyra que creix y cap al sostre munta,
s' exten al vol de la penjant espasa;
com d' una gloria sa esplendó' enlluherna
y, de la cambra 'l negre fons, encara
molt mes fa ressaltar sa vivó' intensa.

En son bell mig te la blancor del lliri
la rojor de la sanch pren en la vora.
Al seu reflexo, del juhèu la cara
te lo color encés de la rosella
y, dessota llura cellas arquejadas,
de Gircó 'ls ulls com dos estels relluhen.

Fixament aquest guayta de la espasa
la llarga sombra que 's dibuixa negra
sobre 'l fons blanquinós. Veu ab sorpresa
darrera d' ella y dreta una fantasma
que, térbola al comens, va prenent forma
fins á quedar del tot ben definida.

Y veu..... Ah! Es ell! Lo geni de la guerra!
En los sens ulls encara hi guspireja
cell esguart que al contrarl estemordia,
que las onas del mar enmiralleren
y que al amor ab melengia tendre
lo dols cor de sa esposa encamiuava.

Es lo Céssar! Llur cos á mitjas tapa (5)
son mantell blau qu' un bonich fres voreja
de teixit d' or. En lo seu cap hi porta
lo blau capell ab la presilla plana
farcida de embutits y pedreria.
Lo cinto 'l du clavetejat de ivori.

Sa túnica n' es blanca com la llonja
pell del poruch armeli, mes en ella,
en la meytat que tapa del pit ample
la brava post, tal com traspua y brolla
del blanch colom sobre la ploma fina
la sanch, quan l' espavé' hi obra greu nafra,

Aixis mateix per dotze parts borbolla
á espessos regalims la sanch del héroe,
buscant, de las tabellas de la túnica,
las mes fondas canals per relliscarhi
Damunt del gruix del cinto, entretenintshi,
una geniva hi fa rohenta, escumosa,

Y aprés y gota á gota desprenentse,
de grossas clapas la gonella omplena.
La aparició de fit á fit esguarda
al espalmat alá, que se la mira
ab boca mig oberta y mans convulsas,
tal com guayta á la serp l' au que 's sent presa.

Marbreck va rondinant sa misteriosa
invocació que aumenta la febrina
congoixa del alá. Al lluny ressona
la remor del tropell dels que arrebassan
la vida als confiats que als carrers ixen,
ignorant que la Mort á l' aguayt vetlla.

—*Naixerás, morirás*,—á sas orellas
seguidament sent ressonar ab forsa
lo fill del Turkestá (6) y encar que brega
per vèncer la corcor que 'l cor li migra,
no pot y sent lo gel de son cos dintre
y sent perdre á sos ulls l' esma del veure.

¿Mes confessarse esporuguit? ¿Ell témer?
Vergonya tal no la confessa. S' alsa
de sopte y tot donant un cop en terra
ab lo peu tremolench:—Prou,—crida ab furia.
Marbreck para l' ensis y tot s' esbrava
tornant lo llum á sa claró' esmortida.

—¿Ara 'm creuréu, suposo?—diu lo mágich,
posant de nou lo llum sobre la taula.
Lo fer alá sols li contesta:—Digam
quina fi jo tindré. Consulta 'l llibre,
lo palmell de la má, mon front, quant vullas.»
Marbreck la má li aparta y pren un llibre.

Llegeix; torna á llegir, pensa; cavila.
Ab son dit pols (humitejantlo als llabis)
fa tombar los fulls rústechs que s' encastan
una ab altres. Llegeix, llegeix, rumía.
Després despenja l' arma, plega 'l llibre
y donantla á Gircó que se la queda:

—Heu de morir, si 'l meu saber no falla,
en temps de guerra,—diu—per eixa espasa
degollat. ¡Oh Gircó, mal astre regna
per vos en aquest mon! Mal fí es lo vostre
—Si ella m' ha de matar, juheu, respiro
No tingas por, no 'm matará pas ella »

Aixó lo alà respont, prenent la espasa.
Y, deixant en la taula tres monedas,
s' abriga ab pressa y á sortí' 's disposa.
Lo mágich, tot seguintlo, l' acompanya
murmurant.—Lo Senyor vos done ajuda »
Aprés la porta tanca y la clau gira

La nit ja es ben entrada 'L juheu tremola
de goig Dessota 'l drap de sa esquifida
túnica negra 'l cor li bat, y ab befa
y regullosa veu—Be! be!—rondina—
lo llop per ell mateix cáu á la trampa
L' ha conegut!... Beneyt!... No... no s' ho creya!

Mes ¿per qué serviria de la vida
reconsumirne 'ls anys, si los misteris
á nostre giny ben clars no 's revelessen?
Roger!... sí! Sí, Roger... aquell cap d' ala
qu' avuy has pecejat... Gircó, ¿'l coneixes?
Un vell com jo, ha fet tremolá' un atleta! —

Y la rialla sona altra vegada
on lo espay reduhit hont nia 'l màgich.
—Poch pensartho podias! Tu vas vindre
y de tots mos cabals vas ferne tria,
quedante lo millor... fa vuyt anys are.
La revenja ha trigat, mes no ha fet falla.

Ja la tinch, ja la tinch... y será grossa
y cruel y mortal. Ves! ves' amaga,
amaga l' eyna qu' ha de obrir tas venas
Jo he llegit ton pensament. Encara
que eent lleguas á sots la terra dura
la colgues, está escrit, morirás d' ella.»

Y, la testa movent d' un cantó á l' altre,
escolta ab molt afany si mimva á fora
la tasca de la mort. La quietut reyna.
La nit ab sa foscor tot ho amortalla
y, en las veynas, las armas homeyeraa
mollas de sanch, de son fadich reposan.

Tot ha finit. Marbreck sa cambra deixa:
per un llarch corredor, rumiant, fa via.
Al cap d' avall d' aqueix, troba una porta
L' obra apretantla. Una claró' esmortuida
la cambra omplena. Penja del baix sostre
una llàntia de vidre escantellada.

L' ayre es pesat. En un cantó una estora
de jonchs fins d' Orient lo trespol tapa.
D' ella al damunt hi dorm un hermós jove.
Dessobre son mantell plegat á dobles
hi descansa sa testa. No pas bella
llu l' auba sobre 'l mon, del qu' ell lluhía

Damunt de aquella atapahida estora
Mig cobreixen, sos rulls, sa fina galta
acolorida un xich, tot emballantse
com en lo camp s' emballan las espigas,
quan vinciadas pel pes del gra 's barrejan,
confonent sas arestas llargarudas.

Jau de costat. Sa cabellera es rossa
com la flor de la gódoa. (7) 'L pit li abriga,
oprimintlhi suáument, jipó de seda:
es teixit á Damás, verd com la fulla
dels pins de lley. Sas ajustadas calsas
empresonan duas camas musculosas.

Jau de costat y dorm. La pau serena
son front hont hi traspúa l' alegria.
Somnia, si. Lo somni l' encativa.
Falaguer es doncbs fins mig riu. Lo mágich
se hi acosta, so 'l guayta—Cert!—murmura
—joventut es amor, es golg, es vida!

Véusel' aquí, duas horas no fa encara
que, fugint de la mort, jo 'l recullía,
y ara ja dorm! Tranquilament reposa
somniant ab l' amor!... Si, si es tan bella
com lo lliri del prat, y com la rosa
qu' en cap de brot las auras balandrejan.

Es mes jove que tú, mes encisera,
y aixó que teus d' un ángel la figura.
Bessons sou en bellesa, com bessonas
en bondat vostras ánimas senzillas
Mes ay! lo cel mes pur també te 'ls nuvols
que son blavós espay enterboleixen.

Deixa glatir tou cor, ja 't vindrá l' hora
de regá' 'l teu camí ab amargas llágrimas.
Mes no... Esbráves' eix somni, que jo 'l viure
sols t' he donat per fe' arribá' á son terme
ma venjansa y mon oy... A fora! á fora!
del amor los falachs y las venturas.

Tu 'm venjarás! Per tu buydas sas venas
han de quedar de sanch. Mes lo fat lliga
y ha de cumplirse 'l fat. Del mort la espasa
ha de obrir en son cos la fatal vía.
Al somni plahenter seguesca 'l somni
que 't mostre 'l lloch hont ell jitará 'l ferro »

Y al dir aixó una finestra ell obra
que dona al riu, al llegendari Hebrus. (8)
Fosca es la nit, quieta y estrellada.
Després vers lo donzell ab pressa torna
y, apretantlhi los polsos, ab sa dreta
son front alegre apesarat li deixa

La fadiga segueix á la calmosa
respiració ab que descansava 'l jove;
y 'l bras, quiet fins á las horas, ara
de tant en tant somóuse. Fins mig obra
los ulls, que closos eran, y sospira.
Véuse aquí 'l somni estrany que 'l neguiteja

Era de nit y un home camí feya
envers un bosch, á l' una má una teya
encesa duya. Ab fadigós daleit
cap dins d' un bosch anava. Tal com corra
empesa per lo vent la fina sorra
d' un plá desert, aixís se 'l veya corre
capficat, anhelós, ple de neguit.

A l' altra má una espasa sagnantada
duya pel mig del tall ben agafada.
¿Hont va? ¿Qui es? ¿Quin esperit lo dú?
Arriba al bosch, véu un' alzina vella
que té 'l tranch foradat d' una centella
hi puja, y al forat que ha fet en ella
lo llamp, depressa hi colga son bras nú

Mig nu. La espasa pren y dins la fica.
Hi cab! No 's véu!... Ja está salvat... ¡Oh rica
la troballa ha sigut! De sort esta.
Baixa del arbre... Quan del bosch anava
a eixir, un corb que dalt del arbre estava
seut, mort d' esglay, con ço mateix cridava:
«Del tranch, la espasa, ne trauré demá.»

Recula tremolós, la tren depressa
del lloch aquell, y tot lo bosch travessa
y per un xaragall devalla al riu.
Al ayga vá! La tira á corra-cuyta.
L'arma un instant ab l' ayga mansa lluyta:
se 'n va á fous... Ja está llest... mes una truyta
ab lo soroll ja n' ha deixat son niu.

Y trayent lo seu cap damunt la clara
ayga, axis parla: «Lo que ta has fet ara
per mi desfet ara mateix será.»
Y á la platja la treu. Ell ab feresa
y mort d' esglay la pren, y, ab rapidesa,
portant en l' altra má la teya encesa,
tras, tras, corrent cap á un alt mont se 'n vá.

Hi troba un cau, hi entra, hi fa un sot, cava
(L' espasa n' era l' eyna ab que cavava.)
Ja esta llest. Ja la tira a dins del clot,
la colga, aplana 'l pis, guayta, 'a mig gira,
entorn del cau tot rezelos ell mira.
«Ningu m' ha vist» sembla que diu, quan tira
l' ultim grapat damunt mateix del clot.

Un negre taup que arrera seu tenía,
tot lo que feya reparat ho havía,
y, quan ja esta pera sortir del cau,
li diu aixi: «Jo la trauré la terra
y quan lo sol vinga á aclarir la Terra
la espasa trobará al cim de esta serra.»
Del clot la espasa tot depressa ell trau.

Mes amunt hi ha un volcá, vers ell s' atansa,
allí 'l portan l' esglay y la esperansa:
allí, segur, no hi sentirá eixas veus.
Y puja, puja, puja, al cim arriba:
res d' aquest mon de que la hi tiri 'l priva.
Mira 'l cel, está núvol, la geniva
de la boca del monstre tè á sos peus.

La espasa de sas mans cáu aplomada,
la gola del volcá ja l' ha dragada,
ja tot está acabat, ningú diu re.
Baixa 'l mont y quan es á la pradera
sont un rumor d' infern al seu darrera,
es lo volcá qu' ab sa veu ronca y fera
li crida: «Al pla jo la vomitaré.»

Y 'l volcá no es pas ayga, arbre ni terra,
lo que té dins sols ell ho desenterra;
presa que fa, no torna, es com la mort.
Per çò, plorant de rabia, ell ni 's detura,
ni torna enrera y, tot fugint, murmura:
«Ans eix obstacle lo meu bras s' hi atura:
lo bras de Deu la clavará en mon cor!»

Y al arribar aquí 'l jóve 's desperta
Desport y tot veu del volcá la gola
fonda y asprosa, y esquerdada y negra.
Hi veu los xaragays que deix la lava
com fots per gegantina rohenta rella
Hi veu clapas de cendra atapahida

Que 'ls clots omplenan y ab son buf los ayres
de tant en tant en torbs de pols aixecan
La xardor del infern que n' ix l' ofega.
Li tapa 'ls esperits lo baf que 'n brolla
Y, tanta es la ilusió, li apar encare
oure cruixir sota sos peus la lava.

Y en lo suau ensopiment que sempre
segueix á un somni fadigos, li sembla
encar veure á sos peus tambe la plana
clapada de poblets que blanquinejan
y, al lluny, del mar las rondinayres onas
que enrîbetan la costa ab blanca escuma.

Tal esmenta l' orat la seva vida,
la vida del seny clar quan sópit brega
ab lo recort y ab lo desig de rompre
la resclosa fatal que son juhí tanca
dins un cercle boyros, hont ell sens esma
hi cerca llum é hi troba sols la fosca

Mes a la fi la realitat conmóulo
y torna en sí. En lo mágich que se 'l guayta
clava 'ls ulls y... —Ahl sou vos?—suáument murmura
¡Quin somni mes pesat!—Y al du' á la pensa
son present, afegeix·—Mes me valdria
dormir, essent mon despertar tan negre!»

Y dit axo s' aixeca.—Escolta, jóve,—
fa llavoras Marbreck,—de la mort riute.
Ja per salvada pots contar ta vida
si mos concells segueixes. A las terras
que trepitjan los teus podrás tornarhi.
Mes avans, aten bé, has de obehirme.»

Y acostantse al donzell, aixís li parla
ben baix, balxet, com si temés que fossen
sentits sos mots per las parets que 'l voltan.
Aixís lo enamorat diu á sa aymla
las parauletas del amor pus dolsas,
las ilusions mes tendras que 'l somóuhen.

Li esplica 'l pensament que bull sens treva
dins son magi. Lo diu que déu al héroe
venjar, mes qu' al venjarlo s' ha de valdre
de lo qu' ell li dirá —No mes si 'm juras
créurem en tot, sabrás qué fer pertoca
per dú á bon terme lo justíssim cástich.

—Juro'—respont lo jove—juro ferho
y al bras no donar pau fins que 's revolque
sots mos peus l' occisor. Ho juro! Ho juro
per la patria que al mon m' ha dut ab honra
per la fé que l' esprit vers Deu m' alxeca
per l' amor que en mon cor ha pres estada

—Y no 'l perdonaras?—No.—¿Encar que t pregue
de genolls á tos peus?—Si tal baixesa
fos ell capás de fer, sols en resposta
altre cop dins del pit li enfonsaria
lo ferro nu, per deslliurá' á la terra
d' un cobart —Y aixó al dir los seus ulls lluhen

—Donchs si tu no 'l perdonas, si 'l pecejas
com ell ha pecejat al qui erat' mestre,
jo 't diré 'l qu' has de fer. Dintre la gola
del volcá qu' en ton somni has vist, ¡oh jóve!,
trobaras una espasa Ab ella invicte
tu serás Es la espasa del teu amo.

—¿La espasa d' ell?¿Y com sabeu que ho era?—
lo patge de Roger pregunta ab ansia.
—No li preguntos may, com venç al poltre,
al bon domayre; ni al marí demanes
com coneix del mal temps los certs pressagis.
Creu de ma ciencia la paraula entera.

En las montanyas dels Balkans (9) llá hont clavan
l' ungla en la mar, dels Dardanels vehina
hi ha una cima pelada. Allí es la gola
del volcá que retè la gran penyora.
Des d' aquell cim dos continents s' ovíran
y esmunyintse entre 'ls dos, duas mars se juntan.

Los sepulcres d' Ayax y Hécuba (10) 'ls fitan.
La mateixa ona ab sos extrems los besa.
Son tan aprop que, la palmera grega,
per sobre 'l mar fecunda la del Assia.
Allí hont s' aixeca Heráclea, allí comensa
la vessana del mont qual cim t' espera.

Ves, corra, empunya 'l ferro y, sens pensarthi,
fins al pom en son pit cent cops entérral'.
Y béfal' y trepitjal' y sos membres
donals als corbs per abundant pastura;
quan aquells farts ja de sa carn se 'n tornen,
llavors que 'ls llops fassan cruixir sos ossos.»

—Mes tal venjansa en tú no puch compendre!
—La sanch de nostre Deu no varem planye,
segons valtres dihen, y, vols, ¡oh jóve!,
que li dolga á un juheu la de un trist home!
Vènjat', jo t' aydarè. Ab ta venjansa
la meva al mateix temps veurè complerta.»

Y, al parla' aixís, una infernal rialla
en los llábis del vell seca, hi ressona
qu' ompla d' esglay al jovenívol patge!
—No 'm comprens? No 'm comprens?—Y aquí sa cara
prenent un tant esglayador,—Tú estimas,—
diu á son hoste que sorprès se 'l guayta.—

Si may algú, la teua amor, sens vida,
erta á tos peus deixés y deshonrada,
y vergassada y escupida y nua,
¿qué li farías tú?—Si pogués darli
mil morts las hi daría ¡Oh infamia! ¡Oh befa!
—Donchs tot axo va fo' ab la mova filla!»

Exclama 'l vell y, en sa pestanya seca,
tremolosa hi apunta solitaria
llágrima ardent Lo patge fret se 'l mira
y, esmogut del que ha ohit, callant, respecta
la dolor d' aquell pare sens ventura
Tal fa lo mont ab l' ermita que 'l petja

Al fi la reflexió de nou impera
en lo jove que, ab dupte, al vell pregunta.
—Mes, per que ha de ser son propi ferro?
¿No es de bon tremp lo meu per fer justicia?
—Lo fat ho te dispost Ha de complirse
lo qu' está disposat per lley antiga

Tant per tant, diu la lley y es infalible.
Ein tant ab ton coltell no cobrat fora.
¿Sabs tú, donzell, que ton nemich es destre?
Son puny es dur com cer son bras, de ferro
son ull, certer, y, allí hont la vista clava,
la nafra tost, boy sanguejant, fa boca.

No serás tú, de tendres anys encara
jove frescoy fet per l' amor, qui 'l vença
si altre poder de sos embats no 't salva
La espasa de Roger fará 'l miracle.
Sa virtut prou de mi n' es coneguda.
Du 'l tremp dels segles: las llisons dels héroes

Entre las boyras del passat l' arrenca
Orm lo brau (11) á la tomba de son pare
y de Berna 'l fità á son fil s' escola.
Lo fundador del mes extens imperi
ab ella fita en Occident sos termes,
escaixalant la fera mitja lluna

Un rich juheu a un martxanto la compra,
en Genova la ven eix á ton mestre
y, es sols per ella, si la mar se dona
al jou d' aquell á qui tu déus venjansa
La *capitost* li diuhen. May cap altra
osca li ha fet, ni l' ha vinclat senyora

Ningu sab sas virtuts sino 'l que 't parla,
que las coneix per vellas escripturas
Dels homes lo record no 'n serva rastre
y 'l que per ella ha estat geni invencible,
ha mort creyent que era 'l seu cor qui ho feya
Sempre l' home es aixís... fum y superbia!

Mes lo jorn aviat pendrà la fosca
a la nit, del que fuig ansiosa mare
Es hora de tornar á ne 'ls teus. Fes via!—
Lo donzell per anarsen' se prepara
ab son trajo llampant de llana y seda,
mes llavoras lo vell que se n' adona:

—No, aixis no,—li fa,—estornell y jove
voldran dir sempre una mateixa cosa
¿No veus que aquests vestits á morf' 't duhen?
Vina —Y li dona una negrenca túnica
que del patge escondeix lo vistós trajo.
Après envers la porta l' acompanya.

La nit es fosca y freda. Tal com guayta,
parat en la portella, quan la troba
oberta per descuyt, l' aucell y alegre
empren desprès lo vol, aixís ell mira
á l' un cantò y á l' altre y prest se llensa
en lo cor de la nit que l' embolcalla.

NOTAS DEL CANT I.

(1) Horrible fou en efecte la venjansa que 'ls catalans prenguéren de la cruel y traydora mort donada a tres embaixadors enviats per ells á Constantinople. «Tal debió ser ella» diu nostre historiayre poeta En Victor Balaguer, en sa *Historia de Cataluña* «y tan terrible y mortal su venganza, que tengo leido en Moncada, que de resultas de esto, aun mucho tiempo despues, la maldicion mas enérgica que en aquellos países arrojarse podia contra un enemigo, era la de esclamar: *Asi la venganza de los catalanes caiga sobre su cabeza.*»

(2) *Hebrus* riu de la Tracia (avuy Romelia) que ara porta per nom *Maritza*. Naix en la vessana del Despoladagh y passa per Tatar-Bazadjik, Filipoli, Andrinopolis, Djesr-Erkene, Dimulica, Ipsala, Feredjik y desayguа en lo Archipélach á una hora y mitja de Enos. Se 'n contan moltas llegendas, de las quals es lo héroe (en sa major part) Orfeo, quals membres las donas tracias llansaren al riu per gelosia, segons uns, y per despit, segons altres. Altra llegenda diu que tou lo cap del desgraciat aymador lo que vá anar a parar a la corrent. Mentres las aiguas se 'l enduyan, lo cap feya llastimosos crits y planys fins que 's pará en las costas de la illa de Lesbos, hont una serpent sentint sos ¡ays! volgué donarli una picada, més Apolo convertí á la fera en roca. Uns pescadors la varen trobar mes endavant plena de vida en lo riu Meles y li feu aixecat un sumptuos temple.

(3) En la ciutat de Efesso fou ahont Roger organisá la host per la invasió de la Natolia, y en ella hi existia lo moniment a que fá referencia lo vers que motiva aixa nata. «E en lo dit lloch de Ephesso es lo moniment en que monsenyer senct Juan Evangelista se mes com hach pres comiat del poble, é puix vaeran un nuu en semblansa de foch, don es opinio, quen aquella seo muntas al cel en cos o en anima. E par tu ba en lo miracle que en lo moniment seu se demostra cascun any quel jorn de senct Esteve, cascun any, á hora de vespres, comensa de exir del moniment daquet qui es de quatre cayres, al peu del altar, é hay una bella pera de marbre de sus qui ha bé XII pams de lonch e cinch d' ample, e au mig de la pera hay IX forats fort pochs, a daquells nou forats, com las vespres se comensen á dir lo jorn de senct Esteve, les quals vespres son de senct Ioan, hix manna darena de cascu forat, que munta be un palm dalt sobre la pera, així com un ando daygu ohix. Equella manna hix, e comensa a exir, axí com ves he dit, com les vespres comencen de S. Ioan a dir lo jorn de senct Esteve, a dura tota la nuyt, e puix tot lo dia de senct Ioan entro le sol es post, e es cesada de exir, que tota hora son be II quarteres de Barcelona. E aquella manna es bona maravellosament a moltes bones coses, ço es á saber que quin beu, com se sent febre venir,

que james la lebra aquella no li torna. E d' altra part, si dona va en part a no pot fillar, quen bega ab aygua o ab vi, tantost es deslliurada. E daltra part que si es fortuna de mar, en gita hom en la mar tres vegades, en nom de la sancta Trinitat o de Madona sancta Maria o del beneyt senct Ioan Evangelista, tantost cessa la fortuna. E encara qui ha mal de vexiguos sen fan dit nom, tantost es guarit. E daquella manna donen a tots los pelegrins qui hi venen; e aixi aquella manna no hix sino de any en any.»

(4) Per cloure un contracte los scytas (á qual rassa pertanyían los alans) omplían de vi un gran vas de terrissa, después los dos que tractavan se feyan un tall en lo bras ab un ganivet, deixavan caure la sanch en lo vas, trempavan sas armas en aquell liquor y aprés ne bevian, proferint terribles imprecacions contra aquell que dels dos faltés al tracte.

(5) Veuse aquí lo que referent al trajo de Cesar diu Muntaner: «E Cesar porta capell blau e totes ses robes blaves, ab fres d' or estret.»

(6) País del Assin.

(7) *Godon*: especie de argelaga mes petits, qual flor tira per la forma á la de ginesta.

(8) *Hebrus llegendari*: vejas la nota 2.

(9) *Balkans*: gros aplech de montanyas de gran elevació á certs indrets que s' estenen per la Turquía Europea en diferentas direccions. La carena á que 's refereix l' autor es la que 's tira vers lo Sur, formant la península de Galipol y que se nomena Tekirdagh.

(10) *Sepulcres d' Ayax y Hécuba*: en lo estret de la Dardanels y allí hont es major s' amplada (1 llegua y $\frac{1}{2}$) forma la terra com dos turons, un per banda de estret, que portan lo nom de sepulcres de Ayax y Hécuba, per haverhi hagut en la antiguitat dos grans monuments alsats en memoria de eixos dos personatges.

(11) *Orm lo bran*: personatge llegendari de la poesía del nort. Lo cant popular esplica aixis la manera com Orm se fa ab l' arma que li devia dar la victoria. «Orm que está desitjós de venjarse del gegant de Berna y que sab hont se troba l' arma invencible, corre á la tomba del seu pare, que ho es una montanya. Hi truca tan fort, que la penya s' esberla.—¿Qui es lo temerari que vé á torbar lo meu repos?—So jo, Orm, lo teu fill.—¿Qué vols? No 't valg donar l' any passat pilas d' or y d' argent?—Es veritat me vas donar l' any passat pilas d' or y d' argent, pero ara vull la teua espasa.—Si de primer no vas á Irlanda a venjar la mort meva, no tindrás la espasa.—Si no me la vols donar, jo faré cin h mil bocins de la montanya que 't fa de tomba. Lo vell li dona la espasa y Orm mata el gegant y després als occisors de son pare.»

CANT SEGON

LO CONCELL

Aplegats en concell tots los capdills delliberan.—Parla Ahònes.—Paraulas de Martí Logrà.—Entença apayvaga lo descontentament qu' elxas promouhen.—No 'u logra y un capdill vell ab son parer fa qu' esclate l' enuig que domina á tots.—Corbrau.—Sas valentas paraulas.—Mofas de Rocafort.—Resposta del jove.—Muntaner.—Lo desafiament.—Sorteig dels reptadors.—Siscars Pere Llopis.—L' almugaver.—La sorpresa.—Los missatgers emprenen lo camí de Constantinople.

En ampla sala de un casal ja ronech,
de vell enteixinat y pis de fusta,
als raigs de sol qu' hi abocan sis finestras
d' ull arquejat y apilastradas voras,
aplegats en concell, tot formant cercle,
seguts en escambells los capdills parlan

Ahònes, Rocafort, lo brau Entença,
En Martí de Logrà, Muntaner 'l destre
en lo art de contar, en Pere d' Aros
y altres mes, tots ardits fills de la terra
hont lo sant Montserrat sos pichs hi aixeca
tots en aplech y ab calma deslliberan.

Cadahú sas rahons ab pausa dona,
per son torn y ab sanch freda, tal los metges
aplegats en concell concerta preuen
per lliurar de la mort al trist que 'ls crida.
L' ansia ompla 'l pit dels que callats escoltan,
mentres l' oy y l' enuig llurs cors fa batre.

—No cal donarlos temps! Ara ells se creuhen
que, ab l' esglay, aturdits han de trobarnos
y aixó 'ls donará pit. Convè desferlos
eixa ilusió sortintlos al encontre
y, esmicolantlos com al gra la mola,
castigá' exemplarment sa fellonía.

Ja ho he sentit á dir, no doneu treva
al llop que ja ha tastat la carn d' ovella:
llèpol y actiu mes cobejós ne queda
que avans de ferne 'l primer tast. Anémhi.
Aturém en son naixe, la malesa
dels que fins ara per amichs teniam.»

Aixís parla l' Ahònes l' invencible,
gran almirall al qui, manyagas, crehuen
as onas, com anyells Aixís respouh
en Martí de Logrà:—Avans midéune
las forsas del nemich: may la prudencia,
del valor ha sigut mala companya.

Quan ells han fet l' homoy, forts esser creuhen:
sutjem donchs per sabé' en que 's fonamenta
eixa creensa ans de fé' al ras eixida.
¿Es qu' han fet potser lliga ab sos contraris
per ahátrens' de uu cop? ¿Es que 'ls ajuda
altra nació que nostra gloria envejа?

Sapigamho be avans de dá' á las armas
la brega á que 'ls obligan nostres brassos.
Y, si fos cert, llavors calmosos naltres
un determini, 'l mes prudent, seguirnne.
La palma no s' endú lo qui mes corra
sino aquell que regeix millor sas forsas.»

Diu y s' asséu mentres murmulls enlayra
sa proposta que als mes no 'ls es plahenta.
Tal lo corçer defuig de creure al mestre,
quan ell á mal camí coneix que 'l guia,
y aytal un riu, escumejant, rondina
en quant del seu jayent lo volen torçe.

Als mes los bull la sanch y mal los sonan
mots, si prudents, no de venjansa signe.
Be prou qu' ho veu lo megaduch, y destre,
s' alsa amatent y atura la tempesta:
—Lográ, no es pas aixis com se demostra
lo que un cor oltrajat deu fe' ab justicia.

La sanch vol sanch,—diu ell,—eixim y taste,
aquesta terra de juhèus, nostra ira.
Cremem llurs boschs, enderroquem sas casas,
arrunem sos murals y á fil d' espasa
passem tot quant senti polsá' en sas venas
sanch grega corrumpuda y envilida.»

Y aquí una gran cridoria ompla la cambra,
tant los plau eix parlar als que l' escoltan.
—Ah! penseu tal com jo? Be prou savia
que la bravesa es companyona vostra
Si, hi aulrem sos camps y sas vessanas
llarch temps ho ploraran y ab sanch ben viva.

Mes la venjansa n' ha de ser durable,
segura y ben menada, no á la boja,
perqus llavors en contra nostra fora
Reunim los companys, tots apleguémnos
y, uu pich las nostras naus, huy escampadas,
sian aquí, llavors, amichs, ¡via fora!

Rasa ni clot, ni torrental, ni riera,
ni puig, ni vall sens escorcoll se queden
y, allí hont alem qui contrari 's mostre,
allí siga inmolat sense clemencia.
Tots ells no valen, no, ni una petjada
del capdill que 'ns han mort ab traydoria.

Mes ay! avans y es trist haver de dirho,
cal qu' esperém als que llunyans ho ignoran.
Per la Natolia esbarriats y Artaqui (1)
molts cents dels nostres descansats hi viuhen,
esperant lo bon temps per fer la guerra,
fiats en sos capdills y en qui 'ls hostatja.

Que vingan tots. Que dugan lenys y velas
y 'ls arbitres y enginys que 'ls murs abaten,
y, tots, llavors sixint d' aquesta marca,
á venjá' 'l greu anem terras endintre,
á abatre 'ls murs matoixos de Bizanci,
á segá' 'ls colls dels malfactors que hi nian.»

Y s' asséu, dit aixo, mentres observa
lo cop qu' han fet als altres sas paraulas.
Tal fa l' actor, quan ab son art intenta
posá' á son jou al poble que se l' mira.
Mes que son cor de véureho ss 'n condolga,
coneix que sos companys com ell no pensan.

Llavors un vell, trémol de veu y plena
d' arrugas sa ampla, esblamehida cara,
pausadament aixis mateix rahona:
—Jo, ja ho veyeu, al fi so de la vida;
á mon cor quasi fret, ja res l' ánima
y ma destra ni un' arma pot estrenye.

La senectut á un estat trist nos mena,
mes també ab un gran do nos guasardona:
la forsa 'ns pren, nos dona la esperiencia,
que del saber n' es lo primer dels llibres.
Oíu los meus concells, que lo qui 'us parla
ja conta en anys aprop d' una centuria.

També so sigut jove com vosaltres,
també 'l bull de las sanchs m' ha més en febre
y alguns cops he plorat jo de la pressa
los tristos resultats: ma llarga vida
m' ha ensenyat que 'l foch viu está en la brasa
y no en la flam qu' en un moment s' exhala.

Vosaltres desitjéu venja' una ofesa,
d' una traydora mort acompanyada,
y, á la boja, ordenéu tost la embestida;
¿mes sabeu vostras forsas si 'us hi abastan?
¿Que diréu del marí que al mar se llanse
sens de sa nau tots los punts flachs consixe?

Donchs tal vosaltres feu. Las vostras forsas,
migradas huy, sensa concert teniulas
en mans dels enemichs que las enrotllan.
Un pas que deu sens seny, fará que caigan
á cents los vostres que entre 'ls altres viuhen,
logrant aixis fer creixe nostra pena.

Si aqui 'ns quedém prompte veuréu rotlladas,
las tan vellas parets que abrich nos donan,
per milers d' enemichs, y aquí, sens gloria,
veurem minvar las filas dels qu' encara
llurs serveys poden oferí á sa terra
que no com esta 'ns paga ab traydoria.

¿Quina gloria á n' aquí es la que 'ns espera?
¿Quin nom fem respectá' ab las nostras armas?
¿Quin trono assegurem ab nostras vidas?
No es nostre res, tot es fora 'l que 'ns volta!
¿Quo diu á nostre cor lo nom de Grecia,
quan tan ple nos lo te 'l de Catalunya?

Aquí hi perdrem lo nom qu' allí 'ns guanyarem
d' aquí eixirem retuts, quan may ho forem.
Ja mes no se 'ns creurá d' Aragó dignes
si may allí podém tornar ab vida.
¡Ah, capdills, avesats á tantas lluytas,
vencent vostre despit, mostráu ser heroes!

Allunyeu d' eix país vostras petjadas.
Eixa terra per naltres es la tomba,
tomba sens nom, sens gloria y sens ventura:
deixemla á son trist fat, ja que ho desitja
y si ha de tindre un venjador lo Céssar,
que ho sia 'l Turch que 'l venjará ab usura.»

Diu ell Jamay la mar boy enasprantse
per tots los vents desenfrenats conmosa,
ha alsat mes gran remor del que va moures
en aquell valerós aplech. Las onas
jamay en mes aixordador estrépit
al marí han dut l' esglay y la tempesta.

Mes, entre aqueix concert de sons horribles
ahont tots los elements sa veu hi duhen,
sempre n' hi ha un que, dominant als altres,
sa veu potenta fa mes perceptible;
tal la ufanosa espiga senyoreja
per sobre 'l daurat ras de sas germanas.

Aixis, entre la inmensa cridadissa
y barreja de clams y d' amenassas,
Corbrau sa fresca veu logra fer oure
assossegant, ab lo que diu, las iras
d' aquell aplech de coratjosos homes
que lliga may han fet ab la basarda.

—Y tu ets dels nostres?—diu, signant sa destra
al vell qu' encar l' escalf de la paraula
en los llabis hi tè.—Tú? Tu? Mentida!
Tu un grech disfressat no mes deus ésser
per for naixe entre naltres la discórdia,
hen cla' ho duhen t' astucia y cobardia.

Y si no 'u ets, serás cosa mes baixa,
si un renegat pot valdre menys encara.
Los teus cabells ja blanchs avuy te salvan:
la velletat la he respectada sempre.
Ah! si no fossen ells, tot y se' un jove,
la llengua aquí matoix t' arrencaria.»

Aixi ab despit lo jovencel s' exclama,
donchs l' enfureix la recordansa trista
de la terrible mort dada á son mestre.
Sos ulls encesos en sas concas ballan
y, sa trémola veu, l' enuig demostra
que tot son cos fins á l' arrel agita.

Y tots, al óurel', badalits ne quedan
sens gosá' á obrir la boca, douchs los pasma
energía tan gran en qui comensa
tot just lo pel muixí á negrejá' 'l llabi:
y, ell, agitat com l' ayga que 's despenya,
sa veu deixa sentir altra vegada.

Entant lo vell, com fés d' una centella,
cau aplomat en lo seu ample setí,
—¿Qui si no fos dels altres,—diu lo patge,—
per douar tals cqncells tindria cara?
Y ¿qui com jo, que ha vist morir al Cessar,
roman sens ofegar veu qu' aixís parla?»

Y adonantse del vell qu' esglayat cáuue.
—Ja pots séuret'—li crida—per confóndret'
millo' ab los que 't rodejan! Ta vergonya
per fingida la tinch, tal com la patria
que 't donas y no tens y ni pots tindre
D' homes com tú, nostre Aragó no 'n cria.

Fora perdo! Si haguesseu vist com queya
traydorament passat per ferro indigne?!
No 'u sabeu, ¡oh no, amichs!, mes jo puch dirho
sens cap engauy, douchs aprop seu jo hi era,
rafiat tant com ell y, com ell, dintre
de la cambra hont l' homey nos lo robava

La taula ben guarnida y tota plena
de menjars delitosos, cert, movía
á pendre l' aliment qu' ella mostrava
y mes quan las ofertas generosas
del emperayre á ferho convidavan
ab galana paraula y cara alegre.

Al voltant d' ella, Andronich ab sa nora
y Xor Miquel, l'hereu de sas miserias,
y mon mestre lo Céssar, ab ventura,
enrahonant de plahenteras cosas,
lo temps, tranquils, joyosament passavan,
lluny son pensar de tot dolor y pena.

Jo darrera mon amo romania
a pou dret esperant las seuas ordres.
En un cantó la cambra perfumava
un encenser d' or tot macís, llansantne
amunt flonjos cargols de blancor pura
que 'ls sentits cativavan y entorpian.

En las portas bells draps de teixits dobles
deturavan al ayre que hi venía;
mes ay! los mens esguarts també aturaren
y aixís sens cap rezel pogué atansarse
la venjativa armada destra irada
quo lo llamp de la mort fora empunyia.

Parlava 'l Césssar ab franquesa y gracia
de sa muller que fruyt d' amor ne duya,
y mil projectes bells esmaginava
per la sort del seu fill, quan tot de sopte
un colp m' estabornelx mentres escolto
un ay! de mort terrible que 'm corgela.

Caich y, si bo ensopit, veig com carnejan
quatre butxins, que cent vegadas colgan
en lo pit de Roger sas vils coltellas.
Aprés com una son de mi s' ampara
y, encar que deixondirmejo volia,
ella va poder mes..... Vaig perdre 'l veure.

Com no foy mort, no 'n se. Crech que la nora
d' Andrónich me salvá, fent veure als altres
qu' era finat. Sa cambra va acullirme
y, un pich tornat en mí, jove cambrera
guiám' amiga, envers forana porta
que á solitaria rua pas obria.

Ja era nit ¡Oh companys! Ah, si llavoras
haguesseu vist lo que mos ulls vegeren!
May la fera ha sigut ab mes astucia
cassada dins del bosch, y may la ovella
s' ha vist ab mes afany pel llop cercada
del que, pels grechs, eran cercats los nostres.

Sentint gemechs de dol, crits de venjansa,
petjantne sanch bullenta, petjant cossos
que los darrers badalls encara feyan,
fora de mi, sens sebre 'l que 'm passava,
cercant algun redos y ple d' angunia
pels carrers cech, perdut, mig foll corria.

Milers d' alans armats ruas y plassas
seguian seus repos y allí hont un trajo
ó una paraula á un franch (2) los descobria
allí al moment son oy descarregavan
obrint, del brau, las poderosas venas,
sens combat y á trayció y en vil desori!

Caps empalats, á la claror rogenca
de las teyas enceasas qu' empunyavan
los butxins, si 'n vaig veure.. Verge pura!
La torba vil á glops tot ho invadia
y ni casa ni cau res lliure 's veya
de sas petjadas que la sanch marcava

Com no 'm costá la vida á mi tan jove,
fora' en aquell indret y seuse guía,
no 'u se; mes Deu me va amparar sens dupte
La casa d' un juheu, quan jo ja 'm creya
que la hora de ma fi n' era arribada,
me lliurá d' una mort quasi segura

Dech á un juheu la vida que m' alena
y aytal mercé á agrahiment me lliga;
mes no es pél do de viure que li estimo
es perque aixís, visquent, se que ma dreta
prou temps tindrá pera venjar al Céssar,
atravessant lo cor del que l' occía.»

—Y qui ets tu pera venjarlo?—diuli,
sa vou trencant llavors ab to de mofa,
l' aspre, lo brau, lo mes curt de paraulas
si be 'l mes rich de gestas coratjosas,
lo qui de tots mes pit te en las batallas,
lo senescal en Rocafort lo invicte

Jove com ets ¿d' hont ne traurás la forsa?
Massa xica es ta ma per brandá' espasa
y tos muscles, novells á la fadiga
¿com podrán resisti' al embat dels altres?
No es pas obra de nins aquesta empresa,
en altre bras está 'l dret de venjarlo.»

Corbrau de rabia groch se posa al ôurel';
mes vençent son enuig calmós respontli
—Rocafort, tu ets valent y jo t' ho admiro,
ets fort y t' ho respecto, n' has dat provas,
mes de prudent lo nom may podré dártel'
si dels mots que ara has dit no 't penedeixes

So jove y be ¿que hi fá? Se li pregunta
á l'aligot que llest l'espay travessa,
si encara du en la ploma de sas alas
dels canons la pellofa? Deix que fassi
ma obra, que mes mal de la satgeta
fa la punxa que 'l mánech y es mes xica.

De valtres so'l mes jove. ¿A que negarho?
Mes ell me va ensenyar á tallá' 'ls nervis
que als muscles donan joch y forsa y vida
y també á trobá' 'l cor per las junturas
de la caixa del pit que l'empresona.
Jove fores com jo: com tu seré home.

Y si no fos perque tots hi perdriam,
jo, si morís, l'afany de ma venjansa
y en tu, la host, un brau, si es que morisses,
potsé' aquest jovencel que tan xich trobas
te sabria probar que sa jovensa
ab los teu quarant' anys potsé' 's nivelia.»

A n' aquí Muntaner en combats destre
y mestre en l'art de dir y en lo d' escriure
sa poderosa veu deix oure. Altivol
y aytal com lo serpent que descargola
sas concéntrichs anells, quan se desperta
y emprén camí, deixant rastre visible,

Aixís mateix, ell, las rahons que bullen
en son cap descapdella fent marcada
fonda impressió en los que llurs mots escoltan
—Corbrau, para la llengua—aixís exclama—
que 'ls anys respecte merescut se tenen,
y vos, ¡oh Rocafort!, donáu exemple.

Js saben que 'us estimo y considero:
en be de tots agermanats visquémne,
y si es que pot ma veu quelcom, oíula
y veján si 'l concell que vaig á darvos,
ardit y noble y fins prudent de sobras,
vos plau seguir. Atentament oíume.

¿Que 'us diré? Tantas son, y son tan justas
las rahons en que aquell se fonsmenta,
que m' apar ésser l' únich qu' ha do váldrens
lo nom d' ardits y de prudents per sempre.
¿Devém mostrar enuig tal com lo mostra
un infant ó una dona? No 'u crech digne!

¿Devem tots á la boja comprométreus,
cayont alls cluchs al llas que se 'ns prepara,
(donchs llas hi ha, mes que amagat ell sia)?
Tampoch rahonat ho crech. Justificada
davant del mon nostra venjansa quede,
posem la gent hourada de part nostra.

¿Que 'us diré? Cavallers som tots nosaltres
y cal com tals á mon parer portarnos
¿No 'ns ha fet un defall lo vell Andronich?
Donchs be, reptemlo avans tirantli en cara
sa mals fé y sas malas arts. Que reba
de nostra part las costumadas cartas.

Estampats sian los motius en ellas
que 'ns deslligan dels grechs y ab breus paraulas
consignomhi los fets que justifiquen
de la nostra conducta los nous passos.
Portadas sian al mateix Bizanzi
per un dels nostres en sagrat encárrech.

Y que de viva veu al emperayre
tirl en cara sos actes y que 'l repte
y á tot l' imperi en pes, ell, desafie,
un á un, cent á cent y en brava lluyta,
per probarlos que son, tots ells, nissaga
de gent perduda y de traydora mena.

Y si no aceptan ells, si es que 's retrauhen,
llavors vanga l' esclat de la venjansa
y sia nostre bras lo qui condempne
Que no 's diga jamay que, pot mes l' ira
que 'l seny, en cors de catalana mena.
Avisá' al enemich, de braus es propi.»

Tal diu ell y s' assenta mentres sonan
moltas veus al plegat que 'l seu dir llohan
y l' honra de complirlo se disputan.
Tots volen ser los reptadors, tots volen
anar al mateix cau hont la nissaga
dels Paleólechs viu, y 'l llamp portarhi

Mes Entença altre cop pren la paraula
y aixís sossega al mes.—Companys, la trobo
la proposta acertada, de cor parlo.
Muntaner es de tots, qui 'ns ha dat, l' únich,
la manera de fer segur lo cástich
ab honra nostra, y ab afrant d' Andrónich

Mes no tots missatgers ne poden esser
per mes que tots tan gran honor cobejen.
Que la sort decidesca. Posats sian
nostres noms en escrit y tots ells mesos
en un mateix indret. Dos sols se 'n tregan
y sian ells qui nostra veu hi dugan.»

Tal diu y tal se fa. D' un capell dintre
son llansats los papers que 'ls noms enclouhen
y la ma del mes jove es qui 'ls desplega.
Toca á Corbrau qu' on jovenesa guanya
á tots quants son allí. Ab la ma trémola
un nom, es lo primer, trau de la pila.

La quietut com sobirana regna
á dintre de la cambra; tots ab ansia
esperan oure 'l nom y tots desitjan
que siga 'l seu lo que Corbrau llegesca.
No ab mes afany espera lo cassayre
al pobre aucell qu' envers sa tela vola.

—«Siscar» (3) llegeix Corbrau, y tots envejan
al caballer l' honor de la embaixada.
Dels que 'l voltan ne reb la enhorabona
y ab lo mig riure al llabi ell los contesta.
Mentrestant altre nom pel espay vola,
es lo d' un brau capdill, en Pere Llopis.

Moreno, l' ull molt viu, barba voltada,
rebassut y resolt en sas maneras,
tal es lo nomenat que, al ourebo, crida
ab los ulls traspuantli d' alegria:
—Grat sia á Deu! Jo, missatger essentne,
mes gran me crech y honrat que 'l vell Andrónich.

Ah! li dirè vritats claras com l' aigua
y, á fé, 'ns te de pagar totas las penas
que 'ns va causar ab sa moneda falsa. (4)—
Aixi als companys qu' enrevoltat lo tenen
parla ab foch lo adalit, mentres l' Entença
als dos assortejats dos comits junta.

Y, no bastanthi 'ls quatre, á son entendre,
ab dos almugatens l' aplech fa creixe
Quan tots los te escullits, mentres d' envêja
los que 's quedan se moren, altra volta
alsant la veu repren ell la paraula
qu' escoltan tots ab silenciós respecte.

—Ja sabeu que cal fer, mes sapiáu ara
com faréu lo camí. En lo port sía
disposta al punt la nau. Costejant sempre
muntaréu per l' estret fins á Bizanci
deixant enrera Pánido y Recrea (5)
y Rodost que 'ns veurán passá' esglayadas.

Al emperayre anen y ab valentía
reptáulo com traydor. Pensáu que valtres
sou missatgers de tot l' estol. Pensáune
qu' ab valtres va l' bon nom de nostra terra,
terra que 'l grech, ben cert, no deu coneixe
quan á tant s' ha atrevit y ab tanta infamia.»

Y encara está parlant, quan, corrent, entra
astorat, respirant ab molta pena
un jove almugaver:—Eu! Eu!—ell crida—
ja son aquí y de soptada 'ns prenen.
En los portals se clavan llurs satgotas
y ab un cercle de ferro 'ns empresonan.»

May llamp, quan toca un roure, en ell aixeca
mes fressa y moviment del que va alsarse
en aquell coratjós aplech. Tots deixan
los setis y en tropell á fora 's tiran.
Tal fa un ramat de taurs, quan d' una vaca
sent lo bram amorós que l' agullona.

Eutença, mes prudent, als darrers para.
—¿Hont aneu?—crida ab foch —¿Perqué aixís corre?
¿Per ventura sabeu, si es certa ella,
ben per sancer la nova qu' ara 'ns duhen?
¿Hont anáu en tropell? Adetúravos.
Dels homs ardits n' es lo sagell la calma

Avans del missatgè' escoltéu la nova.—
Aixís diu y tombantse al brau qu' encara
eu panteig te lo pit y 'ls ulls encesos
—Y tu qu' ab los teus mots vens á sorpéndreus',
parla,—afegeix—digas ben clar que passa?
¿Per que atrevit nostre concell destorbas?

—Jo 'us ho dirè. Era en lo prat suara
vigilant los cavalls que hi herbejavan (6)
al grat ramor de las tranquilas onas
qu' en lo sorral vehinas s' extenían,
mig recolzat en lo bell peu de un árbre
que al meu damunt sa capsalada obria.

D' allí esguardava 'l mar y del Artaqui
las costas que al esment recorts m' hi duyan
¡A fe! val un tresor la terra aquella!
Mes ¿qu' es aixó? Tots los cavalls renillan
y ab las clins dretas y las testas értigas
s' apilotan corrent y atropellantme

M' alao, guayto, y ¡oh Deu! rotllat me trobo
per un aixám de grechs qu' á sobre 'm venen
cavalcant y brandint llansas y espasas,
y omplint la vall ab infernal cridoria
que 'ls ecos, repetintla, multiplican
y qu' estrafá 'l ramor d' un cataclisme.

A redós dels cavalls lluyto y, al últim,
saltant al llom de un brau corcer, m' escapo
obrintme pas ma reforçada ascona.
Travesso 'l plá, envers la ciutat corro,
avans d' entrarhi 'm giro y veig la plana
plena de gom á gom de gent uemigo.

Nostres cavalls ja desbocats afian
envers son campament, mentres se clavan
á mon entorn y en terra cent satgetas
tot tremolant llurs mánechs que 's mig colgan.
Boy passant, dono senya: 'l portal tancan
y, sabent que aquí sou, aquí 'us aviso »

Aixís l' almugaver, resolt, s' esplica,
mentre 'l suor en lo seu front perleja
y 'l neguit lo seu cos convulsiu posa.
Lo megaduch, que l' ha escoltat, rumia
y aprés, com hoy prenent un determini,
aixís, als pochs que l voltan, enrahona.

—Si 'l nemich es aquí qu' apunt nos trobe.
Cal deturarlo tost. Anáu vosaltres
y feu obrir un vall ample y ben fondo
al vol dels murs que tots, tots hi travallen
pera enllestirlo. Quan obert ell siga,
borejáulo d' estacas y avisáume.»

Diu, ell, y á fora ix; mes ¡oh sorpresa!
¡quin espectacle á los seus ulls se mostra!
En los carrers y plassas de la vila
la mort y la venjansa hi senyorejan.
Cechs de coratge 'ls franchs tot ho arrebassan;
los grechs tastan lo fil de sas coltellas.

Tot just Entença 'l martxapeu trepitja,
ja una dona á sos peus se deixa caure
enlayrant los seus brassos, que sostenen
un infanto, lo fill de sas entranyas.
—La vida almenys per ell,—la dona crida,—
salvéu mon fill y trossejéu sa mare!»

Y 'ls que fera l'assolian, se deturan
al dur esguart ab quo 'l d' Entença 'ls repta.
—La vida vols? La vida 't siga dada.—
Exclama 'l Megaduch. Y aprés, tombantse
als qui sa mort volian:—Vostras testas—
afegeix—de sas vidas me responen.»

Y demana un cavall. Impacient, frisa
per deturar las venjativas destras
que, sens repós, la mort per tot escampan.
Colca y, clavant los esparons, se llensa
entre 'ls gavells hont lo despit domina,
hont hi corra la sanch vessada á dojo.

—Prou! prou!—crida ell, alsant sa destra ayrada.—
Donchs que, ¿butxins com ells bo son, scrémho?
¿Que 's dirá de nosaltres si en las donas
y en los infants nos esbravem com ara?
No es pas aqui hont se troban los que foren
causa del mal qu' ara venjáu y 'us cega'»

Y ab lo seu brant als de mes prop detura,
y als que desouhen los seus crits flagella,
y als que corran vers ell salva y ampara.
Tal fa 'l pastor quan son remat empayta
lo llop que, famolench, damunt s' hi tira
reganyant sos ullals blanchs y babosos.

Mentres tant Muntaner y altres l' ajudan
á detindre l' avens de la revenja
que, de la mort del Céssar, la segura,
trista nova ha fet naixe de soptada.
Prou los hi costa; mes al fi 's doblegan
á son jou, del soldat, l' oy y la furia.

Mentres tant en lo port, la nau, se grontxa
que ha de portar als missatgers. Las velas
desplega 'l mariner. Lo vent las unfla.
Cruix lo navili mig partint las onas.
Dins d' ell ja tots hi son y un mes encara.
Corbrau es eix: una esperansa 'l guia.

A Recrea la nau tocará terra
y ell sol se 'n pujará á l' asprosa cima
qu' enclou la espasa qu' ab afany desitja.
Lo sol fa espurnejar l' aigua verdosa
Los rems tots al plegat escuma enlayran.
Lo baxell. com gavina. al lluny se n' entra.

NOTAS DEL CANT II.

(1) *Artaqui* es l'antiga Artacia, situada aprop de las runas de Cízico.

(2) *Franch* est nom solian dar los grechs als aragonesos y fins aquests mateixos per tals se nomenavan també sovint «E axi ana la novella per tota la terra del Natuli, que la gavella de Cesa e de Tiu eren estats desbaratades per los *franchs*, e hagren goig o no fo maravella, que tots foren estats catius, si los *franchs* no fossen estats» (Muntaner cap CCV)

(3) *Siscar* «nos haguem dacort, que abans que faessem mal al emperador, quel desafiassem o replassem de fe e daça que fet havia a nos, e que aquest replament e puix lo desafiassem se faes en Constantinoble, en presencia del comu de Venecia, e tot ab cartes publiques. E ordona En Sischar cavaller, e Pero Lopis, adalil, e dos almugatens e dos comits, que ab una barca de XX rems hi anassen per cap den Berenguer Dentença e de tota la companya, e axi fo feyt, e anarensen a Constantinoble» (Muntaner — Cap CCXXVI)

(4) «Los almogávares no tardaron en notar esta mala disposicion de ánimo en los griegos. Una circunstancia acabó de hacérselo comprender todo. Al recibir del emperador la paga convenida, y por tanto tiempo retardada, hallaron que se habia alterado el valor de la moneda, de suerte que de veinte y cuatro partes, las quince eran de liga y solo nueve de oro. Rugieron de cólera, pero solo logró calmarles Roger, abandonándoles sus propios tesoros con las joyas de su esposa María para que se cobrasen (Historia de Cataluña — *Victor Balaguer*)

(5) *Recros* «qui es à XXIV milles prop de Constantinoble (Muntaner cap CCXV)» Es la antigua Perinto, y la moderna Herakliza, ciutat de bastanta gent, situada vora del mar de Mármara y á 7 lleguas y ½ de Galipol. Forma part de la Rumelia

Panido (Plánido) ciutat situada á mitja hora de Rodost

(6) E nos haviam mesos los cavalls en erba, e estavo la gent per los casals Queus diré? que axins trobaren descuydats (Muntaner cap CCXXV)

CANT TERS

HERODÍAS.

Corbrau puja al Rhodop.—La cima.—La caverna.—Herodías.—Sorpresa del patge.—La juheva l' assossega.—Li esplica sos amors y sa condampna.—L' aconcella y per últim li fa do de la espasa de Roger.—Alegría del jovencel.—Darreras paraulas de Herodías.—Corbrau ix de la caverna sens acabarlas d' escoltar.

Vestida la vessana ab las arbredas
totas en flor, y de planeras matas
clapats tots los tossals que la rodejan,
serpejant l' eura lluhenta entre las rocas;
y 'l gallaret (1) vistós en la solana
lluhint cofoy sa virolada cresta,

Al jove reben que, ab lleugera cama
com la perdiu, camps á travers camina.
Enrera te las rondinayres onas,
ben sota d' ell destrian llur escuma,
davant aixeca sas crestadas cimas
l' aspriu Rhodop (2) que lo tresor amaga.

Las rocas cantalludas per tot ixen,
de la terra estripant la dura costra;
lo pedregam, tocat dele peus, rodola
pendent avall, l' espay enramoriutne
y en los valls enclotats lo lli bi verdeja
escondint á la guatlla esporoguida.

En los marjals los morerars (3) puntxosos
balandrejan soe brots que, arquejats, tapan
l' estret e isart camí que Corbrau petja
De tant en tant lo fregadis d' un rastre
descobreix d' un llagart la correguda
qu' en busca va del cau pera amagarshi.

Enrera va quedant la terra baixa.
Ja 'l roure al fort abet cedeix lo terme
y la estepa presenta sa cendrosa
mata, als bells ulls del jovencel que passa.
La sajulida enbauma la encontrada
y 'l fresch timó (4) lo seu perfum hi ajunta.

De tart en tart, ab la ramor dels passos,
altra ramor mes grossa ee desperta,
ramor farcsta com de tronchs que 's rompen
al embat de una forsa sobrehumana.
Es lo singlar qu' esfarahit s' embosca,
caixalejant tot lo que 'l pas li priva.

Corbrau per ço avant tira en sa via
sens que son pit lo cansament fadigue
y, la idea fixada en son progecte,
amunt, amunt camina ab greu desfici
Envá 's presenta á sa mirada viva
allá baix la companya delitosa:

Envá com una clapa encendrosida
se destacan los camps hont Bruto y Cassi (5)
sas host vençudas veren; envá, ensenyan
sas descarnadas y negrencas runas
Sestos y Eleo, y fins també Madyto (6)
lo seu envellit clos esquerdat mostra.

Ell fa camí y ab cada pas esborra
un record, una vila, una montanya
que prenent la color de la planura,
d' eixa en lo tint confós colgada hi queda.
No mes te sota 'ls peus dos llargas clapas:
una lluhenta, 'l mar, l' altra, la terra.

Ja ni l' herbeta escanyolida besa
son calsat, ni la veu del mon arriba
tampoch a sas orellas, sols la trista
remor del vent, com bon company, no 'l deixa,
fent fuetejar, sa tunica qu' es ampla,
com, la bandera ferma al pal, fueteja.

La cima qu' ell ha vist en somnis, ara
aspra al davant se li presenta y erma.
Lo pedruscall sos passos mig detura
y, mes d' un cop, alguna serp s' escapa
de la roca ab la petja somoguda,
lo seu xiulet á ne 'l del vent juntantne.

Un trist bastó qu' es d' ars, en la ma porta
lo patge emprenedor y ab ell allunya
tots los destorbs que lo seu pas deturan.
La fadiga en son pit á entrar comensa
y la suor los seus cabells lluhenteja,
mes ja te aprop lo terme de sa via.

Ja sent lo baf de la brusanta cima
caldejada pel sol qu' á plom la caira.
La terra s' escondeix sota la roca;
y la roca, esberlada, fondas baumas
descobreix en son sí. No son aquestas
las que 'l patge en son somni ha vist ben claras.

Mes amunt, mes amunt la asprosa cima,
com escapsada pel tallant d' un Hercules,
se presenta planera y allí, negra,
obra sa gola esgarrifosa é inmensa
la caverna del pla poch visitada,
mes dels pobles dels vols sempre temuda.

D' encantarias y princeps y tragedias
ella es lo can y, quan lo tro ressona
y 'l cel trist y cobert la terra enfosca,
tots los ulls en sa cima un senyal cercan.
Si ab la boyra rohinosa s' enmantella,
los camps y 'ls horts farán plorá' als pagesos. (7)

Mes si negra 's dibuixa y cantallnda
sobre 'l fons blau del cel, llavors las donas
lo temps segur per la bugada tenen,
y 'l marí te bon sol pel art estendre.
Ayl si la broma sas vessanas llepa,
fugiu que 'ls rius tots eixirán de mare!

Corbran puja. Ja hi es. Ja la caverna
al seu enfront sa negra gola bada:
lo camí davallant dret dins s' aboca
L' héroe vacila un xich... dupta. . rumia,
mes al fí, repeusautsh, á dins se llensa.
Per guia pren lo somní, que 'l recorda

A las palpentas va, brassos extesos
y ab la oració brollant d' entre sos llabis.
Endevina 'l camí, la fé l' alenta
y, á cada pas, sent lo seu cor que crida
«Avant, Corbrau, que no es molt lluny la espasa.»
A la fosca sos ulls ja s' acostuman,

Y, ¡oh sort!, un raig de llum térbola aclara
lo fons del lloch hont es. Dret hi camina,
la terra tantejant, resbaladissa.
Allí lo cau per un esquey descobra
un xich de sas entranyas la feresa
y l' aspre buyt bont may lo sol hi arriba.

Ressech y cuyt per la bravada antiga,
tot lo rocam que 'l volta, encara llensa
lo baf sofrós de quan la viva flama,
del cor del mon venintne, l' enrogía
fregantlo, boy passant, mentres cercava
lo trau per hont gitar sa baba ardenta.

Encara mostra queda de la lava
que sota 'ls peus del jove llu negrosa,
y encar la inmensitat de la caverna,
que prou la diu la inmensitat del echo,
ensenya 'l lloch per hont se marldava
lo flam intern ab l' ayre que 's soleya.

Via que may trepitjaran los homes,
hont resta escrit lo mes etern misteri,
que los ulls de la carn tampoch llegeixen
y 'ls del esprit tal volta no endevinan:
plana rohent del llibre que comensa
en la grandiosa sobrietat del *Fiat*.

A la feble calor qu' allí penetra,
Corbrau, refet de la sorpresa, guayta
lo endret que 'l te ja soterrat en vida.
Un ample clos arrodonit lo volta
y, en lo bell mig, dessobre un munt de pedras
veu ab esglay com una humana forma

De blanch vestida va; iumón, seguda,
apar estátua misteriosa alsada
y mesa allí per subterrani geni.
Corbrau hi va ab vista encuriosida
y la guayta d' eprop. Es una dona,
juheva apar pel trajo que la habilla.

Sa gonella n' os blanca y vorejada
d' nu fres d' or ja tomat; un mantell porta
de porpra que son cap érticb abriga.
Cayent en plechs acanalats y fondos,
li tapa fins mig front. Damunt sa falda
lo penjoy del cintó feixuch reposa.

Es brodat d' or, de pedras preciosas
guarnit ab abundo y en moltas d' ellas
grabada 's veu de un sobirá la testa,
cenyit lo front ab la reyal corona.
Descalsos du sos peus flachs y venosos
y un xich mirall de çer porta en sa dreta.

De sopte y mentres, ell, se la contempla
duptant de si es vritat... ab por s' adona
de que aquells ulls encara vida tenen
y fins li sembla que ba mogut los brassos.
—¿Será cert?—llavors, ell, mig trémol crida —
¿No es mon temor lo que 't da vida ¡oh dona!?»

Y al veure que la testa, aquesta, inclina:
—Si ets antiga deessa—exclama 'l jove—
posada aqui pera servá' 'l misteri
d' aquest sinistre indret, de mi no tamas.
Jo no vinch pas la quietut á rompro
d' eix lloch de pau y tenebrós aspecte.

Si ets fada qu' ab l' encís tot ho encadenis,
te clam perdó sí, ab mon present, t' enujo.
No m' ancises par Deu, que al pla m' espera
un altra cor que, si 'l meu cor perdia,
lo veurias morir tost d' anyoransa
tal com la flor que 's troba falta d' aigua

O si es lo men magí lo que 't coneria
per omplirme d' esglay, prompte esbargeixte.
No vullas destorbar lo pas al home
qu' en cerca va de una penyora aymada,
penyora de gran preu par qui la duya
y encara mes pel que ha de fe' on la terra »

Llavors la estátua aquella tot alsantse,
son mantell deixant caura en sas espatllas
—Dona y juheva so, cla' ho diu mon trajo.
Viventa 'm veus y no deuria serho,
y, en ma memoria, de catorze segles
impresos guardo 'ls plers y las miserias.

Tu may m' has vist y prou ben be 'm coneixes
Contempla en mi á Herodías, á n' aquella
qu' está dampnada á veure de la Terra
la llarga vida y adu' 'l fí terrible. (8)
—¿Sou vos aquella que de nits fa vía
pel mon, planyent com ánima apenada?

Fa, 'l jove, reculant.—So la mateixa.
Mes á la por lo teu esprit no dones
Jo no visch per fer mal. Patjo la terra
pora guarir dels namorats las penas.
¡Amor, tu de mon dany has estat causa
y, ab tot, á protegirte Deu me dempna!

Tu, jove, se á que vens. Tu ja coneixes
la sentida que al cor afollat deixa.
Tant sols rebrás de mi conhort Rafat'
d' aqueixa dona á qui l' amor va perdre
ó millor perde l' oy, que Deu te 'n guarde.
Si vols saber com fou, escolta y calla.»

Llavors, Corbrau, d' olla apropet s' asseuta
sobre una roca mig planera y baixa
y aquella cara centuriosa, seca (9)
y encendrosida, y freda y arrugada,
aixis, movent sos ja clivellats llabis,
aixis mateix, ab fosca veu, comensa.

—Jo també, tal com tu, l' amor qu' enlayra
y al ensemps nos enclota, vaig coneixe.
També paguí mon dente á la natura
y sentí lo meu cor tocat d' angoixa,
d' enuig y d' anyoransa y gelosía.
¡Quin fruyt lo teu, Amor, mel y matzinas!

Tenia jo quinz' anys, lo cel me reya,
los jardins sens repós per mi florian,
y, ab la blancor del loto, joganera
sovint hermosejava jo mas trenas
que, com negra adzabeja, ben caigudas
sobre mon pit llustrosas rumbejava

Princesa y rica y galejada, era
la mes ditxosa: mon volé' 's complia
com lley del regne y mos desigs los veya
satisfets al moment pels que 'm voltavan.
¿Quí mes fells que jo? Ningú en la terra.
Era 'l goig de mon pare, n' era l' ídol.

De lluny me dayan los perfums que ubriacan,
los teixits mes lleugers, las pedrerias
y la porpra y los bálsems. De la India
l' ivori y los ungüents que 'ls ulls avivan,
donantlos nou esclat que 'ls cors uamoran
y, de Roma, los títols y grandesas.

Als matins ab la música pus dolsa
me trencavan lo so mas fels esclavas;
la cítara sa veu juntava ab l' arpa,
al mateix temps que l' encenser sos flonjos
cargols nevats alsava perfumantne
l' ayre que 'l pit tranquilament m' omplia.

Las tardas, vora 'l riu, portada en andas,
de cedre 'l jas y l' espatller de ivori,
respirava las auras sossegadas,
dels raigs del sol ponent á pleret lliure
pel gruix del bano de lluent plomatge
y 'l gruix del drap de acolorida llana.

D' amor ¿si me 'n parlavan? Jo me 'n reya.
Mon cor dormit pera l' amor estava.
Cantar, riure y jugar eran la vida
ab que mon cor sense rezels vivía.
No estimava á ningú... Ah! si! estimava
un gay aucell de virolada plomas!

En mig d' aquella pau, un jorn arriba
la nova á mou casal de que hi ha un home
que viu en lo desert, que als altres parla
en nom de un Deu que ja la terra petja;
qu' es de veu enmelada y humil tracte,
y esguart tan dols que tots los cors cativa.

Diu la veu, que bateja als que l' escoltan
y ab l' ayga del Jordá llurs pecats renta.
Que promet, al esclau un etern regne;
al trist, consol etern; y, al que 's migransa
un altre mon hont may la melengia
hi clavará sa arrel penetradora.

Aquestas veus lo esperit meu somouhen
y un gran desig de véurel' en mi esclata
M' hi valg fer du' y, ¡oh jove!, may haguessen
obehit mas esclavas aytal ordre.
Jo, que 'm creya d' amor lliure, llavoras
sentí en mon cor naixe una font de penas.

Vestit de pells, la cabellera extesa;
lo parlar dols; l' esguart tranquil y noble;
enlayrat entre mig dels que l' enrotllan
com eu mig dels estels l' astre del dia,
jo 'l vegi, jo 'l vegi y oyguí sorpresa
lo doll de mel que de sa boca eixia.

Ah! may lo llamp ne deixa mes marcada
la senyal de son pas, del que aquell dia -
gravada en lo meu cor quedá sa imatge.
Ell fou lo llir, jo l' aiga hont s' emmiralla:
ell fou lo só, jo l' ayre que 'l trasporta;
ell va ser lo sospir... jo fuy la llágrima!

Des de llavors no tinguí jorn ni dia
en que ab calma visqués tant sols un' hora.
Per tot, sa veu sonava á mas orellas,
en tot, son rostre jo estargit hi veya,
y á cada instant mon cor esbategantse:
«Pórtam' vers ell» sempre ab mes foch cridava.

Ah! com ets sens pietat Amor, quan nafras!
Per mes que fiu, res á mon cor distreya
Ningú, sino 'l que trist ha hagut de viurehi,
sab lo amarch qu' es tindre una idea fixa
clavada en lo magí com, en la porta,
l' anella que un gros clau rebla subgecta.

Aixís passá molt temps. Al fi una tarda,
de mas serventas escapantme ardida,
dina del dessert en busca d' ell llansíme.
Escaldava mos peus la sorra ardenta;
ni un alé d' ayre en lloch, ni un boçí d' ombra,
y, ab tot, anant vers ell de ro' 'm sentia.

Aixi al atzar vaig caminar sens esma.
Al últim, de un palmer á sota .... ¡Oh joya!
es ell! que ab la oració se purifica.
Per un moment valg deturar mos passos,
tement desfer l' encís que 'm cativava,
al contemplarlo ab la oració en la boca.

Mes, passada la por, valg atansarmhi.
Llavors ell me sentí y, en sech girantse:
—Una dona? (10) va fer.—¿Sou vos princesa?—
afegí tot seguit boy coneixentme.
—¿Vostres servents hont son? Anéu perduda?
Jo 'us guiaré si 'us plau. La nit s' acosta.»

Jo, tremolosa, ni gosava apenas
á alsar los ulls. Cada paraula sua
lo meu cor feya batre com, á l' ona,
sobre 'l rocam fan batre las ratxadas
del brau xaloch que 'l temporal tragina.
Forsa 'm mancava per sostindrem' dreta.

Ell al véurem' confosa y sens paraula:
—Vos heu perdut?—va tornà' á di' ab aquella
veu suau que mon cor ne mig partía.
—¿O es potser... (mes ay! que no 'u espero)
que la veu del Senyor al Jordá us porta?
Tant de bo! Si aixi fos, plaher n' hauria.

L' exemple del que es alt, al xich ensenya:
llavor que ve del mont, en lo pla grilla.
Si Deu lo vostre cor ha obert huy dia
á la llum de vritat, siáu benvinguda.»
Y al dir aixó lo seu bell front lluhía
tocat pels raigs del sol que tramontava.

Un vent lleuger las palmas somovia
del palmer que á tots dos nos acotxava,
y, al lluny del lluny, qualque remor confosa
del pas del home testimoni feya.
Lo cel ora bermell y las montanyas
ponentinas, de foch s' euribetavan.

Jo volia y delia, los meus llavis,
cent cops á punt d' obrir, ben clar hagueran
deixat llegi' en mon cor, mes la pahura
y la vergonya 'ls llavis deturavan.
¿Perqué, perqué no s' ha inventat un signe
que estalvii á lo cor tanta congoixa?

Al últim, com se bada la poncella
á la forsa del sol, tota plegada
eixí del pit ma exclamació primera:
—L' amor m' ha dut aquí!—Y ell, al sentirme.
—L' amor es un sant doll —me va respondre.—
Fills del amor de Déu, l' amor nos salva.

La bestia estima al cau; al cel, l' aucella;
la font vol al torrent, lo llamp al núvol
y tot lo mon á son Creador estima,
donchs d' Ell li ve l' amor, l' amor qu' es vida —
Y signantme del cel la blava extesa:
—Tot amor se 'n va allí. . aymeu, donzella

L' amor vos dura á Deu. l' amor hi porta.
Ell torna al cel lo ale que del cel baixa
Amor es llum, la llum á Deu agrada
Déu al veurehos aymant, de blancas rosas
sembrará lo camí de vostra vida
Deu estima als qu' estiman. Estimeula.»

Aclaparada vaig quedá' al sentirlo
y mes confosa encar no sent compresa
¿Si no era l' amor sant lo que m' hi duya,
perque donchs me 'n parlava? Jo volia
un llabi ardent y no paraulas fredas
que ma viva passió ne soterravan.

No se 'l que 'm va passar. Sens esperansa
y despitada y boja y tremolenca,
jo, que 'm reya de tot lo que 'm contavan
quan d' amor ne sentia alguna historia,
cridant: «No á Deu, á tu es a qui jo estimo,» (11)
dona y princesa á ne 'ls seus peus vaig caure.

Y rompí en amarch plor, baixa la testa,
lo cor sagnant y la mirada térbola.
Aixís per llarga estona vaig romandre,
esperant de sa veu lo so dolcíssim,
mes envá l' esperí. Morta d' angoixa,
alsí 'l cap y. . ¡Oh despit! Sola m' estava!

No pots sapiguer may tu, per ser home,
lo que la dona sent quan la trepitjan.
Son cor enamorat es blana cera;
mes quan l' enuig l' amassa 's torna pedra.
Tot l' amor que sentía, en aquella hora,
en oy mortal, sens fre va convertirse.»

Y aquí va deturá 'l llabi. Tenía
lo pit en greu panteig Y sa veu ronca
y sos vidrosos ulls, humitejantse
com si fer deixa al llagrimer volguessen
de una llágrima, á l' hora esfarahian.
L' amor no escau en revellida cara!

Per breus instants la quietut va omplirne
lo cavernós espay, y, 'l patge, encara
no ben refet de sa sorpresa, ab ansi
esguardava la boca de la cova
per hont venía una clarò esmortida.
Herodías de nou pren la paraula.

—Hont va arrivá aquell oy, tu deus saberho
donchs vostre llibre sant prou vos ho ensenya
May vulla Deu que despitat te vejas
y al terrible despit per concell prengas.
Primer calre ton front viva centella
y dins ton pit, lo cor, marbre se 't torne.

No vaig saber fugirne y ara ho ploro:
mon nom catorze segles escarneixen
y qui sab los qu' encar escarniránlo
Dèu va punir mon crim ab igual pena.
Un riu glassat ne va segar ma gola. (12)
Est fil bermell encara ho testifica.»

Y alsant lo cap, dona al esguart del patge
esgarrifat, un sèch que li sangueja
y que volta son coll, com lo tronch volta
la corretjeta que li pren la vida.
Aprés vincla la testa y resta muda,
com muda está la encaverñada momia.

Corbrau l' esguarda ab cert esglay y espera,
la fi d' aquella escena que 'l tormenta,
segut damunt la roca calzinada
y negra com la nit. De sopte arriba
allí un fondo soroll que creix y aixorda
com la ramor de l' aigua que 's despenya.

Un tremoló' invisible 'l cos agita
del jovencel y 'l cap tomba ab prestesa
vers l' indret del soroll.—Sossègat', jove,—
llavors parlant de nou li fa Herodias.—
No es res del altre mon, es la ratxada
del vent marí que per eix trau s' engolía,

Y al véures' estripat per las arestas
d' eix rocam cantallut, y al encongirse
per aquestas esberlas que 'l destrian,
se plany y crida y enujat bruela,
movent aquest ramor que á tu t' esglaya
com á mí m' esglayá quan re' 'n savia.»

Y tornantli al esment lo que avans deya:
—Sabs,—afegeix,—ma vida y mon martiri;
mes no la pena á que 'l Senyó' 'm condempna.
Escolta, y en mí, ¡oh jove!, pren exemple.
Qui del oy se deix dur, tan car ho paga,
que un miler d' agonías son pus dolsas.

Ja t' ho so dit, la vanitat corcava
mon cor del pler esclau; ma fantasía,
donada al esplendor, agombol feya
damunt meu de las joyas mes preciosas,
de las telas mes ricas. Mas cambreras
cada matí pulían lo meu rostre.

Los tints mes suáus ma pell hermosejavan,
ab nítra roig y ab l' Iris de la Ilyria (13)
sas mes petitas tacas fugir feyan
y, ab perfumat cohr, mos ulls pronían
aquell esclat que tots los cors cativa.
¡Oh vanitat, com los cervells afollas!

La dansa era per mí la joya extrema
y, cert, los peus tan lleugerits tenía
que á una visió, al dansar, se 'm comparava.
La terra apenas trepitjar se 'm veya
y, al so dels esturments, mon cos flexible
se vinclava gracióa en mil posturas.

Aquí Deu me dampná. Era en ma cambra
y per la dansa, enjoyellant ma testa,
ayudada dels servents me preparava,
quan de un plegat dessobre meu va caure
lo llamp de la condempna. May mes justa
la ira del Senyor, may s' ha fet veure.

Ab los joyells que en lo meu coe lluhian
com en l' arbre las gotas de la pluja
pels raigs del sol tocadas, ab los llabis
traspuant de plaher; los rulls extesos,
fregant de mon blanch coll la pell tan fina,
apressant als servents perque enllestissen;

Y en un espill (aquest qu' encara porto)—
y ensenyá un mirallet de argent e ivori—
contemplant ma bellor y en ell ab calma
aprenent, ab mos ulls, á estrafer l' ansia,
l' amor, la pena y la vergonya, llassos
que 'ls cors mes braus com anyellets subgectan.

Aixís estava jo, quan de soptada
sentí mon cor presa d' estranya angoixa
y, com si m' afolles, tal com anava
empreugui en aquell punt la llarga via
qu' encar fi no la tingut per mi en la terra...
¡Quants cops, ¡oh Deu!, ja lo dat al mon la volta!

Fal com la xuta fulg del sol, de dias
encauhada m' estich; de nits, camino...
Axí Deu castigá mon amor propi
que la viva esplendor del jorn cercava.
La fosca y soletat son la condempna
de l' esclat y la llum en que vivia!

Y encar no es aquí tot. Ets espill sempre
me mostra lo que so, sabent jo 'l qu' era,
que espay per mes arrugas ja no queda
en ma pell, ans tan llisa, me nuncia
y, clavat en mas mans, ni puch llansarlo
ni aclucá 'ls ulls que ja empedrits no 's mouheu.

¿Vols martiri mes gran per una dona?
Un altre de pitjor tinch de sofrirne.
Jo que 'm vegí en amor no correspostа,
dampnada 'm veig á protegí' als que s' ayman.
Per ço á mí vens. A mí, Dèu, t' avehina
y se 'l que vols y se lo que t' ospera.

Los teus propòsits do venjansa atura
si vols esser felis. Si no 'n vols essor,
desóu lo meu concell.—Y, alsantse, endrossa
los seus passos vers dins de l' aspra bauma.
Corbrau se queda, contemplantla, inmòvil,
plo d' esperansa 'l cor y de por l' ánima.

Gens de soroll lo seu trepig aixoca
Endins, endins s' engola confonentse
ab la negror del cau, aixis, lo núvol
del horizó en lo tèrbol si s' amaga
boy deixant sa blancó' y pronent la fosca
negrenca tinta de llunyana boyra.

Corbrau espera, mes son cor agitan
presentiments terribles que 'l pertorban
y la frescor que despedeix la bauma
las seuas carns fa tremolá' enfredintlas.
Al últim torna la juova. Aguanta
sa dostra ma la cobejada pronda.

—Tè,—diu al jove,—tè lo que ple d' ansia
has vingut á cercar. Prentla la antiga,
la temuda de tots, la invicte espasa.
Be la coneixes prou, ves si t' enganyo »
Y allarga al jove, que febriu s' aixoca
y 'l pren de las mans d' ella, 'l çer del hèroo

Corbrau, com foll l' abrassa y petoneja.
—Ella es! Ella es? ¡Oh Deu del cel! donáuli,
per abatre al traydor, forsa á ma dreta,—
exclama. Y, de la veyna, l' ampla fulla
trayent, y contemplant sas negras tacas:
—Sanch per sanch—afegeix—juro venjarlo.»

Mes llavors, Herodías, per contindre
del jovencel l' ennig—Recorda,—diuli,—
que germana del crim es la venjansa.
Tu vius d' amor, no 't venjes si vols víurer'.
Una venjansa á mi 'm valgué lo caure
en etern desconsol y eterna pena.»

Y encara está parlant, quan ja 'l sol daura
del jovencel la cabellera rossa.
Botent pel pedruscall, res lo detura,
al pla davalla ab la penyora antiga,
avehinantse als pinedars salvatges
que al peu del mont rumbejan llurs capsadas

NOTAS DEL CANT III.

(1) *Gallaret* Antirrinum *Lin*

(2) *Rhodop* branca dels Balkans que s' uneix ab lo cos principal d' eix agropament de montanyas, mitjansant lo mont Dubnitza, al S de Samakow.

(3) *Morerars puntxosos* per altre nom *moreras de marge, esbarzers,* etc

(4) *Timo*-farigola.

(5) *Los camps hont Bruto y Cassi sas hosts encaúdas veren* camps coneguts ab lo nom de Filipos y hont tingué lloch la terrible batalla en que March Antoni y Octavi desferen á l' exércit de Cassi y Bruto que 'ls disputavan lo poder

(6) *Sestos, Eleo y Madyto* llochs importants de la península que forma lo cap de Galípol

(7) Eixas supersticions que rodejan a las montanyas mes altas de alguna comarca, son propias de tots los pobles y regoneixen, com tot lo tradicional, un origen comú.

(8) Segons conta la tradició, Deu dampná á Herodes y á sa filla Herodias a rodar pel mon, sens consol ni companyia de ningú, fins á la fi del mon Des de llavoras fan per la terra, seguida y penosa caminada, sempre de nits, sens guia y fugint de la llum del sol De dias se estan encaulats á l'hora en que la fosquedat regna, deixan son redos per altra volta caminar sens descans fins que 'l cant del gall los nuncia la arribada del jorn Aquesta tradició la coneixen diferents paisos. En una de catalana que 's conta encara avuy en la provincia de Lleyda se hi afegeix un detall del que nos havem valgut per donar mes color a la escena que motiva eixa nota. Lo detall es que una de las nits en que Herodías creuhava la provincia de Lleyda, se li comensá a fer clar a la vora del Segre, qual riu tenia de atravessar per amagarse en una cova que hi havia á l' altra banda d' aqueix Era al mig del hivern y 'l Segre estava golat. Herodias morta de por y empesa pel neguit se llansá decidida sobre la capa de gel per atravessarla, mes al esser al mig del riu lo gel va rompres, enfonzantse la jubeva Pero ¡oh cas maravellos! al ser lo coll de la filla del rey Herodes al nivell del gel, aquest se torná á cloure, llevantli lo cap y fentli testar lo torment que va sentir San Joan al ser fet escapsar pel pare d' ella «Es des de llavors ençá, diu la tradició, que 'l coll de Herodias te una senyal com un fil vermell que li dona la volta.»

(9) L' autor se creuria (per ser cosa ja sabuda) excusat de fer constar aquí que 'l amor d' Herodías á Sant Joan es pura obra de fantasía, no justificat per la tradició ni pels Evangelis, sino fos per que 's podria interpretar malament, sens la present nota, la ficció de que s' ha valgut pera posar á la figura de la princesa hebrea en armonía ab l' argument del poema.

Nos havem cregut en lo deure de posar aquí la bellíssima y exacta traducció que de un fragment de aquest cant ha fet lo distingit literat inglés y un dels mes carinyosos y notables poetas provensals William Charles Bonaparte-Wyse. Aquest fragment fou publicat en *Lo Gay Saber* del any 1878 y d' allí l' ha tret lo ilustre literat pera sa traducció. Servescan estas rallas per demostrarli la estima en que tenim son preciós treball y al mateix temps de corals mercés per la honra que 'ns ha dispensat al posar part de la nostra pobre obra en la llengua de Shakespeare y Byron.

THE ORIENTAD.

FRAGMENT OF CANTO THE THIRD.

Done into English Verse,
by William C. Bonaparte-Wyse,
From the Catalan
of Pelay Briz.

—Corbrel, page of Roger, following the advice of a magician, ascends to the summits of Rhodope to recover, in a cavern of the crater of an extinct volcano, the sword of his master, hurled therein by the hand of the slayer of the same.—He discovers in the horrible solitude of that cave Herodias condemned of God to roam the earth by night and to live enchanted by day to the end of the world. Herodias recounts to him her amours.—

. . . .

And then that centenarian visage, cold,
all withered, myriad-wrinkled, ashy-pale,
moving her long unseparated lips,
with grim sepulchral accent thus began:

—I also, e'en as thou, the love which slays
and at the same time fascinates have known.
Also to nature have I paid my debt
and felt my heart with anguish overborne,
with cares, fierce longings and mad jealousy.
O Love, what honey-gall strange fruit is thine!

«I then was fifteen, heaven upon me smiled,
for me all gardens were in bud and bloom,
and with the snowy lotus oft and oft
I tricked coquettishly my shining locks,
which, like the blackest jet, voluptuous,
about my breasts in rippling ringlets fell.

«High-born and rich fortunate was I,
of maids the luckiest, my will was done
as't were the kingdom's law; my least desires
fulfilled the very instant they arose.
Who happier? No one in the wide wide world!
I was my father's joy, his idol I.

«They brought me from afar the sweetest scents,
the daintiest textures, the most precious gems
and purple and rich gums. From farthest Ind
ivory and salves which animate the eye
and give it such a power to waken love
and gauds and titles from imperial Rome.

«Each morning, with the sweetest melody
my faithful slaves aroused my wakening sense,
the harp and cither mingled with their lay
The while the censor breathed its soul to heaven
in snowy spirals, filling with sweet scents
the air which lapt me in Elysium.

«Each evening, nigh the river borne on wheels
of cedar to the couch and ivory chair,
I breathed, the winds nearly slumbering,
the balmy air of sun-set at mine ease,
reposing on the swell of sheeny plumes
on downy depths of brightly-tinted wool.

«And did they mention love, I smiled in scorn
My heart, Oh, I was insensible to love.
To sing, to laugh, to dance, were all my life
wherein my heart without suspicion lived
I no one loved — ah! yes! I loved alone
a merry little bird with painted plumes.

«Amid this happy calm, it chanced one day
news reached our dwelling that there was a man
who in the desert lived, and spake to men
in His great name for whom the nations yearn
a man of honied voice and feature meek,
and look so wondrous-sweet, all hearts it won.

«The voice announced, that he would all baptise
and in the Jordan cleanse them of their sins,
and promised the poor slave a reign eterne,
the weeper endless joy, and him who mourned
another world where anguish and annoy
would never fix their penetrating roots

«These novel tidings much my spirit stirred
and a great wish to see him reged in me.
But how to manage it, fair youth? My slaves
would ne'er permit so singular a whim.
I who had thought me love-proof now at length
felt rising in my heart a rush of care.

«Rough clad in skins, his hair dishevelled,
sweet his discourse, lofty and calm his mien,
steadfast amid the throngs who circled him
as mid the lesser lights the orb of day,
I saw, I saw him, and I heard o'ercome
the honey-torrent gushing from his lips

«Ah, n'er did lightening a more signal mark
behind it leave, than what that fatal day
engraven on my heart his image left
He was the lily, I the glassy brook;
he was the music, I the carrier air,
the sigh he will be soon, I was the heart

«And from that hour I knew nor night nor day
in which I lived in peace one single hour
His voice at all times murmured in mine ears;
his face at all times clear before me rose,
and every moment, with a throbbing heart
Take me to him with fiercer heart I called

«Ah me! how pitiless art thou, O Love!
to those thou woundest! Naught my bosom soothed,
no, none, save he who hath observed the same
can tell what 't is to harbour in the brain
a fixed idea, nailed as on the gate
the ring which strong some monstrous spike secures

«Thus many days went by. At last one eve,
escaping from my handmaids daringly
I rushed to seek my idol in the wild
The burning sands my tender soles enflamed,
no breath of air about, no shade anear,
and yet I nothing felt whilst on his track

«Thus wandering at random on and on,
at length beneath a feathery palm—O joy!
behold him breathing his pure soul in prayer!
I for a moment then had turned aside,
in dread to break the spell which mastered me,
should I disturb him of his orisons

«But, fear departing, him I sought once more
He marked me too, and turning carelessly:
«A lady!—she would have—a princess sure?»
Then added quickly, noting my strange plight,
«Where be your servants? Have you lost your way?
«I'll be your guide, command me Night is night»

«I trembled head to foot, and hardly dared
to elevate mine eyes his every word
fluttered my heart, as 'o or a hidden reel
the gusts imperious of the hurricane,
urged fast and furious, drive the rolling wave.
I scarce had strength to stand upon my legs

«He, when he saw me speechless and confused,
«Have you then lost them? let us look!» said he,
with that sweet accent which hath cleft my heart.
«Or can it be (but such I scarcely hope)
«that the Lord God himself hath bidden you
«to Jordan's banks? Oh, would that it were so!

«Examples of the great affect the small
«growth of the hill is plenteous on the plain
«If God hath deigned to ope your heart this day
«unto the light of truth, I welcome you!»
And, speaking thus, his beauteous front grew bright,
kissed by the glory of the setting sun

«A gentle breeze was stirring thro' the leaves
of the tall palm-tree neighbouring us both,
and, ever and anon, a mingled hum
to man's existence testimony bore
The sky was rosy, and the western peaks
were tipt incontinent with tongues of flame

«A hundred times upon the point to ope
my lips, I did not, for I much preferred
one could have read my secret heart, but fear
and shame inexorably tied my tongue
Ah why, ah, why hath no one found a sign
to spare the heart such sad perplexity?

«At length, as opens to the sunny ray
the tender bud, with fond unfolding bloom,
this exclamation from my bosom burst
«Love, Love hath brought me here!» And he at once;
«Love, is a holy fountain» answering,
«Love saveth us! the sons of Love Divine;

«The brute the cavern loves, the bird the air;
«the source the stream; the thunderbolt its cloud,
«and all God's earth her great Creator loves
«by Love all things exist, for Love is Life.»
And pointing to the Blue Expanse of heaven
«All Love flies upward! Love, O damsel, love!

«Love lives in God alone, Love lifts us high
«It wafts to heaven back what came from heaven
«Oh, Love is Light—the Light to God is dear
«God, when he sees you loving, spreads the path
«of your poor life with lovely roses white.
«God loveth those who love.» O give him love!»

Dumb-founded at his words, I stood ashamed.
confused at being thus misunderstood
If't was not holy love I asked of him,
why then did he allude to it? I craved
a burning utterance, and not cold words
fit only my strong passion to destroy.

I scarce knew what I did. Devoid of hope,
and very vexed, and wild, and tremulous,
I, who of old was wont to laugh at all
the tales they told me of that thing called love,
cried out: «Not God, 't is thee I love, thee, thee!»
And I, a princess, flung me at his feet

«And burst in bitter tears, with forehead bowed,
my heart sore bleeding, and my look o'ercast.
Thus for a time I rested much amazed,
in hopes to hear his voice's honied tone;
but all, 't was all in vain! with anguish faint
I raised my head.—O spite' alone was I.

«Thou canst not know, for thou art but a man,
what woman feels when she is trampled on.
Her heart love smitten is the softest wax,
but when it meets with scorn to stone it turns,
and all the love I felt at that same hour
changed into mortal hatred instantly.»

And then she closed her lips. Her breast anon
heaved with fierce pantings. And her accents hoarse,
and glassy eyes, with sudden moisture wet,
as tho' they fain would forcibly exude
a single tear, affrighted me the while.
Love doth not dwell upon a withered skin!

Calm for a few short moments fills apace
the cavern's concave, and, the page, as yet
scarcely recovered from his deep surprise,
anxiously watched the entrance of the grot,
from whence there issued a lugubrious glare.
Herodias once more her speech resumes.

«Whither this hatred bore me, you must know,
«since such your sacred volume has made known,
«but should God will that thou indignant be
«and take to self this indignation dire,
«first let a living flame thy forehead scorch,
«and turn the heart within thy breast to stone.

«I know not where to flee, and hence I mourn.
«My name have fourteen centuries bemocked,
«and who can tell how many more will mock?
«God will my crime with equal pain pursue.
«An icy stream will cut in two my throat.
«This crimson thread bears witness to me now.»

And lifting high her head, she showed the page
sore terrified a cut, which bled afresh,
about her neck, as round about the trunk
winds the light rope which threatens it with death.
At last she bends her brow, and mute remains—
mute as a mummy in its cavern tomb.

William C. Bonaparte-Wyse.

Manor of St. John's, Waterford.—Dec. 1880.

(11) Sant Joan era molt antrant del palau del rey Herodes.

(12) Véjas la nota 8.

(13) Aixis descriu Ovidi la manera com se feya lo cosmétich:—«Feu torrar al plegat Bohins y favas, sis lliuras per parts iguals, y aprés moléuho tot bon bè. Afogiuhi blonquel, escumo de nitre rolgé iris de la Iliria, que faréu passar per brassos joves y rabassuts y quo tot axó quan sia barrejat que no pesi mes d' una onza. Afogiuhi la pasta ab que fa 'l seu niu la oreneta y lindréu un bon remey pera tráurerhos las tacas de la cara. Si voleu saber la cantitat, es una onsa partida en duas meytats lo que cal posarhi. Pera lligar la pasta barrejauhi mel de la Atica.

CANT QUART.

LA SOSPITA.

Lo cant de la esclava.—Trena d'-or encebada ab lo cant d' Aptalanit se fa donar la seua citra y canta també.—*La llagrima.*—Corbrau arriba aixis qu' ella acaba la cansó.—Lo somni.—Esclat d amor.—Trena d'-or esglayada al véures sola ab Corbrau, crida á sa esclava.—Lo cel rohent.—Lo anell.—La sospita.—Indignació del patge de Roger.—Lo toch d' aguayt.—Lo missatger.—Gireó.—La malvestat de Rodost.—Exaltament del jove catalá.—Aptalanit salva á Corbrau.

De l' ampla tenda sota 'ls plechs flexibles
asseguda s' está la hermosa alana.
Tres esclavas endolsan sa tristesa
En aquell punt, de totas la mes bella,
acompanyada del salteri, entona
un cant del seu país que d' amor vessa.

D' Alexandria n' es, terra hont floriren
las arts al viu escalf del sol, en ella
Aptalanit, aprés havia á treure
de sa boca armonias celestials
que, encisant a la orella, afalegavan
com, al llabi, la mel que l' Himet cria.

La egipciaca es bella y fresca y jove,
lleu glassa mig cobreix son pit moreno,
lo seu negre cabell subjecta y lliga
una cinta de porpra y s' ampla vesta
descobreix, enmotllantlos, de sas formas
los bells perfils que á mes d' un cor somóuhen.

Als peus de sa mestressa, joganera,
ab un ayre gentil se balandreja
y acluca 'ls ulls polsantne lo salteri
y deixant de sa gola eixir la dolsa,
fresca veu que namora á qui la escolta
tal com cativa 'l rossinyol quan canta.

De Trena-d'-or es ella la estimada
y, mes qu' esclava siga, sab las penas,
las esperansas e ilusions que man
d' aquella en lo cor jove: confidenta
fins es de llurs amors. ¡Quantas vegadas
d' anyorament sas llágrimas ha vistas!

Quants cops, á nit entrada, totas duas
han esperat ab ansia y ab desfici
del donzell l' arribada cautelosa!
Y quants cops ella sola, la morena,
per amagats camins ha guiat, destra,
al aymant boy sorprés pels raigs de l' auba.

Mes ja sa veu ressona y llesta fila,
com l' aranya son fil, la suáu tonada
que 'ls cors endolsa y enardeix las ánimas
ab s' amorós compás y mes encara
ab la lletra del cant, que sembra á dojo
ardents desigs y ensomnis de follia.

Canastrell de rosas
de color de neu,
endolsa y perfuma
l' alé del cor meu.

Palmera novella
de fruyt tentador
de tos daurats dátils
dónam lo millor.

Amoreta meva,
tu ets lo riu del prat,
jo lo aucell que hi corra
boy assedegat.

La perdiu ania
al peu d' un timo,
mon bes en tos llabis
troba un niu millor.

En ta boca hi crias
la flor del desig,
rosat ne te 'l cálzer,
de perlas te 'l mig.

Tu ets la terra flonja
qu' espera llavor,
jo so 'l gra d' hont brolla
la flor del amor.

Jo ne so l' abella,
tu lo pa de mel.
Tu ets la clara estela,
jo seré 'l teu cel.

Aixís fa la cansó y aixís manyosa,
tot aprimant la veu, la esclava entesa,
va esllanguint l' amorosa melodía,
que apar que 's pert, tot allunyantse trista,
com eco que s' esbrava y boy grontxantse
del espay en las onas invisibles.

Trena-d'-or mig rient lo cap recolza
en lo coixí de ploma hont está estesa,
y, guaytant á sa esclava, ab veu manyaga,
—Bell es ton cant!—li diu.—Tonada hermosa!
Aptalauit, ets cantadora destra;
mereixes guasardò y no l' escatimo.»

Y al ensemps, de son bras suaument trayentne
un' ampla cinta d' or que l' hi enrevolta,
l' allarga á la morena egipciaca
que, sorpresa y contenta, se la emprova
fent crits y ab lo bras alt fent rodá' alegre,
la joya que com foch llensa guspiras

Las altras duas, sens dir res s' ho guaytan
ab lo cor amarat de gelosía.
Trena-d'-or no 'u esmenta, ab deixadesa,
com qui, del son, encar sorprès se troba,
son bras allarga, y:—Dònam', barbotega—
ma citra, Aptalauit, vull cantarne una.»

La esclava la obeheix. En llurs mans posa
l' esturment d' or y cedre: joya rica
del Orient y d' un califa ofrena
al pare de l' alana que la polsa
Trena-d'-or los seus dits llesta hi passeja
y, adressant lo seu cos, eix cant entona.

LA LLÁGRIMA.

Tinch en mon jardí una rosa
blanca com un llessamí
¡ay de mi!
blanca com un llessamí.
Es pura, fresca, olorosa
y fina com un satí
¡ay de mi!
y fina com un satí.

Cada vespre la rosada
hi deix caure un brillant seu
¡válgam Deu!
hi deix caure un brillant seu.
Quan me llevo, afal-lerada
corro a veurel' ab pas lleu
¡válgam Deu!
corro á veurel' ab pas lleu.

Un bes li faig ab follia
y 's fon en mon llabi fi
¡ay de mi!
y 's fon en mon llabi fi.
Enmela la boca mia
ab son dols sabó diví
¡ay de mi!
ab son dols sabó diví.

Mes avuy quan hi so anada
me l' ha deixada com fel
¡sort cruel!
me l' ha deixada com fel
Y he comprés apesarada
que no era gota del cel
¡sort cruel!
que no era gota del cel.

¿Era de plor? Qui li ha mesa?
¿Qui l' ha plorada á n' allí
¡ay de mi!
¿Qui l' ha plorada á n' allí?
¿Era d' amor ó tendresa?
¿Era tal volta per mí?
¡ay de mi!
¿Era tal volta per mí?

Y encara l' últim mot tremol sonava entre 'ls llavis encesos de l' ayrosa cantadora, quan ja respon alegre y enamorada un' altra veu:—Si, aymia, era per tu, mon dols amor, ma joya, ma coloma manyaga y festosetal»

Y, aixó dihent y alsant lo drap que tapa la entrada de la tenda, Corbrau entra y als peus de Trena-d'-or aymant s' hi busca un seti y un redós. Son colze posa en la falda suau de sa estimada y ab ull ardent de fit á fit la mira

Ella llavors, aytal com obra 'l cactus
sa flor al dols oreig de la serena,
sa boca mig badant:—Ah!—fa commosa,—
¿Ets tu? Tu?—Y ab sa ma lo cap festeja
de son aymant, mentres li diu manyaga:
—Benvingut, t' anyorava, vida meva.»

—Jo tambe, fa 'l donzell, y no podentne
resistir mes l' amarga fel de l' ànsia,
ja ho veus, ¡oh reyna meva!, creuhant termes,
en alas del cavall que tambe anyora
la flayra de la tenda, aquí ara arribo
pera dirte un cop mes: «¡Cor meu, t' estimo!»

—Y jo no? Mira donchs, la nit passada
quin somni so tingut: ell per mi parli.
Era un camp gran y hermós: l' herba y semblava
una catifa d' esmeragda, l' ayre
fent somoure sos brins, d' onas l' omplia,
vinclant algunas flors que hi cimejavan.

Partía 'l camp un camí estret. Nosaltres
parlant d' amor y follejant corriam
pel camí sens rezel, somiant venturas,
lliures del mon, de tot esguart ben lliures.
Feya un sol! .. Lluny, molt lluny hi puntejava
llunyana una carena encendrosida.

Tu eras meu y jo ben teva m' era,
y si 'm feyas un bes... jo te 'l tornava...
(Ah! tan-de-bo que sigues cert lo somni!)
De prompte una flor blanca m' enamora;
boy deixant lo teu bras, llesta m' ajupo
per arrencarla de la mata hont era,

Y ¡ay! ay! ay!» de la ma 'm sento ferida
y morta caich, ben morta an los teus brassos.
Mes no 't cortristes, no Espera, espera...
¡a veurás com la mort n' ha sigut dolsa!
Llavors he vist lo cel que 's mig obria
y un raig de llum del cel ne devallava.

Aquell raig, dret nosaltres extenentse,
feya un camí de viva flum daurada
y, eixint de dintre 'l cel, unas alats génis
tot baixant pel camí, de flors l' omplian
mentres tu, rodejat com d' una gloria,
dret al cel en tos brassos me portavas.

Y 'ls genis al entorn nostre venian
cantant tan bellament que 'l cor se 'n duyan.
Vessavan á plerat las flors son flayre
y naltres dos amunt, amunt pujavam.
Mes quan ja hi eram prop... ¡favors s' estronca
mon somni y... tot s' ha fos, deixantme trista!»

Una breu quietut regna llavoras
en la tenda. Corbrau pensatiu queda
com si nu presentiment l' omplís d' angoixa.
Tal fa l' enamorat en quan li diuhen
de sos amors la estrella malastruga
qu' ha de marfir sas ilusions mes dolsas.

—¡Mala promet aquest somni,—al fi ell exclama,—
y á mon cor trist de sí, mes trist lo posa!
Que jo 't perdré diu ell, y mes valdría,
cent mil cops, pera mi ma vida perdre.
Sens tu ¿que 'm fora 'l mon?—Y la ma agafa
de Trena-d'-or y ab foch la petonsja

Y ella, á qui del donzell las suaus paraulas
han conmogut:—No, no,—respongué ab pressa,—
no será, no será. Viurém felissos.
Ton voler será 'l meu y nit y dia,
desfentme jo per tu y per mi desfente,
lo mon será pels dos niu de venturas

Si no 't plau lo meu cel, vindre a ta patria
y sota 'l cel aquell, prop meu tenmte,
no anyoraré la meva Quan s' estima
la patria está en lo cor del qui s' adora.
Ja veurás, ja veurás. .» Y encara parla,
quan ja, espurnant sos ulls d' amor y joya,

y ajupint lo seu cap, lo coll encercla
de Corbrau ab follia y, ardent, deixa
en lo front del aymant un petó trémol.
Ell l' abrassa amateut Ella espantada
de sas esclavas te recort llavoras
y guayta esporoguida .. mes ja, llesta,

Aptalanit que sab d' amor las tramas,
ab ella bogejant se las ha endutas
Als dos aymants sols en la tenda deixa
y des de fora 'ls guarda de sorpresa
¡Oh parella d' amor, tranquila gosa
ningú tos afalachs vindrá á interrompre!

Mes no, no veuç l' amor, l' alana 'l guanya.
Tremola fuig y tota conmoguda
—Corbrau, prou, prou'—acongoixada diuli.—
En mon front deix lo seny de la puresa
Si m' estimas voldrás que encara puga
alsar los ulls sens peua ni vergonya »

Ell que mig foll la perseguia, se para
y, com vinclantse á una invisible forsa,
cau á llura peus ab las duas mans alçadas,
dihent:—Pietat, oh dolsa maravella!
No temas, no; mes de tos ulls apaga
lo flam potent que lo cor meu abrusa,

Mes de tos llabis treune aquest mig riure
que tenta al llabi meu y en ton si atura
aquest panteig qu' «amor, amor» demana
Jo 't vull pura, jo 't vull inmaculada,
jo 't vull verge, 't vull santa... mes ¡oh aymia!
áydam' cobrint tas gracias tentadoras.

Perque es en va voler la nau tranquila
si damunt la corrent te sa carena,
perque es en va voler que l' au s' aixeque
si alguna ma traydora l' ha aixalada,
com no pot ser que net de cremadura
sía 'l mesquil qu' está voltat de flamas.

Jo so fill de una terra hont lo sol dona
á la sanch dels que hi naixen molta vida.
Si som frets com la neu, cu cambi, creume,
un pich la sanch mos bull res nos detura,
nos fa esclaus lo desig, la febre 'ns cega
y tart despres plorem nostra desgracia.

Perço 'n fugim. Perçó jo t' ho demano
y puig la nostra amor pura te d' ésser,
la soletat qu 'ns volta prest allunya
y crida, crida, Trena-d'-or ta esclava,
que 'l cor me venç y vull que 'l seny triumfe.»
Y ella, espantada, creu. La esclava crida.

Aptalanit maliciosa y llesta
arriba, y á la entrada se detura.
—Vina,—fa Trena-d'-or, y afegeix, danthi
un calxonet de joyas,—te, netéjaho
que 'm vull enjoyellar.—La esclava prenlo
y, endevinant la exonsa, empren la tasca.

Trena-d'-or ab Corbrau de nou rahona
sentadets de costats. Y ell li diu: -Párlam'
párlam, amor, y digam si resolta
estás á tot lo qu' esdevindre puga
pera cumplir ton jurament. Renovam
ta paraula de fe que s' ha fet vella »

Y axís, ella respon:—Un cop donada,
per mi no envelleix may y sempre es jove.
Sempre, entens, dois aymat? *Sempre* vaig dirte
y *sempre* es mot que no te fi Las horas,
los dias, anys y segles tots hi caben
á dins d' eix mot, d' eternitat parella!

Sempre vol di' un moment y vol di' un segle.
No es poch ni es molt; es un seguit de vinre
pensant ab lo mateix, una esperansa
de goig etern que 'l dol jamay entela.
Una seguida vibració de dolsa
plahentera emoció qu' encisa á l' ánima

Oh mon be! No, no 'n duptes, se t' estima
com ayma al sol lo girasol que 's tomba
seguint la llum del seu aymat, com ayma
l' aucell son niu, y com estima folla
la núu lo cel hont, lleu y capritxosa,
s' hi passeja, s' hi forma y s' hi destria.

Si 'm llegisses lo cor . —Y ell interrompia
dihentli:—Ho se y engelosit me 'n sento.
Mes, ja ho saps tu, mon cor també t' ho paga
ab un amor que al mon no te parella »
Y es certa del donzell aquesta dita
douchs casi foll aquelxa amor lo torna.

Per ella 'l viure á cada instant exposa,
creuhant del enemich la vasta terra
y sol, ben sol, en brassos de s' aymada
las horas veu passar sens recordarse
que es ell dels grechs y alaus presa volguda
y que matan aquests á traydoría.

Mes en res d' aixó pensa y ab veu dolsa:
—Si m' aymas tant, digam' llavors la causa
que 'l llabi 't clou quan sapiguer desitjo
lo nom del pare teu?—Aixís pregunta.
—¿Perque allunyas lo jorn de la ventura
no volent viure ab mi? ¿Perque m' ho callas?

Vina y, ja ho saps, serás la meva esposa;
de Deu beneyt será l' amor que 'ns lliga
y, ja ho veurás, si lo anyorament t' apena
jo ab mos falachs endolsaré ton viure'
Mes no tingas segrets per qui t' estima
com may al mon ningú ha estimat cap dona.

¿Tems, per serli enemich, que no desfassi
lo llas d' amors que uostres cors enjouha?
No, no 'u fará. Jove ell ha estat y encara
tindrá recort del temps en que 's fonia
per possehi' 'l tressor de sa ventura.
Lo qui ha aymat compadeix als que s' estiman.

Som enemichs, mes ja ho veurás, quan senta
lo plany de dol que lo meu cor exhale,
quan veja de mon cor la passió noble,
si te en lo seu un trist recó hont hi quede
de generositat tan sols un' ombra,
llavors, vencent son oy, fará ma ditxa

Digam hont es. Irè sia lla hont sia,
li contaré las penas quo m' agreujan
li diré que sens mi 's perdrá sa filla,
perque es cert que t' es vida l' amor meva
y si ab menyspréu lo meu parlar escolta..
en ma terrra 'ns espera nova vida.»

Mes ella no respon y per sas galtas
rodolan cara avall, com grossas perlas,
duas llágrimas ardents. Ell se la mira
y estrenyentli la má.—Parla,—murmura.»
Mes ella no respon La quietut regna
en la cambra. Corbrau d' ansia tremola

Aptalanit vora una taula, entesa
com es en lo art de pulir l' or, manyosa
noteja los joyells de sa mestressa
sols lo dringar de las preuhadas joyas
es lo que torba de l' ayrosa tenda
la sepulcral quietut que l' espay ompla.

—¿Perque sempre 'l misteri ha de voltarte?—
al últim, ell, acongoixat pregunta
Mes cap mot en resposta ella li dona
y abdós 's quedan sense dir paraula
Ella contempla 'l cel pel tros que 'n mostra
lo arrebossat del drap que fa d' entrada

Ell segueix l' esguart d' ella. Al lluny cimeja
l' aspre Rhodop com moustruós atleta
Als peus d' aquest verdeja la planura.
Lo cel, al lluny del lluny, rogeuch s' ovira
y, mes enllá, lo mar boy reflectintlo,
apar de foch al triángul de las onas.

Rodost, (1) que tambe 's veu, sembla que 's creme;
tan viva es la rojor que la embolcalla.
Corbrau, que se 'n adona, 'l cap adressa
y:—'L sol ben roig se pon!—diu melancónich.
—Esguarda, Trena-d'-or, com parla a l' ánima
eix tint en la ciutat. . ¡Mal temps senyala!

No es de bon seny eixa claror rohenta,
un trist presentiment lo cor m' endola.
¿Será pels meus senyal de desventura?
Jo ho he sentit á dir. . si 'l cel rogeja
mals pressagia á doll. ¡Deu no 'u permeti!»
Y altre cop enmudint queda pensívol

Be ho pressent lo seu cor que no l' engauya
Lo cel dels grechs envergonyintsen mostra
la malvestat mes infernal. Los ayres
apar que, en oy encesos, cremar vullan
lo redòs dels butxius. Rodost, tremola!
La venjansa ue crida á la revenja!

Tu traheixes al hoste. Tu 'l pecejas
Tu ho plorarás! Los teus carrers sagnantas
ab sanch dels braus que de Bizanci tornan
portadors d' un missatge. (2) Valerosos
tots ells reben la mort. Mátals', destrôssals,
carneja, vil ciutat, ja 'n rebrás paga.

¡Oh covada de lladres, vil nissaga
que ni 'l sagrat del missatger respectas!
Caiga en ton front la sanch ab que t' espurnas.
Venjada pel Senyor será ta infamia.
¿Y tu, Corbrau, que fas? ¿No sents punyida
en ton cor? Tos companys tal volta 't cridan.

Corra, puja al corcer, á Rodost vola
y atura 'l llamp del oy. Mes no, la forsa
d' un hom no es prau pera semblant empresa.
Sías al menys qui porte, la segura,
primera nova d' una fi tan trista,
al niu dels venjadors! Corbrau, qu' esperas?

Desprente del amor que aquí 't corminga;
empunya 'l cer que ton cinto esllanega;
recórdat' qu' ell es sembrador de glorias
y, com parteix lo segador la vibra
d' un cop de fals, parteix arreu los cranis
dels homeyers qu' en eixa terra hi brollan.

Mes ay! al jovencel sols lo domina
una idea que 'l seny casi li afolla,
lo segret de sa aymada 'l desespera.
¿Perque 'l nom do son pare li escatima?
¿Perque esposarlo á que en combat lo mati
no coneixentlo, si en la brega 's topan?

Sempre sola l' ha vista ó en companya
d' Aptalanit, la esclava maliciosa,
y may, per mes qu' ha fet, ha pogut sebre
perque li dona amor y amor li nega
enfrenant son desig ab lo misteri.
Axó 'l confón y neguitós lo posa.

Perçó, d' ella al costat, intranquil resta
en sa mà descansant son front qu' abrusa
y 'l colze apuntalat en l' ampla taula
hont lluhen los joyells que bruny la esclava.
De cop sa vista en un d' aquests se fixa
y, feut un crit y convulsiu, recull-lo.

S' alsa, 'l guayta d' aprop y.—Oh Deu!—exclama—
¿D' hont l' has tret? D' hont l' has treta? Parlam' Digam'
Respontme, Trena-d -or. Pel cel t' ho prego.
¿Quina mà t' ha portat aquesta joya
que prou la tinch del tot ben coneguda.
¡Oh Céssar del meu cor, ¿qui te l' ha presa?

La duya 'l jorn d' aquell festí...—Y frenétich,
com un foll, agafant de sa estimada
un tremol bras y masegantlo ab forsa:
—¡Oh dona! Si tens cor, si ets ignocenta,
del crim, revélam' lo fautor, t' ho prego
pel nostre amor qu' en oy pot trasmudarse.

¿Com ha vingut aquí? ¿Qui l' ha arrancada
de sa nervuda mà morta y ja freda,
donchs sent viva ningu arrencat l' hi hauria?
Era penyora de sa casta esposa
y com un talismà d' ell volgut era,
talismà del que may se 'n desprenia.

Respón... respon, que aquest anell tal volta
sia lo llamp que nostra ditxa aterre;
perque si no m' ho dius... la greu sospita
que ja m' està acorant pendrà crescuda...
y entre ella y tu... ¡Deu meu! lo seny jo perdo...
No, no pot ser!... No es cert; lo cor m' enganyal...—

Ella groga y parada un xich se 'l mira
y baixa 'ls ulls. Aptalanit, sorpresa
y sense gota de color als llabis,
se 'la guayta ab viu afany. Tal fa esglayada
del montanyés la patriarcal familia,
quan dins del cau lo torp la ve á sorpendre.

Ell, sacudintli 'l bras, fit á fit guayta
en los ulls de sa aymia per descobrehi,
no 'l rastre de cap crim, que la vol pura,
sino 'l senyal de la ignocencia certa;
mes ella no respon. Trèmola calla
mentres lo plor lo seus vestits perleja.

Creixent en oy, convuls y groch, llavoras
la patge despitat deixa, soptada,
brollar com un torrent de son pit la ira.
Tal fa del arch la corda quan etgega
la satgeta. Primer brunz al tivarla;
quan no te atnrador, dels dits s' escapa

Y empeny lo lleuger tret que xiulant martxa,
portant la mort en sa çerada puntxa.
Aixis l' oy de Corbrau eixint dels llavis
se 'n va á ferir de dret á dret las tendres
telas del cor de la senzilla alana
que no llensa un sospir ni una breu queixa.

—Ah! prou—així li diu—te conech ara!
¡Oh donna d' esguart dols y cara d' angel,
com del cor meu n' has sapigut fer presa
per desarmar ma dreta venjadora!
Mes es envá, m' he deixondit encara
á temps per du' á bon terme lo just cástich.

Jo ab est anell sabrè trobar la vibre
y axis l' aixafarè.—Y ab forsa dona
un cop de peu en terra que pols alsa
—Jo, despullantme d' eix amor que creya
pur é ignocent, llavorarè ab perfidia
la trama hont hi caurá l' ansiada presa.

Per mi ell un pare fou... bon fill vull ésser.
Amor y patria y gloria y ma ventura
á la venjansa d' ell tot ho posposo ..»
Y encara está parlant, quan de cop sonan
del campament las bélicas trompetas
que cridan al aguayt als que las senten.

Ella, que freda y aielada escolta,
al sentir aquell toch vida recobra
y reprenent color, parlant ab ansia:
—Fuig, fuig—li diu—si vols salvar lo viure.
Est toch crida als capdills: oll assenyala
nova cruel que ton perill augmenta.

Fuig, fuig Corbrau, jo dc tot cor t' ho prego
sino per mi, per tu, pels teus qu' encara
necessitan ton bras. Y... si may torna
la calma á ton esprit, si encara un rastre
de pietat en lo teu cor hi queda
y 't recordas de mí... fesme justicia.»

Y, havent dit, altre cop aclaparada
torna á quedá'. Axis fan las altas cimas
dels arbres: tan bell punt lo vent las toca,
somóuhense ab afany: quan lo vent minva,
de son tragí al moment quietas reposan.
Tal ha fet ella pel esglay moguda.

Ell, á qui empeny l' agitació al deliri:
—Si—fa ab sarcástich to—per Deu t' ho juro,
justicia será feta.—Y quan disposta
te sa dreta á arrencá 'l drap de la tenda
pera cercar del bosch la isarda via,
altre cop se detè mut de sorpresa.

A fora gran remor l' espay omplena
y, per la escletxa de la tela, 'l patge
veu arribar polsós y ab cara encesa
un jove alá. A son encontre ixen
tots los del campament y, en quant arriba
al indret hont ell es, trobantse, 's paran.

Gircó' que va al davant, es qui 'l pregunta
—¿A que vens? ¿Quinas novas son las tevas
que ab tant fadich y tant afany caminas?—
Lo missatger, lo cap, humil acota
y ab veu cansada aixís, seré, comensa,
aixugant la suor que son front mulla.

—Gircó, Rodost ha estat lo bras terrible
qu' ha seguit, imitantvos, la revenja
comensada per vos en Andrinópol.
Los missatgers dels franchs, lo seny perdentne,
s' han atrevit fins á reptá' en Bizanci
al emperayre, al venerable Andrónich.

Allí han befat l' imperi. Allí ab escarni
de nostras lleys y de las lleys que 's tenen
en eixa terra que 'ns acull y hostatja,
han retret fets antichs que son mentida;
han parlat de promesas no complertas;
de pagas fetas ab moneda falsa. (3)

Han bescantat de tots l' honra y la forsa
y fins, fentse 'ls meus braus, la greu injuria
de esfarmir eixa terra allí s' es feta.
Tot axó l' emperayre ab cara afable
s' ho ha escoltat, donchs sa reyal nissaga
cas no ha fet may de baladrers queixosos.

Mes lo poble en qui encar bull la bravesa
dels grechs antichs, al ésser de tornada
los missatgers, dins de Rodost, alsantse
y escometentlos ab mortal feresa,
sa justa ira no podent contindre,
ha esquarterat sos cossos, en revenja.

Y encar no es tot aquí. D' ells, á las casas
ahont hi viu dels franchs la gent amiga,
corrent com foll, y com un llamp entranthi,
hi ha sembrat lo pahura y l' extermini.
Ni las parets ha respectat! Las flamas
guaytéu com, arbolantlas, las calziuan.»

Y senyala en lo lluny alla hont rohenteja
lo cel vorer al mar.—Ah! si tots fossen
com vos que al primer cop vau tombá' al roure,
ni rastre d' eixa gent ne quedaria.
Vos haveu de la serp xafat la testa;
qu' extermineu los altres lo que 'n queda.

Mes no, feyna pesada 'us toca encara:
no 'u hou fot tot al aterrar al Céssar.
Rodost ha dat lo crit Tot eix imperi
s'alsa al plegat per dar faresta cassa
al estol enemich, á eixa handada
de corps, qu' en Aragó fa niu y cria.

Girco 'is hi falta un cap. Tots ells 'us volen.
Acapdellàulos y llavors veurèune
com, enardintse, ab vos la Grecia d' ara,
la de Platea y Marato torna á ésser.
Anau dret á Rodost, qu' allí tal volta
famolencha de venjansa 'la franchs ja hi corren.»

Aixó 'l missatger diu. Corbrau tremola
d' enuig al descobrir aytal infamia.
No podentse contindre, un crit exhala
que ofegan los alaus ab llur cridoria
y sens atendre 'ls prechs de sa estimada,
vol eixir á venjar tanta baixesa.

Mes llavoras la esclava, desatesos
veyent los prechs de Trena-d'-or, s' acosta
y á l' orella del jove aixó murmura:
—Eixint per mi guiat salvas las vidas
de molts altres companys qu' en perill viuhen
y sabrás un segret que t' interessa.

Si escoltas sols al oy perdrás lo viure
y, perdrás als demés, podent salvarlos.
Si ella no pot dir res, ré' a mi me 'n priva.
Tot ho sabrás, Aptalanit t' ho jura.
Salvat, Corbrau, y en ma promesa fia.»
Y Corbrau, sens dir mot, segueix la esclava.

———

NOTAS DEL CANT IV.

(1) *Rodost.* L'antiga Rhœdestum situada á 17 lleguas al N. E. de Galipol y á 24 de Constantinoble y á la vora de la mar. Está unida á Andrinopol per una carretera que te unas 20 lleguas. Es gran, poblada de gent de nissagas diferentas, si be la gran majoria de sos habitants son grechs. Sa campanya es bella y sos vollants plens de hermosos vinyals que produheixen un vi molt bo.

(2) E com foren á la ciutat de Redisco (*Rodost*), lo porter los feu tots perdre, XXVII personas qui eren de cathalans e aragonesos, e tots esquartéraren los en la carnicería, e á quarters ells los penjaren. E podets entendre, qual crueltat fo aquesta que feu fer l' emperador a aquests qui eran missatgers.—(Muntaner.—Cap. CCXVII.)

(3) Vejas la nota 1 del cant segon.

CANT CINQUÉ.

L' ESTOL.

En Rocafort, avans de martxar, aviva son coratge.—Las naus desfondradas.—La martxa.—Los almugavers.—Gilabert de Alguer.—Los pions: Sanx d' Aros.—Los cavaliers: Rocafort.—Los mariners: Ferran Ahones.—Los mandroners: Martí de Lográ.—La rerassaga: Muntaner.—Corbrau.—Aquest conta sos amors.—Muntaner li explica la historia de Paris y Elena.—L' estol fa parada.

—Donchs ja ho teniu entes, vos en Galipol (1)
y jo ha venjar del tot la greu ofesa.—
Aixó, resolt, en lo portal, ordena
á Muntaner en Rocafort lo invicte,
mentre' extes en la plana y dels murs fora,
l' estol espera, da martxar, la senya.

Rocafort ben cobert va ab bonas armas:
du esberch de ferro, lo capell de cuyro
guarnit de tiras de çoradas plantxas
y, en lo cinto, la espasa d' ampla fulla,
de pom en creu y virollada veyna,
qu' á dojo n' ha tastat sanch enemiga.

Aprop d' ell te 'l cavall que ab goig renilla,
y, penjant de la cella, la feixuga
porra de ferro que esbadalla 'ls cranis
com la pedra al pinyo, quan lo noy corca
lo menut fruyt qu' enclou la dura closca.
Tot está apunt, no mes la senya hi manca.

Al voltant del capdill los altres, mestres
en lo art del guerreig, tots se romouhen,
rumbejant llurs senyeras y llurs armas
que, als raigs del sol, ne sembla que flamejin,
remorejant, topantse ab la barreja
y ab lo trasbals y tráfech de la exida.

Sobre uns marjals provan sas llargas fonas
los destres mallorquins, ostentant l' ampla
gonella virolada. Vora 'l fosso
los almugávers inquiets y aspres,
del Ampurdá casi tots fills, s' agitan
no doixant ni un moment la dura aççona.

Mes enllá, prop del mar, armats de xuxos
y tallantas destrals, llurs fronts morenos
donan al sol los mariners, que 's mouhen
en animat aplech. Tots ells las costas
catalanas per patria regoneixen.
Sos caps cobreix la roja barretina.

Y mes lluny, al bell peu de la montanya,
formigueja la gent de tota mena
que á l' host segueix y d' ella ne reb paga.
Los traginers las mulas amanelxen
carregantlas de telas y d' estacas;
los martxants sos farcells ab pressa lligan,

Lo mestre d' aixa sos ormeigs esmola,
y l' armé 'ls últims tochs dona á sa feyna,
eumig dels triganers que pressa duheu
y dels clams de las donas que gemegan,
y dels crits dels infants que alegres saltan,
y dels cavalls que sens repós renillan.

Lo sol, que des del cel tot aixó endaura,
al çer polit vius llampeguéigs arrenca
y, ab los del mar vorer boy ajuntantlos,
a Galípol encercla ab ample cíngul
de foch bellugadís que 'ls ulls encega
y l' alé de la mort du en sas entranyas.

Y com, en mig del blat, llampant traspúa
lo roig encés de la rosella ayrosa
aixís, sobre aqueix mar de carn y ferro,
llurs virolats colors clars hi destacan
las senyeras do l' host que 'l vent fa moure
y 'ls mes fidels, gelosos, jamay deixan.

Aquella, groga y roja, que cimeja,
es d' Aragó: Guillem Perís la empunya.
Cavallè, y fill de Caldas, tots l' estiman
per son pit en las bregas. La morada
es del rey de Sicilia; En Ferrá Gorri
es qui d' ella respon fins ab sa vida

La blanca es de Sant Jordi y per custodi
eu Eximeus te, dit lo d' Albero
Y la d' en Rocafort, blava y mes xich,
á n' En Guillem de Tous be la encarrega,
a Tous que de la mort encar recorda
la imatge horrible, puig d' aprop l' ha vista. (2)

Un' altra 'n queda encara, que sotragan
los embats de las brisas marinescas.
Al cim de la mes alta torra issada
ampara, ab los seus plechs blanchs com l' armeli,
á Galipol, dels franchs patria segona.
Pintada du la imatge de Sant Pere. (3)

Tot esta apunt, no mes falta la senya
del clari y tot l' estol, com s' esllavissa
lo feixuch pa de neu per la vessana,
aixís, junt y apretat y tot á l' hora,
travessará la plana ab rebombori
y alsant núvols de pols que 'l sol enteleu.

Mes no es pas l' hora encara, avans tots deuhen
sentir d' en Rocafort l' ardent paraula.
Perçó 'l capdill lo seu corçer ne colca,
ab ell, d' un bot sobre un marjal s' enfila
y des d' allí 'ls hi parla. Així 'ls parlava
Moysés, als seus, del Sinal al descendre.

Així 'ls diu Rocafort: —Ha arrivat l' hora
de rompre la resclosa y que s' anegue
aquest pudrimener que 's diu imperi.
Companys, molt son los greujes: d' ells la culpa,
de naltres la rahó. Las nobles ombras
dels per ells inmolats clamau revenja.

Entença, encatívat á traydoría (4),
de naltres vol sa llivertat perduda.
Y 'ls martres de Rodost, los que moriren
cumplint com braus nestre arriscat missatge
y á l' estol y á Aragó representavan
y nostre honor en ells encarnat duyan,

Esquarterats avuy, sagnant sos membres,
penjats sobre 'ls portals claman justicia.
De llur sanch cada gota fosa quedi
en un mar de sanch grega. Rodost sia
esborrada del mon y en eix se parle,
per segles llarchs, de la venjansa nostra (5)

Los bassarts, los qui may tants á tants ixen,
de l' altra part dels monts qu' est vall enclouhen,
á cent per hu y de amagat s' acostan.
A hu per cent eximlos al encontre,
que no es lo nombre lo qui dn ventatja.
sino 'l valor qui lo llaurer s' emporta.

Si, hi anirém. Lo cor la veu no escolti
del qui la vida per pietat demane.
Quan se tracta ab butxins travalla 'l ferro
¿Mort han sembrat? Herbey de mort pasturen
Llurs coltells han tastat sanch catalana
y 'ls nostres la sanch d' ells respectarian?

No pas ara ni may. Com la centella,
cridada pel olor del bosch s' hi llonsa,
aixis naltres cridats, per la venjansa,
damunt seu desbordemnos, no reposen
nostres çers mentres carns ab vida queden,
mentre un bras enemich un ferro empunyi.

A mort será 'l combat. Y ningú pense
en lo pas de fugida, si la palma
del triomf ells se 'n duhen Jo 'ns ho juro,
no hi ha surtida si la sort nos deixa.
O vins, guanyém: ó morts nostra deshonra
ab nostres propis ulls no pogám veure.

Venjats ó vencedors, d' aquesta terra
ningú sa petja allunyará enc' que vulla.
Y si cobart algú (Deu no 'u permeta!)
ne penses en fugir, comprant la vida
a preu de la vergonya, que al mar guayte
y veurá com s' anega sa esperansa.»

Y encar está parlant, quan tots lo deixan
per corre dret al mar. Allí 'ls espera
del ardiment la prova mes segura;
mes no es estrany en pits de bona saba,
saba potent d' aragonesa mena
que á tot cos du brivada gegantina.

Vora 'l mar ben tranquil, arrestelladas
están las naus que, atravessant las onas,
del occident als catalans portaren.
¡Quants, quants combats no han sostingut! ¡Com raja,
ab lo quitrá que 'l sol, fonent, liqúa,
la sanch que s' hi ha empapat en duras bregas!

Cada post, cada corda 'n du una marca,
y cada ancla en sos junts ne porta mostra
de las cent terras hont vistosas, llestas
las catalanas naus hi han fet estada
per socorre' als mesquins mancats d' ajuda,
per castigar als forts que 'ls oprimian.

Una d' ellas encara altiva guarda
un trau fet de sageta, que 'l de Lluria
ab sa sanch feu remull: son peu clavava
lo ferro al corvat pont, Lluria l' arrenca
y, á l' enemich tornantlo, 'l va rebatre
sens un ¡ay!, una queixa, una paraula.

Los cors d' aquells valents eran de bronzo
com las argollas que sos nans fermavan;
com olivas eran arcas de cent glorias
que, á l' Arago, del mar lo feyan mestre,
y si algú eix senyoreig li disputava,
prou sab lo fons del mar lo que se 'n feya

Donchs be, d' aquestas naus la darrera hora
ha sonat ja. Gloriosa vida feren,
cal que fassan tambe mort gloriosa.
No servirán de niu do la bassarda,
si es que l' host cobarts tinga. Totas ellas
honradas naixer van morin honradas

Las flámulas als cims, las ancias tretas,
las velas desplegadas, las entenas
ab lo cordam apunt, tot assenyala
lo moment de sortir; mes ¿dret hont correu
que cada nau sols un mari tragina?
¿Que van á fer de tots llurs hostes viudas?

Ningú ho sab. Tots aguaytan, tots esperan
y, entre por y neguit, los mes rondinan.
De cop los de las naus dins un leny saltan,
y, roigs de cansament, la terra prenen;
y, ab agitadas veus, la nova escampan,
nova qu' ompla d' esglay als que la escoltan.

Y al mateix temps las naus balandrejantse,
perdent lo plom que 'l feixuch lastra 'ls dona,
s' ajauhen, giravoltan, y engluteixen
en lo pregon del mar, deixant un rastre
d' escuma y onas, que á la platxa duhen
d' aquell englotiment l' horrible estrépit.

Totas á fons y de la mar despulla
ne son perque tal vol qui la host capdella
De cada nau dos posts han sigut tretas
y obrint pas á la mar, eixs, senyora
s' ha fet d' aquells baixells, que sempre havia
dut en son llom com resignada esclava.

Llavors s' aixeca un clam. Llavors las donas
arrentcantse 'ls cabells so desesperan
y empeltan á sos fills la por que 'ls glassa,
mes los pus forts als débils assossegan
y, refentse l' esprit de la host sancera,
que 'ls dugan al combat tots ells demanan.

Al vol de Rocafort altre cop tornan
y ab cridoria infernal la lluyta claman.
Rocafort los hi diu, mes ans solemne
un cant dols y piadós l' espay omplena
y, flectant los genolls, ab testa nua,
tots al plegat lo *Laus* ab fe entonan. (6)

Tal fa 'l mari, quan la tempesta apunta
y ab sos gavells de núvols l' amenassa:
en mig del mar immens sens forsa 's mira
per batre al temporal, mes la fe invoca
y, son valor prenent aixís crescuda,
ab brau dalit las onas encativa.

Aixís fan ells. Despres lo camí engola
cell aplech movedis y no cabenthi,
y vessant pels costats, los camps omplena
vorers al camí ral. A devantera
los almugávers van y ab ells qui 'ls guia
en Gilabert d' Alguer forçut y destre,

Prou de la Mort ha vist la fasomía
en mig de flams y perseguit com fera.
Dalt d' una torra clos, d' aprop l' ha vista,
mes perçó, lo seu pit, ferm li ha fet cara
y d' ella s' ha rigut. Encar no es fosa
la arma tallant qu' al clot ha de tombarlo.

Al darrera d' aquesta ve á la barreja
l' aplech de pions, tots ben armats y destres,
colrats pel sol de Italia, d' ample espatlla
y pit ben reforsat. Tots coltell duhen
penjant del cinto de ben doble cuyro.
cenyit al cos ab la civella férrea

Por tot bont han anat hi han deixat rastre
de gloria y, de valor, gran recordansa.
Por ells los termes d' Aragó crescuda
han pres en terras llunyas y ells, ells foren
los qui á Palerm la llibertat dugueren
de Corradí al venjar la mort infame.

Es lo fogós Sanx d' Aros qui 'ls capdella;
son esfors bs provat en cent batallas
Es dels triats de l' host: l' art de la guerra
com lo primer coneix y molt s' estima
sa veu en lo concell. Aragó 'l conta
entre sos fills y es flor de valentia.

Segueixen al detras, enramorintne
valls y planas y alsant gran polsaguera,
los cavallers, armats de çer y ferro,
fent ressonar ab lo seu pes la terra,
lluhenta los elms, dringayres las espasas
y sas llansas de tasca cobejosas.

Aquí hi van los aspills de l' ardidesa,
los que 'l camí de recular no 'l saben,
los que 'ls cavalls ab tal destresa coleau
que pareixen centaurs; tots ells rumbejan
de sas empresas los colors vistosos
y en sos capells la ma del art hi brilla.

Llurs cavalls son d' Hispania ó de Sicilia,
ben reforçats de muscles y en lo córrer
quasi á ne 'l vent endarrerit lo deixan.
La brida poch los fá: més la veu cruelien
de sos amos. Atents llurs crits escoltan
y, resolts y fidels, los obeheixen.

Alguns, molt pochs, sos caps y sos lloms amples,
de prim ferro batut coberts ne duhen.
Son los armaigs dels enemichs que foren,
mes que ja en aquest mon no hi fan estada.
Despulls de capitosts quo rumbejavan
tot un tresor en sos ormeigs de guerra.

En quelcuns d' ests arreus l' or hi guspira
y dos, en lo costat del cor, ostentan
fins coronas de princeps. Presos foren
en las terribles bregas sicilianas:
una d' ellas las flors de lis du sots
y 'l qu' ara se 'n serveix, sovint las befa.

D' aquest aplech n' es lo capdill lo mestro
en lo art del guerreig. Du' es de paraula
y encara mes de fets; sa cabellera
de roig te 'l tint y los seus ulls son negres,
lo front estret, la boca mig badada,
alt lo pit, doble 'l bras, la ma molsuda.

Rocafort du per nom y ell es lo guia,
lo puntal y 'l senyor de l' host sencera
Capdella 'ls cavallers perque ll plauhen
lo viure entre cavalls, la fadigosa
sachsejadora martxa y la soptada
brivada del corcer que 's desenfrena.

Capdella als cavallers perque ell los tira
á la dura barreja quan n' es hora;
mes, sobre aquests, á tot l' estol capdella
y tots com lley las sevas ordres creuhen.
Lo seu cavall es blanch y altiu braceja
com si 's gandís de dur tan brava cárrega.

Ja es lo tercer capdill qu' als franchs goberna
Del primer n' ha dat compte la bauzia
en lo palau d' Andrónich: l' altre cova
son enuig en lo fons de una galera.
Pres a trayció y encadenat segueixne
la sort de son raptor l' almirall D' Oria.

¡Oh Gènova! ¿Com tu no t' adonares
de que al cometre acció tan vergonyosa
pel fanch ton nom ilustre rebregavas?
Y tu, D' Oria, á qui 'l mar encisat creya,
content de ta noblesa ¿no tems ara
que, veyente traydo, enujat no 't dragui?

¡Com lo pes d' aqueix hom deix entorpida
de ton baixell l' avans gloriosa martxa!
¡Com ell dins de ton pit, de segú 't repta,
atemordint ton cor qu' ans res temia!
Desfeste de la presa. Avia ¡oh D' Oria,
eix testimoni qu' enrogeix ta cara!

Ah! ¿No? ¿No vols abandonar ta presa?
Cegát te porta l' oy! Guárdala. Sérvala.
Mes algun jorn prou plorarás ta infamia
Ja vindrá 'l venjador. Mira, ta víctima
tranquila está y es ella la vensuda:
tu, vencedor, ni contemplarla gosas.

Mes com guaytarlo ab ull seré si 't costa
l' home vençut tot nua vida honrada!
Ah! Fes, fes ton camí, ara dns ventatje:
mes ja t' assolirá un jorn la revenja
que te lo alam de l' áliga y las camas
de la dayna que 's riu de la fadiga.

Mes no perçó perqu' hajas pres la espiga
que clmejava mes, queda sens guia
l' estol dels franchs; en Rocafort hi queda.
Son propi nom retrau sa fortalesa.
Ay! ay dels grechs! Com plorarán lo cambi,
que 'l cor d' aquest no es pas lo cor d' Entenza!

La por vos ha fet pendre un que temíau
y ara un de pitjó' 'n tindrén á sobre.
Ay dels vençuts! Ay de Rodost, si arriba
á poderse engolír dins de sas ruas!
Si 'n queda un per contarho, per ditxosa
podrá tenirse la homeyera vila.

Y 'l perill no 'l te llany. Per ço resolta
l' aragonesa gent surt al encontre
del enemich que d' Andrinópol baixa.
Perçó, darrera 'ls cavallers, segueixno
la gent de mar als qui regeix l' Ahones
lo forçut almirall que tots estiman.

Conegut lo seu nom ja es per sos avis
altius y aspres com pins; mes car comprada
per ells fou algun cop eixa altivesa.
Las planas de Terol encara servan
recort ben trist de eixa altivor faresta
retuda en ells pel geni del gran Jaume. (7)

A llur net lo seu cor al mar lo crida
y ab son pit, jove encar, d' entre las onas
la vara d' almirall ha sabut traure.
Las costas de llevant totas lo temen:
si no hi hagues un Lluria, prou sería
amo del mar, com esho dels que mana.

Com dona pler de veure eixa gavella!
Coberts los caps de barretinas rojas,
calsa fins al genoll, ampla gonella
cenyida al cos per la corretja negra
que sosté á una destral y en la ma 'l xuixo,
fan po' y fan goig: son llambregar cergela.

Vistos un cop ¿qui estranyará que sian
los senyors de la mar, si fins las onas,
al contemplarls, de por s' amoroseixen?
Alguns la pell assenyalada duben:
de terribles combats son senyals certas,
y, del seu pit, prova mes certa encara.

Al darrera d' aquests, resolts segueixen
en massa atapahida los qui jugan
lo mandró ab ull çertè' y lleugera destra,
los mandroners. Martí Lográ es qui 'ls mana.
Tots, penjanta del cinto, l' ampla fona
de cánem fi y llustrós, ayrosos portan.

Sos cabells una xarxa aferma y lliga
y una bossa de pell de son coll penja.
A cent passos y mos, lo tret que escupen,
toca al punt hont sos ulls l' esguart hi clavan.
Los qui del ferro espahordits defugen,
del maudrò al espatech cáuhen sens vida.

Per combatre, escampats y atents se posan,
ab llestesa sa fona armada deixan
y ab la pressa del llamp, rodantla, apuntan.
Peta 'l cánem en sech, ne brunz la pedra
y al lluny rebot, arreu la mort sembrantne,
y alentant als que 'l ferro eu sanch tenyeixen.

¿Tots son aquí? No tots. Encara 'n venen
y, si be no en combats, de bona ajuda
y serveys al estol aquests omplenan.
Aquí hi van los marxants, los que traginan
los queviures, armers, juhèus que revenen
las millors armas y mes ricas telas.

També hi van los carrots que 'ls nafrats duben,
quan la brega ha clavat sas nllaladas
en los gavells de carn que 's recargolan,
gemegan, cridan, cruixen y esbalotan
tal com fa 'l bufarut dalt la montanya
ab nn vast pinedar, si l' ensopega.

Aquí hi van los que 's cansan y s' espeuhan
y las mullers quo d' anyoransa temen
lo neguitós contacte. Aquí hi brollan
los baylets, gay planter, qu' aixis s' avesan
al baf dels durs combats y 'ls ulls adestran
á ser llests al perill y on la embestida.

Tots aquests los subgeeta ab art y manya
lo mes entes en comptes y en paraulas,
lo prudent Muntaner. Ell es qui dona,
pel bon repartiment de lo que guarda,
las ordres avinents y, es ell, qui ensenya
en horas vagativas l' art d' escriure.

Corbrau d' ell ho te aprés. En sa companya
camina freturós de donar trevas
al neguit que l' abrusa. La conversa
del scient capdill li agrada y 'l encativa,
donchs son parla' es florit y es d' ensenyansa
sovint lo que sos llabis deixan onre.

Ha sortit de Galípol perque 'l crida
lo seu valeròs cor á la batalla
y vol ser dels primers en la revenja,
y en respirar l' alé de la victoria;
mes, tantost lo triomf dels nostres siga,
Galípol dins sos murs l' haurá per mestre.

Abdòs colcant negres corçers fan via,
precedint al remor de la maynada
y lo llarch del camí, parlant, distrauhen.
—Jove,—li está dihent Muntané' al ésser
á creuhá' un rieral,—no veus, la sorra
també serveix com tot lo de la terra.

Dirás: «Aixó ja ho se.» Ho crech; mes alal
¿A que no sabs perqué se 'n val lo indi?
—Y ho sabeu vos?—Y tant! Quan llurs saigetas
mal repartit del mánech lo pes tenen,
sent de canya com son, ells las nivellan,
omplint de sorra lo canto que s' alsa.

Y 'ls hi diuhen salvatges, bárbres, tontos
y en moltas cosas gran ventatja 'ns duhen!
—Y com podeu vos d' ellas esment tindren'?
—Llegint, parlant ab altres que las saben.
—¿Sou aymant del saber?—Si 'u so? Com esho
lo aucell d' estendre 'l vol per l' espay ample.

Com esho 'l papello del fiam qu' abrusa,
y, de la llivertat l' home, qu's migra
quan seny y carn lo jou ve á esclavisarli.
Déume 'l saber y 'us donaré, sens dóldrem,
la meytat de la vida. 'L sabe' eleva
y acosta á Deu. ¿Qui no voldrá acostarshi?

—Ah!—fa llavors Corbrau,—Muntanè' 'us creya
un mestre en l' art do dir; mes ara admiro
en vos de un trovador totas las senyas.
—¿Te 'n rius? Qui sabi—respon Muntanè' alegre,
donantse un cop al front.—Prou ben be sento
ballar quelcom aquí moltas vegadas —

Y ab to festivol boy seguint:—No 'n fujo
y 'l cor m' ho diu y molt sovint ho acerta,—
afegeix.—Si, company, jo be 'u confio,
en nom del Deu aquell (8) *que feu* la terra
lo cel y 'l tro, encara, encara un dia
ne faré un bell sermó, no hi poses dupte.»

Aixís parlant, vers la montanya llunya
fan via tot seguint del camí aspre
las tortas, davalladas y rieras,
que separats del enemich los tenen.
Lo sol ja va á sa posta y lo vent alsa
rastre de pols per 'lla hont l' estol camina.

Aquí 'ls palmers los tentan ab sos dátils;
mes enllá 'l bruch lsart hi trau florida;
y mes avall, vorers al mar, cimbrejan
los jonchs qu' en mig del llot fan sa brotada,
servint de amagatall als poroguívols,
alts camallarchs de virolat plomatge.

Mes lluny encar, com una boyra baixa,
las costas del Artaqui s' aíiuran.
—Que bell es tot aixó! Aquí un respira
á pler!—Muntanè' diu de nou alsantne
la veu que, á son company, del mon allunya
hont lo magí ja transportat l' havía.

—Guayta donzell. Alla ¿veus eixa llenca
que cendrosa s' extén vora las onas?
Es la terra hont, fa un any, tots hi saltarem
acapdillats pel héroe que tu ploras
y nosaltres també. ¡Oh hermosa terra,
may mes sa petja estamparán tas platjas!—

Y al veure que, Corbrau ni se l' escolta,
cayent de nou en son posat pensívol.
—Y donchs, Corbrau, ¿no sents lo que jo 't conto?
Capficat á tos anys?! O molt m' enganyo
ó fel d' amor amara tas entranyas.
Pobre tortra! Soleta se 'ns anyora!

T' he vist trist ja altres cops y no es tristesa
lo que milló' ab la teva edat hi lliga.
Son massa joves los teus ulls encara
perque dels graus d' aquest trist mon s' adonen.
A tos anys tot se veu rich d' esperansa,
ot ple d' amor y de ilusions floridas.»

Aixó diu Muntanè y cada paraula
es punyida de mort per qui la escolta.
Tal prova 'l qui de fam sent defallirse
y ou parlar de viandas delitosas,
Aytal sentida reb qui te una nafra,
al contacte del ferro que sondeja.

Y aixis com est, pera á son mal dar trevas,
d' exhalarse ab gemecbs ne to fretura,
aixis ell, que son cor sent ple d' angoixa,
un sospir dolorós del pit exhala.
—Ay, Muntaner,—fa al últim—com son certas
vostras rahous y mes vostras sospitas!»

Y dit aixó sent naixo irresistible
un desig de cercar qui 'l compadesca,
que comparteixi ab ell las seuas ansias.
y com lo seu company es hom qu estima
y per honrat lo te y 'l creu un sabi,
sens duptar un moment, tot li descobra.

Y li esplica l' amor que 'l martirisa,
y 'l dupte que 'l cormigra y l' anyoransa,
y 'l neguit que l' omplena y desespera,
y fins li diu, que d' enemiga terra
y de pare enemich ella n' es filla
y á un altre Deu sas oracions endressa.

Tambe li diu com s ha jugat la vida
cent cops anant al enemich tendatge,
sols per veurela un xich, sols per obtindre
un esguart d' aquells ulls que l' encadenan
y la sanch en sas venas ne somouhen,
y 'l goig li pronen, y lo seny li afollan.

Muntanè' escolta al jove y compadeixlo,
li llegeix en los ulls qu' es cert qu' estima
y, com encar sa joventut recorda
y ha tastat del amor la baba amarga,
ab to amorós y parla falaguera
respon, per donar pit al que l' escolta.

—Enamorat... y de nemiga dona!
D' una heretgel Bah, bah! Si tan l' aymava
y jo 'm diguès Corbrau, prompte eixiria
d' est joch que t' atribula.—¿Com?—fa 'l jove
esperansos, y Muntaner respontli.
—Ab aquestas dos,—signant corcer y espasa.

Y afegeix tot seguit—Si m' has de creuro
la prens, las dus, la batejem, t' hi casas
y votaqui esbravada tanta pena.
Y si 't crens que 'l concell es un deliri
de mon cervell, jo 't contarè una historia
y veurás com se porta qui be estima.»

Y, aixís comensa, mentres avant tira
l' estol plans al travers. mentres mosteixen,
lo fresch herbey del camps, las trepitjadas
dels feixuchs ressagats, y, las bessonas
ferradas rodas dels carrets, engrunan
la terra al estamparhi sas roderas.

—¿Veus allí?—y mes enllá del mar senyala,—
es Artaqui. Donchs be: en aquella terra
fa molts anys hi existia poderosa,
gran vila que per nom duya 'l de Troya.
Priamo n' era 'l rey y, 'l princep, Pária
se nomenava y era hermós sens tara.

Cinch horas allunyada de la costa,
un' illa sobre 'l mar hi exteu sa ufana.
Tenedos se li diu. Regnava eu ella (9)
lo duch d' Athenas, mullerat poch feya
ab una dona hermosa com l' aubada,
quan lo cel resplandeix sense cap núvol.

En eixa illa, en indret molt solitari,
pero rich de verdor, d' un bosch endintre
y entre fullatge enclòs, hi havía un ídol
que, en cert dia del any, los de Romanía
en romiatge anavan á adorarlo,
portantli ofrenas y perfums cremantli.

Un any, del duch la jove y casta esposa,
hi aná ab cent cavallers per companyía.
De Príamo lo fill s' hi ensopegava
ab cinquanta dels seus. Així 's vegeren
y axí en lo cor de Páris s' hi va encendre
del mes ardent amor la viva flama.

Era com tu; volia y l' impossible
li posava al davant temut obstacle.
Mes no va ser com tú que donas alas
al dupte y perts lo temps. Ell, resolentse,
brau com era y actiu, als companys crida
y á solas axí 'ls parla y los excita:

«Companys, aquella dona es d' hermosura
digna d' un deu. May d' altra se n' es vista
que valga tant co'n ella. Jo la estimo
y conech que sens ella perdré 'l viure.
Estimar os volería. Som cinquanta,
ells son cent; mes ¿que hi fá? Ha de ser meva.»

Y ben seva va ser. Com rovinada
qu' ho arrabassa tot, aixís se tiran
los de Troya damunt dels cent d' Elena
y, despres del combat, Páris s' enporta,
enceś d' ergull y casi foll de joya,
de las donas del mon la mes perfeta

Cert es que tot aixó despres fou causa
d' una guerra terrible; mes no hi corra
en tu eix perill, donchs sent com son nemigas
d' ella las gents, si pots lograrla es teva.
Ansia, Corbrau, lo que t' he dit no es faula.
Compláu Cupido tot donante á Marte.»

Y llensa Muntanè' aquí una rialla
y atura son cavall, puig ou la senya
que las nacras han dat de fer parada.
Lo sol, enmig del cel, potent dardeja
sos vius raigs de pols d' or. L' estol s' atura
y ab delit al repós tots se aparellan.

———

NOTAS DEL CANT V.

(1) *Galipol* ciutat de la Rumelia situada à 26 llegues y mitja d' Andrinopol y à 37 de Constantinoble, dalt de un turo en la costa oriental de la peninsula de Galipol. Los catalans la feren centre de sas expedicions y la fortificaren mes que no fos sino ab trevalls de poca vàlua. Avuy dia sols te per defensa un antich castell dalt de un lloch que domina la ciutat. La poblacio se compon de turchs, grechs y jueus. Te dos ports molt bons y sa campanya es bella y ja en temps de Muntaner per tal era tinguda. «es lo pus gracios (cap de Galipoli) del mon, aixi com de bons pans e de bons vins e de totes fruytes gran abondancia.» (Muntaner cap. CCIX.) Lo mateix autor parlant del cap y la ciutat de Galipol, diu mes avall (cap. CCXIV.) «Veritat es que com ja vos he dit, la host estava à Galipol e per altres llochs. e del cap de Galipol vull que sapiats, qu' es cap del regne de Macedonia, don Alexandre fou senyor e hi naixque. E aixi Galipol es cap en la marina del dit regne de Macedonia, axi com Barcelona es cap de Catalunya en la marina, etc.»

(2) En la terrible matansa d' Andrinopol, tres no mes escaparen à la venjansa dels grechs. Aquests foren: Ramon Alquer, fill d' en Gilabert d' Alquer, cavaller de Catalunya, nadiu de Castello d' Ampurias, Guillem de Tous, cavaller, y Berenguer de Roudor qui era de Llobregat. Perseguits dels seus botxins se tancaren en un campanar y alli, ab tot y que calaren sos enemichs foch al seu redós, lograren tindrela à ratlla y poder escapar ab vida, cosa que apar fins à cert punt maravellosa y que Muntaner atribueix à la voluntat de Xer Miquel que fou un dels testimonis de son heroich valor. Moncada al parlar d' aquest fet diu: «Miguel, despues de haber ejecutado su crueldad, quiso ganar fama de piadoso y clemente, y así mandó que nadie les ofendiese, y dióles salvo conducto para volver à Galipoli.» (Moncada.—Expedicion de catalanes y aragoneses. Cap. XXVII.)

(3) «E yo fiu fer una senyera gran de sanct Pare de Roma, qu' estigues à la torre nostra.» (Muntaner. cap. CCXIX.)

(4) «E lo capita de les galees convidal à menjar en la sua galea, e En Berenguer Dentença, mala à sos ops fos en ells, e ana a la galea del capita. E mentre menjavon, e la gent fo desarmada den Berenguer Dentença, armaren los dos, e prengueren les quatre galees, e hi prengueren totes les gents, e hi mataren mes de CC persones. ... E aixi, veus quin convit saberen fer los genovesos an Berenguer Dentença, quel sen menaren pres a Constantinoble, ab totes aquells qui seus eren vius e hagren tot ço quen Berenguer Dentença havia guanyat à la ciutat de Recrea.

(5) «Mes se la companyia en cor, que anas barrejar la ciutat de Rodisco (*Rodosto*) lla hont los nostres missatgers havien morts a esquarterats o posats en la carniceria a quarters. E axi com so meteren en cor, axis feu. Si que anaren lla una alba demati o de totes quantes persones trobaren en aquella ciutat homes e fembres o infants, ells fearen ço qu' ells havien feyt dels missatgers, que hanch per hom del mon no sen volgren estar.» Aixi ho conta Muntaner, emparo ab tot y ser terrible la breu descripcio que 'n fa, mes dura devia ser aquella venjansa, quan segons alguns autors passá á ser tradicional amenassa entre 'ls grechs que, al desitjar mal á algú, li solian dir: *La venjansa dels catalans caiga damunt teu*.

(6) Era costum entre nostras tropas al comensar ó al acabar una acció entonar lo *Laus* ó pregaria religiosa, que 's cantava moltas vegadas al ras, com en lo cas que motiva aquesta nota. La cronica de Muntaner ne dona testimoni.

(7) Un dels passats d' Ahones morí a mans d' un cavaller de la escorta de Jaume I en lo plans de Terol, per no haver obehit los manaments del gran rey y haverse atrevit fins a posar ma en la persona d' aquest.

(8) Ab aquestas paraulas comensa la unica composició poética que 's coneix de Muntaner y que ab lo titol *Sermo* constitueix lo capitol CCLXXII de sa famosa cronica.

(9) Aquesta historia está contada ab tots los anacronismes y defectes ab que la explica lo mateix Muntaner en sa cronica, com no podia menys de farse aixis, posant l' autor lo parlament en boca de aquell.

CANT SISÉ.

LOS ALANS.

Campament.—Cap vespre.—Corbrau y 'l marxant.—L' escut.—Lo marxant se dona á conekze per Marbrek.—Aquest y 'l patge de Roger ixen del campament en busca del camp alá.—Nissana.—Giroó.—Mahabout.—Los almugavers.—La batalla.—Mahsbout y Corbrau.

Extesa y acampada la host disposa
sas armas y 'l seu pit pera la brega.
Del cap-vespre la embolca la llum feble,
á trench d' auba, del grech trencará 'l somni,
del mont vehí saltant l' alta barrera
y condormit soptantlo en llurs tendatges.

Ara, al entorn dels fochs, sas armas tria,
las esmossadas llussa, las malmesas
arramba com desfet qu' en terra 's deixa.
Del travall de la mort tots afanyosos
las eynas cercan. De sas fonas provan
los foners, boy tivantlas, lo dur cánem.

Lo capdill brinca 'l çer. L' arquer enséuha
de la ballesta la resseca brida
y 'l calaix d' hont, lliscant, surt la satgeta.
Los calafats tots los pedrers repassan
y, lo malmés, á tota pressa adoban,
fent cruixir tots los jochs de las grants máquinas.

Le ferrer aparía, sense treva,
dels cavalls las gastadas ferraduras
Lo martxant ven desillas, draps, relliquias,
bálsems, lo juhéu, de guaridora sava,
y fins hi ha qui, per gitana entesa,
la ventura 's fa dir, ansiós y crédul.

Tot está en moviment. L' última vetlla
d' está en lo mon será per molts aquella.
La brega que 's prepara ha de ser dura,
la sanch á dojo 's vessará y molt cara
l' ha de comprar qui la victoria vulla.
En sa tenda, Corbrau, mentres tant pena.

Pena d' amor puig d' anyoransa 's migra,
pena del dol que 'l dupte en son cor clava,
pena d' odi als alans y també pena
perque 'l comens de la batalla triga.
Son cor bat agitat tal com la flama
que batuda pel ayre balandreja.

Recolzat en son llit las horas conta
neguitós y torbat del seny, que 's cansa
aixecant mil castells de grau altesa
per tornarls á enrunar ple de desficí.
La escassa y rohenta llum d' un foch aclara
al biaix la fosca de sa xica tenda.

De prompte y quan llurs somnis s' enlayravan
á plaher en lo espay dels visionaris,
una ombra, boy posantse entre la tenda
y 'l foch, al jove trau de sos ensomnis.
Aquest alsantse llest:—¿Qui sou?—pregunta
al qui de son repós lo ve á distraure.

—Un amich,—li respon una esquerdada
veu prima que en Corbrau recorts desperta
—Vinch á oferir una reyal penyora,
al jove brau qu' ésser promet un héroe.
Es un escut. ¿Sou sol? ¿Voleu guaytarlo?—
Y Corbrau, desdenyós:—Vejam,—respónli.

Lo vell martxant, de la foguera prenne
una teya que flama. Ab rezel torna
al costat de Corbrau, la clava á terra
y, separant los draps que l' embolcallan,
als ulls del jovenel l' escut descobra.
Lo flam enmirallantshi hi centelleja.

—Guayta,—li diu,—veurás si fantasía
jamay ha somiat cosa pus bella.—
Y no ment lo martxant. Rica penyora
sens rival es y sens parió! Explendenta,
mostra del art la prepotent volada
fins ahont pot, quan lo regeix lo geni.

Duas meytats la part de dalt componen,
formant dos marchs. A dins de l' un, l' artista,
ha retratat de Dido las angoixas
al véurer en amor seus esperansa,
ab lo cor traspassat per troyá ferro
y agonejant sobre un pilot de llenya.

Sa germana á sos peus se desconsola
arrencantse 'ls cabells, sos servents ploran
y al fons, pèl trau de un' ampla galería,
al lluny se veu la mar, portant tranquila
en son llom los baixells que lluny s' enduhen
al causador de tan cruel martiri.

Tot viu allí, y ab sa belló' enamora;
y, encar qu' es bronzo, apar que tingan vida
d' aquella dona los finíssims llabis
y en los seus ulls lo mortal tel s' hi guayta.
Poder del art, aytal com Deu tu creas,
empeltant fins al bronzo 'l flam de l' ánima!

Dins l' altre camp, Aquiles s' hi destaca
irat, soberch. En son esguart flameja
l' odi mortal y venjatiu del héroe.
A sos peus decandit, la barba extesa,
los ulls boy acalats, Príamo prega
al vencedor que desdenyós l' escolta.

¡Oh pare infortunat! Fora la tenda,
polsós, en terra jau, de sas entranyas
lo fill volgut, l' estimadíssim Hector,
á qui 'ls darrers homatges se li uegan,
per qui 'ls demana 'l rey sense corona,
sens fills, sens terras, farcit d' anys y penas!

Es lo moment aquell en que 'l de Troya
li diu al Grech: «Recórdat do ton pare.. »
y es taut lo que l' artista ab lo seu geni
ha avivat aquell rostre, que fins sembla
qu' un escolte 'ls gemechs ab que sortiren
barrejats aquells mots de mortal ansia.

Sota, en lo espay que queda, una gran vila
s' extent inmensa 'L mar sas casas mulla
Una franja de monts al lluny la encerclan.
Un alt turó com d' espatllar s' reveixli
Las naus á centsnars lo seu port omplan
y un cel bermós, mes la emballeix encara.

Corbrau, qu' absort ha contemplat la joya:
—¡Oh, tu, marxant! respon: ¿quina es la vila
que aquí en lo escut tan ballament campeja?
Jo no 'n conech al mon ni tan sols una
que tan gran sía, ¡oh, no! Sols me recordan
duas qu' allí en la antigultat ho foren.

Mes no 'u son pas. La mar no consixía
los murs d' aquellas que lo baf dels segles
quasi havia ennegrit y menys, en ellas,
cap turó encastellat hi cimejava
D' aqueixas naus las velas son llatinas
y axó 'm torba Respon: ¿Com s' anomena?»

Llavors lo vell martxant—¡Ah!—fa ab sorpresa—
¿no coneixes ton niu? Cert es, no falla,
que, l' oblit, los recorts mes vius esborra.—
Y, ab un dit, senyalant:—¿Véus eixa ratlla
que fant esses, aquí,—y 'l dit atura,—
on la mar va a morir?—pregunta al patge.

—La veig,—respon aquest—Donchs eixa ratlla
es un riu y 'l seu nom prou lo coneixes.
Llobregat du per nom ¿Véus aquest' altra
que á má dreta també en la mar termena?
Es lo Besós Aqueix turó...—¡Oh no 'u digas,
prou lo conech!—Corbrau, llavors exclama.

Montjuhich es! Y aquesta es Barcelona.
Mos no tant gran mos ulls l' han contemplada,
quan en ella he viscut. Los rius aqueixos
molt llluny ne son y en despoblat s' escolan.
Aquests monts, aquí obrats, no mes pinedas
en llura vessanas solitarias crian.

—Sí,—fa 'l martxant;—mes, com l' artista crea
y l' amor l' inspirava, aixís l' ha feta.
Com tú, Barceloní, fou qui arrancava
al fret metall tan preciosa joya.
Com tu l' aymava y, en llurs dolsos somnis,
fent de profeta, aixís la concebia.

Mira, aguayta sas ruas com inmensas
de riu á riu s' encreuhan y esbarrian!
Aqui jardins. Allá boscans esbarjos.
Mes ençá un port inmens hont gallarejan
de tot arreu senyeras viroladas.
Cent ponts, ja ho veus, á sos dos rius engamban.

Y aquí, mira aquí al vol com á remadas
los poblets se hi atansan! Tal la ovella
atráu als jays que á son redos s' acotxan.
No es la d' avny; mes ay! l' artista deya
(jo li vaig sentir dir): «La vila aquesta
tal com la faig, tal la veuráu los homes.»

Res! Que hi farem! Follias! Ell s' ho creya
y, qui sab, potser Dou sa veu escolte.
—Qu' aixís sia!,—respon Corbrau.—Y digam,
—afegeix dret al vell girant la cara,—
¿que 'n vols?—¿Jo? No 'n vull ros. Te la he ensenyada
per saber si 't plavia,—'l vell contesta.

Y, tombant al entorn lo cap, murmura:
—Ara som sols! Ja tos vehins reposan.
L' escut es teu si 't plau, mes es á cambi.
—Cambi de qué?—Do que 'm seguescas ara.
—¿Ahont?—Al camp alá: jo 't seré guia.—
Y, dit aixó, 'l martxant hoy dret se posa.

—Mes qui ets tú?—tot admirat pregunta
lo patge de Roger.—Gens no m' estranya
que no 'm conegas,—fa 'l marxant,—quan suara
ta nadiuha ciutat no 'm coneixia.—
Y endarrera fent caure la caputxa
que sa cara enfosqueix, diuli: ¿'M coneixes?

—Sou Marbrech!—So Marbrech l' endevinayre,
lo juhéu que la vida va salvarte,
mes á preu de promesa no complerta.
Gircó te de morir y vin encara.
Tu ho vas jurar y 'l jurament me trencas.
Jo vinch á tú porque 'l promés compleixis.

—Y 's complirá 'l promés!—respon lo jove
entre enujat y fer.—Res mes ansio,
ni ab mes forsa aquí al mon ros m' encadena.
No es ta venjansa sola 'l que m' hi tira,
altra venjansa encar mes m' ho demana.
—Si dius vritat,—fa 'l vell,—segueix mos passos.

Y al veure que Corbrau d' ell desconfia:
—Tems?,—li pregunta en sech. Lo jove s' alsa
ferit per aquest mot:—Anem!—respongli.
—Pron un embós.—Y al veure que 's disposa
á pendre un mantell blanch:—No aquest,—rondina,—
de drap negre ha de ser. Pren lo que 't porto.

Tal com duas visions, lo camp travessan
y dret á la montanya 'ls dos caminan.
La nit es fosca; mes Marbreck coneixla
la segura dressera y llest la enfila.
Aixis, pujan amunt, sens dir paraula,
sens rastre descobrir del que 'ls enrotlla.

Le panteig de llurs pita y la frescesa
alenada del vent los anuncia
que son prop de la cima, quan beu llarga
caminada ja han fet. Marbreck llavoras
acostantse á Corbrau, que ni 'l veu casi,
aixis mateix ab baixa veu li parla:

—Tu pensarás ¿perqué m' hi du? Sossègat.
Vull que conegas á ne 'l qui cobejan
mon oy y 'l teu Tu 'm respondrás tal volta
que ja 'l tena conegut. Corbrau, t' enganyas.
Ell sab la seua fi y tem y allunya
tan com pot á la Mort que ja l' encalza.

Ja veurásl ja veurásl Ne es aquell home
de curta barba y de capell de ferro,
tan conegut de tú. Armeigs y vesta
y aquell capell famós crestat de coure,
tot ho ha deixat. La barba ja no volta
sas rebassadas y sortidas barras.

Demá será 'l combat. Tens de conèixel'.
Ara 'l veurás y, si en la lluyta 'l topas,
será, perque voldrás, si fugi' 'l deixas.
Ara en concell le trobarem. Es l' hora
en que tots los capdills alans se juntan.
Molt camí ja havem fet. Profit trauréme.»

La davallada del camí assenyala
que del alt mon á l' altra part ja 's troban.
Las fogueras del camp nemich, de sopte
á sa vista 's presentan. La vessana,
com negras clapas, sos pinars descobra...
Ells, tras tras cap avall enmudits baixan.

Així arriban al peu de la montanya
y al mig d' un bosch de centuriosa vida.
Llavors Marbreck boy acotant sa testa:
—Ja hi som aprop!—diu ab veu baixa —Guárdat'
de fer ramor.—Y puja en la represa
que fa la terra y 'rora un roure 's posa.

Tambè hi puja Corbrau. Sobre llurs testas
del arbre, lo fullam, mes fosca hi llansa.
Los fochs del campament de roig clapejan
los tronchs, mig amagats per l' alta brosta,
dels roures y 'ls abets. Des d' allí guaytan,
sens que ningú sa estada allí sospiti.

Boy asseguts y formant cercle enrotllan,
una vintena d' homs, grossa foguera
qu' espetarnega á voltas al sentirse
fuetejada pel oreig. Sas carsa
embermelleja 'l foch y tots rahonan
per torn y assossegats, un aprés l' altre.

Un d' ells vesteix una negrenca túnica
sembrada de sols d' or. Cinto de cnyro
ab nns enserpats blaus son cos apreta,
sostenint una espasa d' ampla fulla.
En son cap hi rellu, de ferro y coure,
un puntxegut capell que, al vol, cayreja.

Ab gestos vius tot lo quo parla acciona
(douchs ell parla y 'ls altres se l' escoltan).
Sos ulls sovint al móures centellejan
y 'ls que l' ouhen, á voltas sos caps baixan
com aprobant lo qu' ell los diu ab ánima
y alontantlo á seguir en sos projectes.

Marbreck llavors diu á Corbrau:—Eix mans
l' ardida tropa davantera: es Nissua.
Coneix lo joch del arch a maravella
y, la espasa, en sas mans obra prodigis,
del cavall los ardits entés enfrena
y, tots los seus, com á primé' 'l respectan.

¿Veus, allí, vora d' ell, uu que descansa
llur cap en lo palmell de sa ma dreta?
Guáytal ben be. Vesteix mallada cota,
sou capell es de bronzo ab dugas alas,
porta daga al cintò y ab la ma esquerra,
¿veus? ara, ab lo seu brant, la terra ratlla.

Douchs aquest es Gircò Tu no l' hagueras
pas conegut. ¿No es cert? Un gros mostatxo,
que, vorejant sos llabis, crespat penja,
es l' hereu de la barba ab que 'us mentia
amor, tot encevantvos per obtindre
la tan cruel com criminal venjansa.

Miratel' be! Que ben gravadas queden
en ta memoria sas faccions farestas.
Diubenli *'L llamp* los seus perque on la lluyta
impetuòs es y d' escomesa dura,
mes lo teu cer la trobará la via
qu' ha d'obrir mortal nafra en sas entrauyas.»

Corbrau no li respon; mes fer llambrega,
clavant l' esguart en lo capdill. Tal guayta
lo lleó en la desert sa cobejada
presa que jau al lluny sense res témer.
Marbreck de nou á cau d' orella, ab molxa
y clara veu, pausadament li parla.

—¿Véus, mes enllá, un qu' es de pell moreno
y uu torbant porta al cap? Donchs es un príncep.
Lo plomerol quo sobre 'l front rumbeja
va subgectat per dos brillants riquíssims,
Guayta. al menre ell lo cap, apar que flaman.
¡Y quin fllay de perlas sou coll volta!

Sa túnica es do porpra! Corva espasa
du ab pom d' or fi y, de rubins farcida,
la veyna travallada. 'L calsat porta
fet de tissú. Es un javés. ¿No 't parla,
no 't diu res á tu 'l cor ara que 'l miras?
¡Pobre Corbrau si se te 'n du l' aymada!»

Y 'l patge de Roger com si de sopte
sentís en mig del cor mortal punyida:
—Oh! meuts, juheu!—exclama. Mes la boca
Marbreck, qu' hi es amatout, llenger li tapa
ab sa dreta, al ensemps que diuli ab rabia:
—Foll, ¿qu' estás fent? Mira que 'l cap t' hi jugas!

Res has de dir y tas passions enfrena
Tu has vingut á escoltar. calla y escolta.
Si novament ta veu aqui tu aixecas,
jo no hi perdré... Jo so dels seus .. Ta vida
es qui rebra de tos esclats la paga
y 'l javés d' ella ne fará sa esposa.

Sossegat. ¿Véus aquoll? Gonella blanca
du ab brodats d' or y cinto d' escarlata.
aquest tambe es dels vils. En son pit niuhau
tots los oys d' aquest mon Sa altiva testa
seguidament sols per fer mal travalla:
malvada y tot, un jorn durá corona!

Es Xor Miquel...—Y aquí enmudeix sa llengá
Marbreck, veyent que no l' escolta 'l jove,
l' ardit company que al costat d' ell panteja
d' enuig y al qui vers los alans lo tiran
la venjansa del Cessar y l' amarga
fel quo en son pit ha més la gelosia

Lo juheu tem llavors y per contiudro
del jovencel lo gran despit, li signa
qu' es hora de martxar y, si be ab pena,
Corbrau segueix de son vell guia 'l passos,
tornant á emprendre la pesada via
que al campament dels franchs ha de tornarlos.

Mes, quan vorers al cim del mon se troban,
forta pluja 'ls sorpren Dintre una bauma
troban redòs y allí, Marbreck, explica
del javés, á Corbrau, tota una historia
qu' aviva llurs sospitas condormidas
y de verí mortal ompla sas venas,

Al fi, del davassell mimva la furia
y, deixant son redòs, lo camí emprenen
altra volta ab dalit, que 'l temps curteja
y ja, de la foscor, la nit desprense,
per donar pas a las rosadas tintas
de la frescosa y riolera aubada.

A la feble claror del naixent dia
las pedreras de marbre á grossas clapas
blanquejan á lo llarch de la vessana:
las herbas, revingudas ab la pluja,
entendridas y frescas, sos brots vinclan
al lleu pes de las gotas que hi perlejan.

Tot degotant, las matas, humils deixan
los peus del viador y alguna volta
al remoure l' berbey llurs passos, llestas
y feixugas de vol al clot se tiran
cotxejant las perdius de llampants plomas
Abaix, al pla, la fosca encara hi regna.

Ells, tras tras tras montanya avall fan via.
De sopte cull Marbreck un brot d' estepa
ple de gotas encar y á Corbrau diu:
obligantlo á pararse:—Oh jove, atúrat,
que los meus anys molt mes fadich me donan
que á tu 'ls teus, que son pochs y plens de vida.»

Y aturantse 'l donzell Marbreck l' encalsa,
se li posa al costat y 'l brot espolsa
—¿May dirias,—li diu,—en que penseava?
—¿En qué?—fa son company.—¿Has vist las gotas
com s' han després del ram aquest suara
al sotragarlo un xich?—Ho he vist,—fa 'l jove.

—Donchs be, cauran aixis mateix despresas
de vostras venas las ardents gotas
de sanch ben tost, ben tost en la refrega
—Y ¿que?—exclama Corbrau,—sanch enardida
milló' está fora 'l cos que no en las venas.
Ditxós aquell qu' en abundó la vesse!»

—Si massa 'n llensa fins pot perdre 'l vinre.
—La mort, á voltas es, Marbreck, la vida!—
Y 'l vell juhèu á qui 'l fadich amayna
la forsa del alé, son esguart fixa
en Corbrau y, rodant lo cap, mormola:
—Ah, com pertorba 'l seny la gelosía!»

Llavors pujant de baix, com amunt puja
lo ressó d' un gran riu quan se despenya,
arriba á ells dos una ramor estranya
que tot lo vall de rebombori omplena
com si mil boscaters en bosch llenyessen
tots al plegat, trascant sens repós pendre.

Y la ramor s' acosta y munta y munta
agafant, del alt mont, tota l' amplaria.
—Las almugávers son!—Corbrau exclama.—
Ja la brega comensa y no m' hi trobo.
Marbreck vos del camí ja 'n teniu l' esma.
Jo volo al camp hont los armeigs m' hi esperan »

Y fuig llest. Lo juhèu tot just cent passos
ha dat entre 'ls arbossos que s' extenen
negrenchs al llarch de la vessana aspriua
y rocosa, quan ja veu com á feras,
cabell extés y asconas trascadoras
dels braus almugavers la munió vindre.

Ardits tots pujan colpejant las rocas,
y fent crits, y botent, y sense tímer.
Amunt, amunt van á trobá' als que 's pensan
que tot ho ha de fe 'l nombre y, que, al contarse
molts mes que 'ls franchs, se creuhen invencibles
y en aquell punt ab pressa s' aparellan,

Aixís arriban á la cima 'ls nostres
y al serhi ja y al veure, en la clotada,
desperts als enemichs, un crit etgegan
que 'l vall fa ressoná' y, tal com riuhada,
montanya avall ab gran extrépit boten,
atemorint als cors dels que 'ls esperan.

Llavoras Níssua, que ja colca y mana
los cavallers, aixís als seus alena:
—Son baladreral Las donas també cridan.
Deixemlos vindre al pla: fingim pahura.
Y, un pich lluny los tinguem de la montanya,
tots sobre d' ells y carnejats deixamlos.»

Aixís ho fan. Los nostres s' hi abalansan
furients, cridant y des de lluny ja 'ls tiran
los darts primers que, tot brunzint, davallan
y en algun cos s' enfornan boy tenyintlo
de sanch que de roig tinta la grollera
sella de pell, hont, lo qui hi seu, s' hi escola.

—*Desperta ferro*! (1) es lo etern crit dels nostres
Y, de las pedras que al passar colpejan
ab las duras ascones, foch ne trauhen.
Avall! Avall! Avall! Y avall rodola
ab ells lo pedregam y 'l sol s' afanya
en pujá' amunt per contemplar la brega.

—Eulos ja! Eulos ja!—Cent vens exclaman.—
A ells! Firam! Esporoguits ja fugen!—
Y, ab la sorda ramor de sas petjadas,
s' hi barreja la fressa de las armas,
l' espatech de las brancas que s' esqueixan
al passar ells y la ramor del echo.

Ja con al pla Llavoras s' esbarriau;
mes los corçers, que fingint por s' allunyan,
revenen en tropell y 'ls enrevoltan
y, tal com en lo pla 'l vent, sixecantne
remolins de rogenca polsaguera,
los encerclan, corralan y escometeu.

Mentrestant dalt del cim de la carena
ja apunta dol eetol la brava testa.
Lo centelleig dels çers que al sol flamejan,
que venen tots, ben cla' als debaix desmostra:
per la vessana, serpejant com lava,
aixis montanya avall los franchs se tiran.

Per un costat los braus arquers davallan;
per l' altra 'ls mariners, pel centre ab pena
y, aprofitant del aspre mont las pocas
seguras vias, los cavalls ab testa
esporoguida y renillant avensan,
y en los turons, los mandroners, se posan.

Mestrestant, baix, de Níssua la nombrosa
tropa qu' arréu als almugávers volta
reb d' aquests braus punyidas que tenyeixen
de sanch la terra hont borbollant s' hi aixuga.
Con pel mig d' un jardi (2) amples y llinres,
entremig de tots ells, los nostres campan.

Lo mateix Níssna, aquí sorpren tan destra
y terrible escomesa y mes encara
los molts dels seus que ja sens vida jauhen,
cegat pel oy, llest com lo llamp se tira
sobre d' Algner qu' en aquell punt arriba
y als seus s' aplega per donarshi ajuda

—A tu! A tu, cap de la vibre, cercol!—
Aixis crida l' alá.—Mira be, mira,
que llum de sol ben tost no podrás veuro.—
Y ab son coltell un cop tan viu li endressa
que, á no ser de l' Alguer la má tan ferma,
capell y crani mig badat li hauria.

Lo uostre para 'l colp. Après comonsa
un joch d' enginy que al bran ala fadiga.
Cent cops seguits en fals dona escomesa,
cent cops li fuig la presa ja segura
y quan cech, pautejant, Alguer se 'l mira,
llavors, fret y resolt, li planta cara.

Volta l çer, s' alsa, cau, topa ab la corva
fulla que branda lo feréstech Níssua
y, en dos boçins, dringant a terra salta
L' alá, amateut, ab l' ample escut atura
los cops seguits quo Alguer sobre d' ell tira,
mentre la porra ab vin afany despeuja.

No volentli seguir, febriu l' arrenca
del gauxo de la sella que 's declava
y un pich la to, sempre ab lo cap dessota
lo teulat del escut, sou corçer etgega
damunt del franch. D' aquest, soptat, s' aixeca
de potas lo cavall, trayent brumera,

Y eucar qu' á Algué' 'l sotrach mig descoucerta,
perçó es á temps de parar, llest, la dura
porrada que l' alá furiós li dona.
Son broquer boy driugrant á boçins salta,
mes, ans de que 'l contrari á temps hi siga
á pará' 'l cop, son brant al pit li enforna.

Níssua 'ls brassos enlayra, los ulls bada,
de sa ma escapan las tivantas bridas
y, enrera decantantse, feixuch tomba,
lliscant pel llom de son corcé' y cayentne,
al ensemps de sa porra, entre las potas
de son bridò quo, de sorprés' s' atura.

Llavors en aquell punt dels franchs arriba
l' atapahida massa y se barreja
ab la torba do grechs qu' á sobre 'ls caulien.
Mes tal com nn romat cent camins s' obra
per enmig dels coscolls qu' espessos tapan
la vessana d' un mont, així ells avensan.

Rocafort, ab los sens, al mig s' hi tira.
La febre al póls, lo llamp en la mirada,
altiu, soberch, á Xor Miquel atrapa
y d' un cop de coltell l' escut li esberla.
Lo príncep fuig y en mig dels seus s' amaga,
de nou armant son bras d' ampla rodella.

Allí de nou sorprenlo qui li porta
promes un escarment, qui s' obra via
deixant extesos á son vol als cegos
que no veuhen, en ell, sa mort segura.
Al hereu de Bizanci los seus deixan
y ab Rocafort per forsa, eix, s' ha de batre.

Trémol y groch, son brau cavall atia
envers al franch que, ab lo çer alt, s' hi acosta:
abdós corçers se topan ab extrépit
y Xor Miquel sent com lo seu, enlantse,
de la sella l' escup y á terra 'l llensa
deixantlo en gros perill y á la vergonya.

Rocafort foll d' enuig vol escométrel';
mes ja no hi es á temps. Vint aIans dostres
ll disputan lo pas y, 'l grech, s' allunya
boy protegit per ells á cercá' amparo
al lluny, al so de las amargas befas
ab que acompanyan cn Rocafort sa fuyta.

Mes no li val aixó. Llest y jugantbhi
la vida, un jove almugaver, l' atura
posant de son cavall la ma á las bridas
y ans de que puga, 'l grech, lliurar l' afronta,
ab lo dur mánech do s' aççona, ab furia
ll assota durament l' innoble rostre.

Molts al plegat llavors al plè enrotllan
y escometen sens treva y ab perfidia,
mes, ell, á tots fa cara y 'l que avensa
ó 's descuyda, al moment tasta la dura
punta afinada de sa destra ascona,
de sanch deixantla en abundó tenyida.

Mes lo cercle 's reforsa y l' almugáver
que 's véu cullit, cent cops do rompre intenta
la barrera que 'l volta y empresona.
La sort li es malastruga. Envá forceja.
Allí te 'l jas de mort que ja l' espera:
prou ho coneix y 'l seu malfat no esquiva.

Ans de caure en poder dels grechs, son arma
rebat furient sobre 'l nemich que 'n plora
y ab un dart, lo darrer qu' encara empunya,
apuntalantlo á terra 'l cor se passa.
Aixís fa l' escorpí si 'l foch l' encercla,
no podentne escapar, la mort se dona

Quatre companys per deslliurarlo venen,
carnejant fins prop d' ell s' han obert via;
mes ay! ja es tart. Escapa de sa boca
lo darrè' y fret badall, quan ells arriban.
Llavoras, damunt d' ell, terrible brega
de cos á cos y sens pietat esclata.

Los alans, per fer creixe de sas iras
lo nombre de las víctimas, se llansan
damunt dels quatre franchs; mes aquests érts
formant gavell y als quatre vents dant cara,
tal com las aspas d' un molí arrabassan
quant los ve á tom, així als grechs esdarnegan.

Mes si un centená' 'n cau, altres cent venen
á tastar de sas armas las genivas
remollint ab llurs sanch la dura terra
y sembrantla ab despullas de sos cossos.
Mes ay! ¿que pot de quatre la bravesa,
contra tot un aixam que s' hi abrahona?

Dos, de nafras coberts, ja senten vindre
de la son eternal las primerencas
alenadas fredosas y colpejan
sens atendre hont fereixen, sense veure
los cops nemichs que 'ls volen prendre 'l viure;
emperò, 'ls altres dos, sans encar lluytan.

Aui au! arditst que ja 'l socora arriba.
Enlo! Ja vel Tal com la relia s' obra
camí en l' aspra quintana tot deixantlo
horejat de la terra esmicolada,
així 's fa lloch Corbrau, doixant duas filas,
arrera seu, do sangonents cadavres.

Y ab ell hi ve Lográ. D' aquest la massa
du 'ls claus farçits de trossos d' alans cranis
y cabells embullats que s' hi atatxonan
á cada cop qu' ell dona, cop que bada
lo cranl del osat que á tret se posa,
fentil vessá' 'l cervell que hi brumereja.

Com dos herauts que la victoria aclaman,
aixis triomfants ab sos companys s' ajuntan
y aquests, ab son refors, nous brius reprenen
y en escampall á sos contraris posan.
Llavors, gulats per sos crits, nova gavella
d' almugávers, ab l' arma al puny hi corra.

Mes entre tots com l' ángel d' extermini
es ell, ell, es Corbrau qui millor brega.
A cada tom d' espasa un cos escapsa,
á cada cop de tall un cap esberla.
Tots temen d' ell y es á son pas que 's postran
y á cents las armas tremolant li donan.

Mes no, no hi ha perdó: qui á traiciò mata,
no te pas dret á pidolar la vida.
Rodost encara viu y es á l' extrémit
de son rialleig que 'ls missatgers finaren,
tot sentint esqueixar sas carns nervudas
y esquarterar sos membres indefensos.

Moran tots! Moran tots! Ni llavò' 'n quede
d' aquesta vil nissaga. Quan sas terras
troba 'l pagés plenas d' agram, l' arrenca
per atendre al profit de la cullita.
Ay! be es pitjor qu' agram aqueixa rassa
que, ab homeyada sanch, llurs mans embruta!

Aixis pensa Corbrau. Per ço ab feresa,
á desdi' ateira testas y obra fondas
nafras mortals per tot arreu hont toca.
De sopte á son encontre, llubint com astre,
cobert lo cap ab un capell hont flaman
las esmeragdas y rubins y perlas,

Ixli un javés armat de corva espasa
y colcant un corcer negre com mora.
Damunt sa cota d' endauradas mallas,
una tunica hi du de fina propra
entreteixida ab bells fils d' or que lluhen
y de tots sos companys lo distingeixen.

Corbrau lo veu y lo seu cor li crida
que, es ell, aquell de qui Marbrech n' li ha dita
una historia d' amor que 'l neguiteja.
Se 'l guayta fit á fit, hen be 'l recorda.
Es ell! Es ell! Y, com un dart, se tira
tambe al encontre seu, brandant la espasa.

Al punt 'ls dos se topan y a la una
y á la desfeta van. Testas y brassos
á un joch seguit sense repos s' entregan
y, damunt del pilot que s' abrahona,
ja son esents, ja espasas los que hi lluhen,
en nug de roja pols que 'ls cavalls alsan.

Tot d' un plegat cau, del javes, en terra
la colcadura subgectant al caure
al cavaller, que sens defensa 's queda.
Corbrau no 'l plany, alxeca 'l fer per rompre
lo fil d' aquella vida qu' ell odia
... Ay! ¿Que fa? ¿Perque com la centella

Esperona al cavall y al javèa deixa
y, en lo mar de la lluyta 's precipita?
¿Y perqué menyspreant als que l' enrotllan,
y, arrebassantho tot, com visionari
que va seguint misteriosa guia,
se tira al lluny, furent com la sageta?

Es que hi ha vist, allí, centellejarhi,
lo polit bronzo d' un capell ab alas
y, sots eix, llambregant, dos ulls ferèstechs
h han recordat qu' encara Grèco alena
y que 'l Césser espera la revenja.
Al flam del oy s' es fos sa gelosía

———

NOTAS DEL CANT SISÈ.

---

(1) «A una senyal convinguda, donavan tots à la volta lo crit de «Desperta ferro!» que era son crit de guerra, é pegant llavors ab la escona o ferro contra las pedras ó rochs produhian en tots endrets innumerables guspiras o raigs de foch qual llum, com aparicio magica o diabolica, causava un efecto aterrador o formidable en l'ànimo dels enemichs, sobre dels quals se llensava en seguida aquell torrent de gents, cridant de una manera infernal e descompassada «Firam! firam!» e axí, enllubernat ó atxurat, l'enemich facilment se preparava pera la mort. (Antoni de Bofarull.—*Historia dels almugavers.*)

(2) També en la mateixa historia citada en la nota anterior se diu, referintse a Muntaner, sconta el mateix cronista que axí se menavan per entre els cavalls com si 's passejassen per un jardi.»

CANT SETÈ.

TRENA-D'-OR.

La festa dels capdills en la tenda de Rocafort.—Corbran va á trobarhi á Muntaner.—Rocafort lo convida á pendre lloch en sa taula.—Corbran s' hi queda.—Lo Joglar.—*L' almugaver.*—S' acaba la festa y Muntaner dona á Corbran la esclava Aptalamit.—Aquesta li conta la vida de Trena-d'-or.—Esclat d' amor del patge de Roger.—La revelació.

Corbran que de la lluyta y la victoria,
tranquil y en quietut, donat al somni,
pren repos en sa tenda, ne reb nova
de que de Trena-d'-or la bella esclava
Aptalamit la egipciaca, forma
part del botí que Muntané 's reserva.

Ple d' ánsia del llit salta y, sens espera,
al encontre d' aqueix resolt se llansa.
Va á cercarlo á sa tenda y no 'l troba.
Rocafort l' ha volgut y es en la estada
del capdill, junt ab altres, hont festeja
del jorn avans la victoriosa gesta.

Allí hi corra Corbrau. De un' ampla taula
al vol lo troba y junt ab ell, als altres
capdills valents qu' en Rocafort honora
ab esplendit festí. La tenda es rica,
la plata y l' or per tot arreu hi lluhen;
ella era, avans, de Xor Miquel estatge.

Sobre 'ls seus guarniments, altres n' hi brillan
molt mes volguts y de mes preu pels nostres
y son, dels grechs, las armas y senyeras
á dojo presas en la brava lluyta
y posadas al vol; mes capgiradas
com a senyal de vergonyosa befa.

Quatre encensers l' espay del clos enbauman
y, al entorn de la taula, 'ls patges llestos,
los beyres omplan ab los vins qu' encara
la marca duhen del nomich imperi,
vins que serveixen per dona' coratge
als que de Grecia la desfeta cantan.

En aquell punt, Corbrau, entra en la tenda.
Aros lo veu y ab falaguera cara
—Tu hi faltavas, donzell,—joyós li crida.—
Atansat' donchs y nostra festa honora.—
Rocafort qu' aixó sent, cerca ab la vista
y, al adonarse de Corbrau, s'aixeca.

—Jove,—li diu,—t' he vist en la batalla
y ets fort y ets brau. Si un jorn te vaig ofendre,
avuy la ma de bon amich t' allargo.
Un escambell al meu costat t' espera.
Patges, feu lloch. Obriuli pas, vosaltres,
qui 's bat com ell, te dret á nostra taula.»

Aixís fa Rocafort, mentres croyentlo
llurs servidora, als qu' en aplech omplenan
la porta de la tenda, fan fer plassa,
y al arribat de nou ixen á rebre,
portantlo á Rocafort que ab ell encaixa
y una estreta abrassada ab golg li dona.

Corbrau tot conmogut respon:—No 'm porta
ni l' afany de gandir, ni menys encara
pendre lloch entre 'ls pros qu' aquí s' asséuhen
Altra cosa m' ha dut. Muntaner cerco.
Per ell sols vinch.—Y Muntane' al sentirlo:
—Donchs aquí 'm tens,—ab cara afable diuli.

Y llavoras Corbrau, ab veu pausada,
humil y ensemps resolt aixís rahona:
—M' han contat, Muntaner, que, de las presas
al fe' 'l repartiment, vos heu quedada
una esclava. M' han dit que la tenían
y en vostra tenda la guardavau closa.

Donchs be, la vull. Preneu tot lo que 'm toca
per ma part de botí dáume ella sola.—
Y, Muntaner, que l' ou, festiu contesta:
—¿Es dir que 't dol que en mon poder estiga?
¿Gelosía ja 'n tens? ¿Sabs per ventura
si ja en mon cor han arrelat sas gracias?

—Jo no mes se que prego,—en sech contesta
lo patge de Roger. Y tots los altres
que, atents, de la conversa 'l fil segueixen,
cativats quedan del seu dir. Llavoras
afegeix Muntaner—Si la negava
tal vegada per forsa la voldrías.

No reuyím per tan poch, per una dona!
No vull, com altre Agameno, portarli
al si de nostre estol mala fortuna,
oh no! Vina, Corbrau: séu ab nosaltres
y desprès, jo mateix, sense recansa,
d' eixa nova Briseia te 'n farè dona.»

Y Corbrau li respon:—Grat a Deu sía
com ho es á mi ta generosa oferta!
M' assech ja qu' ho voleu, mes no 'm pertoca
Lo pa d' amich me partirè ab vosaltres,
honrantme ab la conversa dels que saben
en los combats endúrsen la victoria.»

Y s' asseu dit aixó. Altra vegada
ompla l' espay lo rebombori alegre
del aplech de capdills que al goig s' entregan.
De vi de Xipre, y de vi dols omplenan
los servents tots los beyres y, en las caras,
aquells fan traspuar son tint de porpra.

La carn rostida á l' ast, la cassa fresca,
y 'l pa fet ab la flor de la farina.
los salsas de pebrins, ous y canyella,
y richs fruyts y dauradas confituras,
tot fa cap á la taula, hont regna á dojo
la expansió y la fraternal conversa.

Ja es un sol lo qui parla y conta viva,
travessa rondalleta que desperta
general riallada, ó retrau gesta
qu' admiració en tots los oyents fa naixe.
Ja al ensemps, cent converses en veu baixa,
com gros aixam d' abelias ramo' aixecan

La alegria, creixent, al cant recorda
y, tots, á l' hora á Rocafort demanan
qué á un jotglá' entés fassa cantá' una gesta.
Rocafort hi ve be. A un jotglar crida
y aquest seu entse y puntejant las cordas
de son llahut aix's mateix comensa

—Quan temps enrera
va atravessarlo rey En Pere
per exa afrau,
en ma cabana va fer parada
y retrayentme gesta passada,
prou me 'n recordo, va dirme: «Brau»

De ma memoria
no s' ha allunyat may exa gloria
que 'm dona nom,
Jo vull probarne qu' es vertadera
la dita aquesta del rey En Pere.
Vull que, confesse qu' es cert, tothom.

De mora terra
un rey ne se qu' es á la guerra
ara al present.
Van dirme un dia que du penyora
que á lo rey nostre molt enamora,
corassa bella d' or y d' argent.

Exa corassa,
teva ha de ser sens trigar massa,
rey de mon cor.
Ne será teva perque 't pertoca.
Sempre al mes digne lo millor toca.
Tu de la terra n' ets lo pus fort.

Jo t' ho asseguro,
tu la tindrás, y fins t' ho juro
pel etern Deu.
«Brau» vares dirme. L' ánima mia,
l' ánima y vida per tu daria.
L' esberch del moro será ben teu.»

Aixis rahona
mentres está afuhant s' ascona,
l' almugaver.
En l' ampla flama del foch que peta.
ell, de s' ascona rebessa y dreta,
la punta hi crema festiu, rioler.

Ja está prou dura.
La guayta ab ansia, ja re' 'l detura;
la vol probá'.
Penja un escut d' un tany d' alzina.
Brunzint l' ascona hi va llatina
y en lo dur cuyro gros trau hi fa.

La daga proba,
fina del tall y a punt la troba,
del tremp també.
Lo ret se posa; l' ampla gonella
al cos li aferma cintó ab civella;
sandalia calsa son peu lleuge.

La isarda y fosca
vall, hont hi te sa estada tosca,
deixa ab dalit.
Busca en las cimas de las montanyas,
truca à las portas de las cabanyas,
sens repos trasca de dia y nit.

A tot lla hont ma
qui almugaver com ell ne sia
corra resolt,
y á tots los porta vers la frontera
de la nemiga terra estrangera,
als erms y asprosos cims de Terol

D' aquí travessa
y al pla als que du, ab cautela endressa
Castellò endins:
y pel. d' Orpesa, grau aspre munta
fins que trepitja del cim la punta,
creuhant espessos boscos de pins.

A dalt la cima
no hi croix l' herbey, la terra es prima,
sols hi ha un penyal.
Primer que 'ls altres sa petja hi planta
y, al seu darrera, mes de cinquanta,
que van seguintlo sense desalt

Allí 'ls rahona
Tots, en la ma portant l' ascona,
l' ouhen atents.
«D' aquesta llunya nemiga terra
lo rey, que hi mana y es á la guerra
ja de tornada revè ab sas gents.

Ve rich de presas,
farcida l' host ve de riquesas,
porta un tresor.
Sera ben vostra, si 'm voleu creure,
eixa marvella qu' anéu á veure
passar sens temer la mala sort.

Fonda, aquí sota,
la via 's veu quasi be tota
¡Que estreta qu' es!
Quan ells hi passen, ben de soptada
aquesta penya caurá aplomada
damunt dels moros mes davanters.

Te gran preseneia
lo seu capdill rey de Valencia,
dú un esberch d' or.
Lo rey me 'l quedo. Tot lo dels altres
(y es rica presa) n' es per vosaltres,
tenint ascolas y tenint cor.

Quan l' estol sia
del grau al mig, trenque la via
l' inmens penyal.
Quan jo 'l cor sone, tots gran brivada
daréu á l' aspra penya pelada
y aprés, ma á l' arma y avall d' un salt.»

Y tots á l' hora
l' isart penyal qu' es á la vora
del negre abim,
descalsan llestos. Quan fet ho teneu,
al lluny ja als moros veuhen que venen
y tots s' ajupan á dalt del cim.

Mes ell ne baixa.
Entre rocam, salta, s' encaixa,
llisca corrent.
De la vessana que s' esllavissa,
salta á la rasa. Tot s esgardissa
entre argelagas passant rabent.

Ja es baix, ja mira
De l' host, al lluny, la pols ovira,
mig riu de goig
Palpa la daga si es á la veyna,
l' ascona apreta y, á punt de feyna,
s asséu y espera, de cara roig.

Pent gran currua
l' estol, del grau la llarga y crua
pujada empren.
Un corcer negre lo rey ne colca.
Turbant de grana sa testa emboica
Son mantell ample somou la vent

Ayros camina
davant de tots. Ja s' avehina
al cim del grau.
Ja casi 's troba sota la penya
Lo corn ressona donant la senya
y, ab gran extrépit, la penya cau.

Cau aplomada,
la via deix fesa, estroncada,
partintla en dos
Ceut cossos xafa, mes ne destimba,
los cavalls botan dins de la timba,
l estol s' esvera cercant redos —

Y aquí, com un gran tro, en un: —Visca! — esclatan,
—Visca 'l jotglar que tan bell cant nos dona!—
los que l' ouhen atents y van, plens d' ansia,
seguint del cant la mágica paraula.
Lo jotglar, roig de front, la vista encesa
segueix axís sa llegendaria trova.

Mes separantlo,
de tots los seus desamparantlo,
sol deixa al rey.
D' aquest s' aplana lo gran coratge
y, eixir, volentne d' aquell paratge
lo corcer atia sens fre ni lley.

Com la satgeta,
esbufegant, la testa dreta,
baixa 'l cavall.
Sas elins destria lo vent que 's dona
ab la embestida del llamp bessona.
Trayent foch, baixa collada avall.

Mes ja l' espera
ab lo bras alt, la vista fera,
l' almugaver.
Ab un salvatge, gran crit lo para
Resolt y ab manya del fre s' ampara
y al rey, ell, crida: «Meu has de ser.»

Lo cavall brega,
se posa dret, espaternega
tot renillant;

mes, ell, ab nervi sos brius detura
y, esporoguida, la colcadura
lo cap abaixa bufechs llansant.

Y al rey, que ab pressa
trau lo panart, eta mots li ondressa
sechs y resolts:
«Si 't mous, ho pagas aquí ab la vida.»
Y 'l rey, que 's guayta perdut, li crida
de rabia tremol: «Cristiá ¿que vols?»

«Valor, ni trassa,
de re' 't valdrán. Vull ta corassa.»
lo brau li diu.
Y, al veure qu' alsa la dura ascona,
lo esberch, trayéntsel, lo rey li dona,
mentres, prenentlo, lo nostre riu.

Ja 'l te, se 'l mira.
Ab plahent vis al rey se gira.
«Ves,» li diu ell.
Y deix las bridas que subjectava;
y, entant que 'l moro trist se 'n anava,
dret á sa terra s' endú 'l joyell.

L' Ebre que bessa
passa ab perill, lo Camp travessa;
puja al Ordal.
Y, allá molt llunya, vora de l' ona,
tantost ovira sa Barcelona,
de goig de patria son cor fa un salt.

Per la vessana,
do dret á dret baixa á la plana,
ne créuha 'l pla

Y dins la noble, del mar senyora
ciutat antiga, qu' ell tan adora,
al rey en Pere n' hi va á cercá'.

Ja hi es. I a escala
del palau puja. Dintre la sala
troba á la cort.
Dels que al rey voltan mes d' un se 'l mira.
Axís qu' ell entra lo rey se gira.
Ell, genollantse, dinli ab amor

«Quan temps enrera
vareu petjar, vos, rey en Pere,
la meva afrau,
en ma cabana fereu parada
y retrayentme gosta passada,
prou me 'n recordo, vau dirme: «Brau.»

En temps de guerra,
vau dirme, un jorn, qu' en mora terra
manava un rey
que una corassa rica portava,
que á lo rey nostre molt agradava,
d' or y plata de bona lley.

Eixa corassa,
vostra ha sigut sens trigar massa.
Heula aquí; es d' or
«Brau» vareu dirme, Senyor, un dia.
Esta corassa, penyora sia
de que vau dirho d' un hom de cor.»

Y, enc' que no gosa,
lo rich esberch en mans, ell, posa

del rey En Pere, de braus espill
Y, aquest, prenentlo, y ab goig mirantlo,
al brau contesta hoy aixecantlo
—Tu serás home, jo 't faig capdill —

Aixís acaba lo juglar sa trova
feta de poch y en honra y gloria feta
de un brau soldat y de un temut monarca
que, á la punyida de mortal satgeta,
caigué als peus de Muret. Tots l' aplaudeixen
y de monedas y llaussonjas l' omplan

En tant Corbrau y Muntaner, deixantne
la cridoria del goig, á fora surten
y 'l jove reb del cronicayre destre
la bella esclava que, de cor, desitja.
Ab eixa va á sa tendra y allí diuli
aixís mateix, Aptalaait, calmosa

—Jo 't vaig prometre, ¡oh franch!, que tu sabrías
del callament de Trena-d' or la causa
Es per ço que tu'm veus dels teus esclava
Si hagués volgut encara fora lliure
Creyent trobarte aquí, m' he deixat pendre
Escolta, donchs, y sabrás be si t' ayman.»

Y dit axó s' assenta la egipriaca
y, tal com conta en son alberch lo kábila
a sos amirhs sas gloriosas gestas,
aixís mateix pausada, ab veu melosa
y accionat ple de vida, al jove, explica
de sa mestressa eixa amorosa historia.

Allá bont lo alé del gel jamay hi arriba,
dessota un cel de foch, á l' ombra tebia
dels palmerars y dels mhowahs, (1) s' alxeca
de Trena-d'-or la payral casa antiga.
Son pare allí hi es rey: cent caps de tribu
regoneixen son jou y no l' esquivan.

Com filla d' ell, res d' aquest mon li falta.
Sa cambra n' es un tros de cel y troban,
compliment tot seguit, fins llurs capritxos
de mes cost y mes preu. Los dols, tu fores,
qui 'ls hi va doná' á tast! Avans d' aymarte
per ella, al mon, las penas no existían.

Te conegué, t' aymá y des de llavoras
cent cops á trench de jorn, ab las de l' auba
s' han barrejat sas dolorosas llágrimas.
Tu per ella has sigut vida, esperansa,
desig y goig, mes ay! tambè per ella
tu la nit has sigut de sos clars dias!

La guerra 'us va acostar. A ella va tráurela
de son niu de venturas, per portaría
aquí, y aquí tambe la guerra 't duya
de mes enllá del mar. En las dauradas
antigas cambras d' imperial nissaga
y en la edat dels amors vos coneguereu.

L' amor es flam. Dos flams aprop se juntan.
Tal, de vostras amors, los flams s' uniren
al enllassar vostras ardents miradas
y al encreuhar vostras paraulas tendras.
L' amor es mel, mes una mel vehina
de la fel, si 'l destí sa corrent para.

Aixó per valtres fou! Los seus un dia
á sa terra, altre cop, se la enduguéren
y l' ausencia, Corbrau, va obrir tan fonda
sauyal d' anyorament en ton cor jove,
que fins allí 'ns va arribá' un jorn la nova
de ton greu desconhort y melengía.

Oblidat tu vas créuret' y t' erravas.
¿Que feya Trena-d'-or? Jo vaig á dirtho
Mentres, plorant y d' amagat planyentse
del cru malfat que t' allunyava d' ella,
se moria d' amor, un jorn son pare
ab novas penas va endolarlhi l' ánima

En la flor de sos anys ella 's trobava,
y, per mullér, un princep la volía:
—Está per vindre, es poderós y conta
ab un temut y cobejat reyalme
mes enllá de la India Pots ser rayna.
En tu está lo podé', en mí 'l desitjarho.»

Tal foren de son pare las paraulas.
—Y ella,—aquí diu, Corbrau,—¿qué va respondre?
—De prompte res y, quan de la sorpresa
refeta, anava á contestar, ja havía
deixat la cambra 'l portador de nova
tan com trista, per ella, inesperada.

Al endemá lo forastè' arribava
precedit d' un missatge. La gent nostra
eixia á son encontre, y lo gran pati
del palau, tost, de gom á gom s'omplía
ab lo séquit inmens del princep indi,
que hi feya espléndit, sa triomfal entrada.

Son corteig era llarch. Al davant, nusos,
portant las de bambú fulladas canyas,
vint servidors, del ayre somovian
l' encalmosit alé. Trenta, seguintlos
vistosament guarnits, y armats de llansas,
genets en braus cavalls, fers rumbejavan.

Una gran torba de musichs entesos,
l' espay omplia ab rebombori alegre.
Despres cendròs y ab endropida marxa,
gegantí y ab la trompa may quieta,
un elefant en lo seu llom portava
tres grants senyors sota un doser de seda.

Del princep eran tres companys. Seguian
dos altres elefants després, portantne
mantells de llana emperlilats de plata.
Après d' aquests, en gros aplech, moventne
emplomallats ventalls, molts sapata negres
y, en mig d' ells, l' elefant que duya al princep.

Escaixalat y blanch de pell y ab manta
de teixit d' or, ensarrellada ab perlas
y rubins, l' elefant sobressurtia
de tot lo que 'l voltava, com lo lliri
sa destaca entre mig de la florida
del prat frescoy, qu' als raigs del sol s' ufana.

De sos eaixals, serrats pel mig, penjavan
cadenas dobles d' or mac·s. Cenyía,
son ample front, joyada diadema
y, al suau balandreig de sa pausada
marxa, en son llom un sitial d' ibori
forrat de domás roig, balancejava

L' espatller feya com un sol. Turquesas,
diamants, çafirs y perlas y topacis
resplandian en ell. Allí s'asseya,
vestit de porpra y or, lo esperat boste.
Duya un ayrós torbant. Grossa esmeragda,
un plomerol ab gracia hi subgectava.

Cinch ventalls gegantins de plomas finas
de marabú (2) ab bells colors tenyidas,
la cobejada y fresca sombra davan
al senyor poderós que, 's mig ageya
en coixins flonjos de xinesca tela,
xupant lo fum ensopidor del opi.

Dansayres, còmichs, cantadors, seguían
ab trajos richs, al gran magnat que porta
ab ell tot quan pot endolçir son fástich
y mimvar la crescuda de sas penas.
Clou, una escorta de indis, la currua
que nostre poble embadalit contempla.

Eix príncep, donchs, á Trena-d'-or, un dia
escometè parlantli ab veu manyaga,
desprès d' haverli ofert ricas penyoras,
qu' á las reynas capdalts tentat haurían
y haverla galejada ab cants y dansas,
maravellosas totas, de sa terra.

Y li va dir:—Oh sobirana estelal
Jo he nascut sota un cel bont la palmera
extèn sas llongas, retalladas brancas:
lo sol hi llú rogench; las plantas naixen
allí ab ufana qu' en lloch mes ostentan
y 'ls perfums mes divins sas flors escampan.

Las nits curtas hi son, las aubas puras
y lo mig dia, ab sa bravada ardenta,
crida al repós y al pler d' amor convida.
L' ayga hi brolla abundosa, las aus duhen
en llur plomat del Iris-arch las tintas
y, ni 'l salteri dols, millor qu' ells canta.

Los nostres llits reixats se balandrejan,
quan lo cos cerca treva á sa fadiga;
en lo bragèt hi cremém del lasserpici (3)
l'aromosenca baba, y 'ns trasporta
á un altre mon de divinal ventura,
son grat perfum al ensopirnos l' ánima.

L' or, aquí escás, allí sobrét 'ns enjoya
Tenim perlas á munts, si aquí á enfiladas.
Nostras estifas ab la porpra 's tintan,
y, la seda mes fina y mes lleugera,
nostras carns, ja ho veyéu, á tot us duhen'
Princep sò, si m' aymáu seréu princesa.»

Y alla al javés li va respondre, escoltam:
—Si busquéu or y d' or los cors visquessen,
tenintne vos, de grat ben vostra fora.
Si un altre cel millor que 'l meu, ¡oh princep!.
volguéa per mí, jo á vostre cel vindria,
puig se qu' á Java explendent cel l' acotxa;

Mes lo meu cel ja 'm plau, y l'or no l' ompla
lo buyt qu'al dols amor mon cor reserva.
Vos tenu, de bell cant, aucells qu' encisan
ab lo melódich tó de sas passadas
y jo 'n tinch en ma terra qu' enamoran
par lo manyachs, cantayres y festosos.

Y un d' ells ja m' ha fadat, y sempre 'm crida.
y ma tristesa carinyós amayna,
y d' aprop meu may volunter s' allunya,
y vers son niu 'm tira, y vers ell volo,
y ó, ab ell, l' amor m' acoblará algun dia
ó 'l fossar, verge, 'm colgará en la fossa.»

—¡Oh, estimada del cor!,—joyós exclama
aquí, Corbrau, en qui los ulls llampegan
de goig y amor y fins d' ergull.—Oh aymia!
¿Y he sospitat de tu, vas de puresa,
capoll d' amor y dona sens parella?
¿Com de mou cor s' ha apoderat lo dupte?»

—Deixant d' amor apaivagar la flama?—
Aptalanit respon. Qui ayma, confia.
Tu d' ella vas duptar ¿pots dir que l' aymas?
—Mes ay!,—fa aquí, Corbrau, eu qui rebrota
lo dupte neguitós—¿perque callada
á mas preguntas sempre está? Respontme.

¿Perque 'l nom del seu pare ella m' amaga?
¿Perque no vol una esperansa darme,
esquinsant lo misteri que la emboica?
Aptalanit, bo sapsu jo la estimo,
mes, aquest callament, es dura espina
que, fins al fons, mon pobre cor travessa!»

Y aquí la esclava, alsantse y ab veu baixa,
aixó mateix al jovencel explica:
—Tu vols saber perque la que 't lluuyava
de la mort en trist dia, ara gemega,
vacila y enmudeix, quan tu despertas
recorts trists en sa pensa contorbada?

—Si, oh si! Jo vull sebre, perque sola
allunyada dels seus sempre la trobo.
Perque 'm destorba de sabé' hont habita
son pare que, ab afany, veure cobejo
pera parlarli del amor que 'm mata,
per demanarli del meu mal la cura.»

—Donchs ou aten y jo 't diré la causa,
mes no 't dolga despres triomfar del dupte.
Tu vols, á un ideal qu' ara t encisa,
robar la llum que t' embelleix lo viure
Si ploras ton malfat al sapiguerho,
puig ho has volgut, resignat y sofreixlo.

¿Tu vols venjar la cruel mort del Cessar?—
pregunta aixi, á Corbrau, la Egipciaca
de fit á fit guaytantlo—¿Vols venjarlo?
—No altre afany en lo meu cor impera.
—Donchs vénjal ja: mes, al venjarlo, estronca
ta deu d' amor, ¡oh jove sens ventura!

Qui 'l brau pit de Roger va fer á trossos,
es d' ella 'l pare, es de Girco la destra.
Ara ja sabs perque enmudeix y plora,
ara ja sabs de sos neguits la causa!
Tot ho sabs ja; mes també, ¡oh jove!, ara
sabs que s' ha post de ta ventura l' astre »

Y Corbrau, aterrat, sent com li munta
als ulls un vel que son esprit contorba,
y en son cor sent com si una ma de ferro
li estrenyés sens pietat y, groch y trémol,
cau aplomat dessobre un banch. Tal caune
lo roure al colp de la rohent centella!

NOTAS DEL CANT SETÉ.

(1) *Mhowah, (Cassia latifolia)* arbre de la India que sembla l' acacia: sas flors, lo mateix que son fruyt, serveixen per menjar. D'aquest se 'n fa pa, vi, y ayguardent y de sa fusta casas y teixits. Pert la fulla al Febrer y brota al Mars. Floreix al Febrer y, al Mars o Abril, la fruyt aquest ve à ser una admella.

(2) *Marabú* aucell de la familia de las cigonyas, que 's cria en la India y en la América.

(3) *Lasserpici* bàlsem que raja del benjuhí y que s' usa com aromatich, pastantlo ab altras substancias, serveix pera encensar las cambras.

CANT VUYTÈ.

LAS FESTAS.

La missa.—La crida dels pros.—Pere d' Aros, Ahònes, Corbrau.—Muntaner, mestre del camp, ordena 'ls jochs de forsa y 'ls d' enginy.—Lo còs.—Triomfe del Llest y del Grech.—La barra.—Peyrò d' Arbucias.—Los foners.—Andel.—Lo còs de cántera.—Maria.—Lo ball del Titá.—Un gran desfet d' aigua trenca las festas del estol.

Lo jorn assenyalat pels jochs apunta
y encar que alguna broma lo cel tapa
y aixeca 'l vent sovint gran polsaguera,
com tot está amanit, avant se tiran.
En gran cartell escrita está la llista
dels festeigs ab que s' honra á la victoria.

Al matí, quan l' aubada de roig tinta
lo blau descolorit del cel y, fresca,
de clara llum las cimas enribeta,
de la carena llunya, dalt d' un ample
empostissat hont un altar s' aixeca
guarnit de rams y garlandat de rosas,

la missa se hi dirá, missa solemne
qu' amminvará en los cors tot mortal odi,
agermanant á l' host que la vall ompla.
Desprès, del cim d' un turonet que s' alsa
en un costat del pla, so fará crida
dels fets capdalts de la darrera brega.

Y cada héroe rebrá bella penyora
que son esfors llarch temps ne testifiqui.
Desprès vindrán los jochs hont desembrescan
los pus forts lo seu pit Desprès las dansas
en seguida munio y á la barreja,
omplint l' espay d' alegre cridadissa.

Y, totas, agensadas y dispostas
ab bon enginy. Los de mes forsa, destres,
alsarau amplas torras. Los mes águils
lo Tita estrafarán, dansa novella
que s' estrena aquell dia y qu' esperada
es de l' host ab afany dels Grechs es presa.

Las gitanas tambè, ab llampanta gonellas,
al vol de un pal, fent toms, iran cobrintlo
ab las cintas que aqueix pel cim agnanta,
fentbi trenats de molt vistosas mostras.
Tambè 'ls diables, correrán sens treva,
escometent y armant gros rebombori.

Y moltas dansas mes portaran joya
y esbarjo als qui en sa roba encara duhen
lo farum del carnatge y en sas ánimas
lo ale d' un gran esprit que res l' ablana.
Será aquest per tothom senyalat dia,
un raig de sol en mig de la tempesta.

Mes ja n' es l' hora y en aplech se llensa
al camp, l' estol, seguit de ninas y donas,
y resa ab fé, y humil á Deu venera,
y, vinclat de genolls, al alsar l' hostia,
ab cap baix, de tot cor, s' ajuda invoca
perque 'l dret aclapare á la bauzia.

Y al acabar, tal com s' aixeca tendre,
pausat y dols, dins de la esglesia antiga,
lo mistich so de l' orga melodiosa,
aixis matoix, anáu, ple de dolsesa,
dol *Laus* (1) s' aixeca l' armonia santa,
per tot l' estol ab devoció entonada.

Llavors lo sol, eixint de arrera un núvol,
daurant la vall, á tota l' host llumena
y, dels capells, vina centelleigs arrenca.
A sa llum virolejan las senyeras
com rosellas en mig dels blats ja rossos,
y, enardeix mes los cors, ab sa bravada.

Sonan llavors ab majestat las nacras,
l' encens ab flonjos caragols s' eleva
y dels recorts del mon del tot despresos,
en alas de la fe, molts esprits veuhen
un altre mon que d' esperansa 'ls ompla
y de llurs dols la cárrega alleugera.

Finelx lo cant, lo sacerdot davalla
y á sa tenda s' acull Lo poble alhora
envers lo turonet sos ulls decanta.
Alli, asseguts al aixapluch d' un roure
que, per sa escorsa, de sa vida mostra
haver gastat almenys duas centurias,

Hi ha en Rocafort y en Muntanè' y l' Albero.
Dels premis farán do á ns 'ls tres mes dignes,
quan proclamadas sas hisanyas siau.
Tres herauls lns diran perque servescan
d' exemple als altres que, ab afany, esperan
saber dels pros las bregas venturosas.

Alts gallarets de viroladas telas,
ab pals guarnits de mata y flors boscanas,
embelleixen l' indret. Los herauts sonan.
Lo so de sas trompetas la vall ompla,
y, un d' ells, alsant la veu y avehinantse
á la munió que 'l volta, aixis comensa:

—Sapiáu tots com, en llahor y gloria
dels tres mos braus, aquí avuy se 'us congrega.
Los elegits han de pujar á rebre
lo pris, tantost per lo seu nom se 'ls cride.
Eternament viurán en la memoria
de aquells que tingan cor y bras de ferro.

Y ara sapiáu que l' un, mentres la lluyta
en lo bo del carnatge ee trobava,
ell sol n' ha escomés cinch. A l' un sens vida
l' ha deixat d' un revès de sa coltella.
D' un cop, á l' altre, li ha partit lo crani
y als altres tres los ha menat com presoe.

Mes aixó, prou no fora, si no 'us deya
que l' un dels vins es un nebot d' Andrónich,
hereu del vast imperi de Lantzaura.
Car aquest fet al bran capdill li costa.
Una nafra en lo pit n' ha estat la paga.
Es Pere d' Aro qui ha escomés tal gesta »

Un crit de «Visca!» tot l' espay troutolla
y al mateix temps ressonan las trompetas.
L' héroe un xich groch y desaigut, mes viva
la mirada y la testa altiva y dreta,
puja á rebre la joya que li dona
Rocafort que aprop seu l' obliga á seure.

Lo do n' es un esberch de plata fina,
tot ell farcit de placas d' or replenas
de relleus artistats y de riquosas
d' enginy, que lo cisell deixa n' hi ha feta
en temps remot. Era l' esberch d' un héroe
que de las mans de Constantí moria.

De pare á fill, en la reyal nissaga
d' hont Andrónich provè, n' ha format sempre
part del tresor imperial. Un dia,
lo vell emperador, va ferne dóna
al brau Roger y, mort aquest, robadas
sas penyoras millors, en la batalla

Que en las envistas del Rodopb s' es dada
y hont ha sigut dels nostres la victoria,
un dels alans la duya. Un cop de xuixo
d' un mariner l' ha trasmudada d' amo,
y, aquest, á Rocafort n' ha fet ofrena.
Rocafort pera premi l' ha volguda.

Novament dels herauts lo toch ressona
y novament aixís un d' ells s' explica:
—Sapiáu tots, com un dels nostres digne
s' ha fet del llor que á la bravesa 's dona.
Batentse pit á pit va rebre fonda
nafra en lo cos causada per satgeta

Ell no per ço va desmayá'; ab mes rabia,
escometent llavors á son contrari,
ab lo mateix armeig que van ferirlo,
arrencantsel' lrat, rendeixlo y 'l mata.
De tal gesta 'l fautó' es Ferran d' Abònes,
nostre almirall qu' es de valents exemple.

Ay! aquest no vindrá perque la nafra
en lo llit lo retè Mes per ço 'l poble
encara ab mes afany ne victoreja
lo nom del pros. Ja novament ressonan
las trompetas y un altre heraut s' avensa:
ab veu ben clara aixó mateix pregona:

—Sapiáu la tersa nova. Aquest, quan dura
y mes encesa la batalla n' era,
desprès d' haver dat mort als que 'l topavan,
veyent de lluny al qui 'ls alans goberna,
á Gircò, (ja sabéu de qui vos parlo,)
lo pus traydó' y basart que 'l mon trepitja,

Se hi es tirat com foll. Lo alá, veyentse
aixi escomés, s' ha esporogoit de sopte
y, salvació ha cercat en la fugida,
clavant de son corcè' en lo begut ventre
los esparons que n' han eixit sagnosos;
mes per ço, 'l nostre, son cavall hi aboca.

Abdós fendeixen l' ayre com centellas:
á l' un la por l' atla, á l' altre l' odi.
Aixis creuhan lo pla y aixis se llensan
dret al coll que, la vall, al clóures' forma.
Pujan lo grau aixis y al se' á la cima,
d' un ample abim, Gircò, á l' altra part salta.

Lo nostre hi bot detras. Los cavalls suan
y, de brumera, 'ls dos omplan llurs mossos.
L' alá, llavors, ja defallint se tira
dintre d' un bosch. Tambè 'l nostre s' hi llensa.
Los roures y 'ls abets llurs tronchs hi enllassan:
la gódoa y l' esbarzer tots los buyts omplan.

Qui vol camí se l' ha de fer rompentne,
ab son pas, los obstacles que 'l destorban;
mes tal es l' agullo que á Giroò atía,
que hi passa llis com si ja hi fos oberta
planera vía Sols sa espasa trasca
quan l' obstacle es major, mes, llest, l' aterra.

Y á son pas, los aucells, plulant s' allunyan,
y las serps, rastrejant, pels tronchs s' enroscan,
y fins los llops, esfarahintse, buscan
redos al lluny corrent, guaytant enrera.
A la fi 'l mal alá l' esma fa perdre
al nostre y la espessor del bosch l' amaga.

Empero aquest no 's dona. Cerca, roda,
escorcolla per tot y, no sens pena,
després de molts fadichs, ou com renilla
lo cavall del basart. Hi corra ab pressa;
mes sol al animal troba entre arbossos.
Cap rastre en lloch, al fugitiu, descobra.

Llavors boy trist y despitat recula
emportantse al corcer y, axís, fa via
entre llambruschs y sarsas que 'l destorban
y esgardissan arreu. Al fi, á la vora
del bosch ix altre cop y 'l camí emprentne
per retorna' al combat qu' encara dura.

Així en terra nemiga trasca, trasca
y vorer al abim de non se troba.
De puraprensa al fons un cop hi guayta
é hi veu, ¡oh sort!, afadigat y ab pressa
á Gircó fugitiu. Ràpit descolca:
una idea terrible 'l seny li agita.

Corra, pren davantera. Al lluny descobra
un roch inmens que fora 'l marge penja.
Hi arriba, lo descalsa, l' alsaprema
y, quan fineix la tasca, 'l precipita
damunt l' alà que al bell dessota passa.
Una remor d' infern l' espay trantolla.

La pols puja en columna y, 'l fons omplena,
cegant la vista, al mateix temps ressonan
vorers grants crits de tropas enemigas
y, al nostre, temps sols per colcar li queda
y amanirse al combat. Sa espasa 'l lliura,
deu cadavers deixant en terra extesos.

L' estol lo veu tornar portant, com presa,
lo cavall de Gircó. Per ell sens guia,
sense capdill la host alana 's queda
y, aixis, complerta arriba y avans d' hora
del nomich venjatiu la gran batuda.
Corbrau ha fet tan exposada hisanya.»

Y al veure al barbamech, al noy encara,
l' entussiasme ab mes delri esclata.
Tots lo volen guaytar, tots de puntetas
s' alsan plegats per vèurel y tots cridan:
«Visca! visca!» ab follia, mentres puja
á rebre 'l pris que Rocafort li dona.

La joya n' es un elm de grega forma.
y, molts, del temps de Pericles lo jutjan.
Ayrós crestat, formant ventall, l' encima
y en lo fronter un cap de llop l' adorna,
cap d' or macís Lo van trovar á Efesso
los catalans al primer cop d' anarhi

Es joyell de molt preu y, fins al darli,
Rocafort ab racansa apar qu' ho fassa
tant los ulls se li van d'ret la penyora,
mentres lo so de las trompetas ompla
l' espay y 'ls crits de tot l' estol eixordan,
victorejant al jovenivol héroe.

Llavoras, Rocafort, seguit d' Albero
davall i del turo. Muntaner mestre
queda del camp ell sol Los jochs comensan
Los tres horauts baixant al pla, separan
al aplech de la gent perque no privi
lo pas als corredors que s amaneixen.

Cinch se 'n presentan fers Tots ells cobejan
la palma del triomf que al lluny los crida.
Dels cinch, los tres son catalans: dels altres
un n' hi ha d' Aragó y un de Mallorca
La nacra fa senyal y tots s' arrenglan,
boy portant entre 'ls llabis una palla.

Las gonellas s' han tret y, en pit y esquenas,
s' hi veuhen embotir los nervuts musclos
que cada gest en moviment ne posa
Moreno es lo mes alt l' ull, viu y negre,
cabell, crespat; y cama, dura y dreta.
Li diuhen, Grech, puig per la cara ho sembla.

Del pla del Llobregat es fill y apresa
te, la manera mes segura en corre,
de las festas del poble hont ell va neixe
Ensenyarlashi va un que 's batia
ab un cavall y vencedó' 'n quedava.
Tots llurs companys de son triomf no duptan.

Cent cops son poble n' ha probat sa válua
y, com llest recader, las cinch llacunas, (2)
li han vist creuhar lo pla, viu com centella,
portant als mariners preuhada nova,
tornant d' ellas la resposta desitjada.
Ni 'l sol l' abat, ni vent contrari 'l priva.

Los seus amichs en alta veu l' alaban,
ponderant lo seu cor y. ell, que 'ls escolta,
ompla 'l seu pit d' orgull que 'l goig aixampla
y, no podent sa vanitat contindre:
—Si companys meus,—ab alta veu los crida,—
aquesta nit nos partirem la ovella »

Mes no 's ho creu aixís lo qui á sa dreta
espera la senyal per disputarli.
Es mallorquí y, lo Llest, do motiu porta.
Es blanch, baixet, los seus cabells son rojos;
mes, lo seu nom, sa válua justifica:
per cap barranch jamay ha fet marrada

Al donar la embestida en la refrega,
sempre tot sol y devanter se troba,
tant als altres companys enrera deixa;
y, mes d' un cop, baixant de la montanya,
de las rocas del cim pel vent depresas,
l' han ben salvat sas trescadoras camas.

Sortit de pit y rebegut de ventre,
escardalench un altre entre 'ls cinch sura.
L' anomenan, l' Ardit, y sa pell, casi
no 's veu tapada per lo pel que á clapas
se hi extent cargolat en pit y espatllas,
son front es curt y te las cellas juntas.

També d' aquest se 'n contan maravellas,
es de Fraga y 'ls arbres be 'l coneixen.
Ni poll, ni om, per gegantins que sian,
han vinclat son coratge y cent vegadas,
aquells, l' han dut en lo seu llom flexible
y han ombrejat son front ab llur brancatge.

Los altres dos, també sapats, fan planta.
Los durs ventrells de sas nervudas camas,
sos tornells reforçats y sos peus amples,
dignes los fan de conquerir la ovella
y de créures' dels altres á la ratlla
Si la sort los hi val, pit los ne sobra.

Mes ja la senya de la nacra sona
y, tots á l' hora, ab brau pitrada arrencan,
dels que 'ls guaytan, en mig de la cridoria.
Mes destre, 'l Grech, ventatja 'ls deixa pendre,
posant en ansia gran als que hi confian
y encoratjant als quatre que l' avensan.

L' Ardit, qu' es davanter, ja 's creu se' 'l mestre
y aixó fa creixe sa brivada ferma
Fregantli los talons, lo Llest, seguentlo,
barrejantse sovint sas duas ombras
que 'l sol ponont sobre la terra pinta
y la pols barrejantse qu' abdos alsan.

Los altres dos segueixen; mes de prompte
l' un d' ells se dòna y fuig, entre 'ls que ho guaytan,
á escondir sa vergonya, entant que, destres
los quatre envers al terme, tras-tras corran
ab lo cap baix, los colzes cap enfora,
los peus segurs y la mirada fixa.

Axí en la mar, quan molts llahuts navegan
portats pel vent mateix, vorers fan via,
y frech á frech uns cops, separats altres,
fan son camí, com la centella, rápits.
Axí 'ls llebrers dret al casayre corran
tots en pilot tantost de lluny lo veuhen.

L' Ardit, encara ferm, du la ventatja;
á salt de ca va sostenint ab regla
lo avens que du als demés, per sas espatllas
s' hi veuhen relluhir d' una abundosa
suor los regalims y la post ampla
de lo seu pit ab pressa puja y baixa.

Ja casi toca 'l pal que rumbós s' alsa
tot ple de flochs y viroladas cintas:
allí l' espera la preuhada joya (3)
que dará, de sa valua, testimoni,
mes, encar altre tant haurá de corre,
tornant allí hont ha eixit, si vol ser l' amo.

Ja á pocas passas n' es, ja la má allarga
per agafar la placa, quan de sopte
lo Llest, fent un esfors, li pren ventatja
y, del pal hont aquella está penjada,
trencant la cinta y fent un crit, l' arrenca
omplint de fel al que ja d' ell la creya.

Llavors al vol s' aixeca gran cridoria
per festejar del Llest la sort primera,
y, aquest, rihent, tras tras avall se 'n torna,
alsant sovint la má hont la senyal porta.
Mes ay, ay! ¿Qu' es axó? De cop s' atura,
sas mans du al cap, gemega y cau en terra

Mes com lo joch segueix, com de pujada
va l' escalf ab que 'ls altres s' ho disputan,
lo Llest, roman extes. No gran estona
hi quedará. Lo Grech, que va darrera
y, ou aquell punt, tot just al pal arriba,
hi corra com lo llamp y ab pressa l' alsa.

Als demés que s' ho miran l' encarrega
y aprés, com ha perdut cami parantso,
entre 'ls grants picaments dels que l' enrotllan
y s' acció generosa li aplaudeixen,
com la satgeta, ¡zas!, de cop desplega
tota la forsa que son pit amaga.

Y avensa, avensa, n' assoleix als altres,
hi passa per en mig y, al terme arriba,
entre inmensa cridoria axordadora,
rebent de Muntaner la blanca ovella
que, á pes de brassos enlayrantla, mostra
als que te al vol y ab ulls oberts so 'l miran.

Lo segon te 'l cabrit, lo ters un ánech.
Mes tantost cadascú te 'l que li toca,
Muntaner, aixecantse, ix al encontre
dels qu' enrotllan lo Llest que va refentse.
Aquest ab pansa á sos sentits retorna;
los hi ha pres de la sanch l' ardent bravada.

Sos ulls, bermells encara, testifican
de son mal pas la causa malastruga.
Assegut, entontit y sorprés guayta.
Los seus companys l' enrotllan y l' animan.
Mes quo tot, be li fan los mots alegres
de Muntaner que carinyós li parla.

—Ah! Llest,—li diu,—era ben teu lo premi,
si ab tu la sort no hagués sigut traydora.
Mes no fora de lley que ab re' 't quedesses,
tenint aquells qu' endarrerits deixavas.—
Y li dona un corder blanch com l' armeli,
de llana fina y cargoladas banyas.

Lo Llest, mig d' esma 'l pren y 'l xay belantne,
las mans li llepa y festosench s' hi acosta.
Tots troban just lo do y, 'l Grech, qu' arriba:
—Muntaner,—diu resolt,—so 'l mercixia.
Ell hauria guanyat. Tant aixi ho penso,
que fins ma ovella de tot cor li dono.»

Y al veure eix generos esclat, tots cridan
y, als dos, triomfants damunt de sas espatllas,
los pus forts plens de joya los passejan,
mentres los altres, boy seguintlos, tiran
enlayra llurs capells y 'ls victorejan
omplint la vall de cridadissa alegre.

Mes un toch de bocina 'l triomf detura.
A la sort de la barra als forçuts crida.
Tots, llavoras, de nou al camp retornan
hont, la forsa y destresa, se disputan
una rodella de metall, ornada
d' antichs rolleus, tots ells fets de ma mestre.

Eixa será pel qui mes lluny etgegue,
la, rodona y de ferro, curta barra.
Los dos que mes aprop la seua hi tirin,
duas placas de metall rebrán en paga.
Tres no mes se 'n presentan. L' un avensa
de molt á sos companys en gran alsaria.

Lo Gegantó li diuhen y sos brassos
dobles los te y rebonyeguts de muscles.
Quan del estol en terra molla, á voltas,
s' encalla algun carret, per mes que estiga
carregat fins á dalt, ell es qui hi corra
y, dessota posantshi, á plom l' aixeca.

Dels altres dos so 'n contan maravellas.
L' un d' ells, sent llenyater, un jorn s' exalta
y fa una posta ab sos companys. Aquesta
era, á forsa de bras, un alt pi rompre.
De trent' anys era 'l pi: ell dalt hi puja
y á sots capsada un bon llivant hi aferma.

Com l' aranya 's despren per sa tranyina,
ell, pel llivant, davalla al peu del arbre;
ab sas dos mans lo cap d' aquell agafa,
enrera 's fa y, tot repenjantshi, tomba
ab extrépit lo pi que, fent estellas,
topant ab altres pins, cau en la brosta.

Li diuhen, Mut, donchs sa paraula es curta.
D' ayre es feixuch, ferreny de fasomía,
lo cabell te crespat, y es tan moreno
del sol y 'l vent de mar, que apar mulato.
Lo ters se diu, Peyró, y es fill d' Arbucias:
d' un cop do puny, un totxo, ell, esmicola.

Tots tres, enfront del camp, la senya esperau
Aquest s' exten pla y llis y clapat d' herbas
A trenta passas una ratlla mostra
lo tret mes curt que podrá fer la barra
quan, de la ma despresa, brunzint salti
y, per clavarse dreta, un bon lloch busque.

Lo Geganto será 'l primer. Ja sona
l' espinguet del clarí. Encara l' echo
lo toch está estrafent, quan ja la barra,
de las mans etgegada, brunzint vola,
cau, bamboleja y, ajayentse, encreuha
sa llargaria ab la ratlla, aixafant l' herba.

Lo Mut ho veu y enorgullit espera
Sona lo segon toch. Enrera 's tira
la destra etgegadora y altra barra,
l' espay fendintne, com satgeta vola,
de punta talla 'l vent, passa la ratlla
y, clavada de punta, ferma 's queda.

Llavoras toca 'l torn al qu' es d' Arbucias
Aquest, la barra, pel bell mig agafa
y, atent á la senyal, son bras disposa
a doná' al feixuch ferro la embestida.
Sona 'l clarí y enlayre vola 'l ferro,
brunzint y de travera, dret á la ratlla.

Passa enllá y, ¡oh poch vista purapensa!,
de pla topa ab la barra qu' está dreta
y lo Mut ha etjegat, l' ajúu á terra
y, feut un capgirell, segura 's clava
tres passos mes amunt. Tothom, al véureho,
celebra ab gran extrépit la victoria.

De Peyro es la rodella cisellada.
Lo Mut guanya una plaça; mes quan dona,
Muntanè', al Gegantò la que li toca,
on terra, eix, la rebat ple de coratge.
–Geganto,—Muntaner li diu llavoras,—
has fet mal, l' home fort no 's desespera.

Lo vençut, molt sovint vencedó' 's torna.
La sort, contraria avuy, demá tal volta
te done á tu la cobejada palma.—
Mes aquellja no 'l sent y entre 'ls que 'l miran,
tremolant y frouètich se barreja,
per escondir sa rabia y sa vergonya.

Mentrestant, d' un pilar al cim, hi deixan
lo que ha de fer de blanch pels que la fona
juguen millor y ab mes bon ull apunten.
Un gros tupí de boca avall hi posan
y, dintre d' ell, dos blanchs coloms oncloulen:
Ests, ab llur vol, diran qui 'l pris s' enduga.

Lo vencedor tindrà un capell riquíssim,
del temps antich, ab uns rolleus qu' encantan
y ab dos floronets d' or en las polseras.
Trenta, amanits per disputársel' venen.
Al veuren' tants lo qui las festas mena
à bon terme y ab ordre, aixi' 'ls hi parla:

—No perque tots no merescáu lo premi:
mes si perque la lluyta no fadigue
ni al que sia darrer, ni als que s' ho guaytan,
m' apar prudent que 'ls lluytadors menys sian
Aixis, femho á la sort. Sols vuyt ne queden
y aquestos vuyt ab sa destresa 'ns pasmeu.»

Y, encar que de malgrat, tots ells s' hi aveuen
y la sort n' escull vuyt. Entr' ells s' hi conta
l' Andal, barcelonì en mandrò y fona,
beu be mestre es, sobre tot altre mestre.
Mes ay! l' anyorament sas forsas migra
y d' esperit ben disposat no 's troba.

Ell no hauria lluytat, mes li decantan
los precks de sos amichs y fins, tal volta,
també 'l tenta 'l renom de la victoria.
Tal vegada, son nom, aixis arribe
al cau hont viu qui, de son cor, mestressa
temps ha s' es feta y son retorn desitja.

Perich de Lluchmajo' es qui prime' etgega.
Sa fona nova, de trenat es doble
y, son plomall de cánem, tan fort peta,
que 'ls aucells d' alli aprop al dareho fugen
No ha tingut pas fortuna. Lo roch passa
dos pams amunt sobre 'l tupi y s' allunya.

No es d' estranyá' 'l defalt que á molts admira,
doncha lo tret no es gens curt. Doscentas passas
enllá de la barrera 'l pilá' 's troba
y, per fer mes estorb, lo sol qu' estava
cobert de bromas y á sa posta 's tira,
tot d' un plegat rellú, trencant los núvols.

Y com los ve de cara y casi 'ls cega,
mes costós fa 'l triomf. Be prou voldrian
alguns, mudar de lloch mes cal que sia
la lluyta igual. Perich ho ha fet de cara,
de cara al sol tenen de ferho 'ls altres.
Lo pilá', en cambi, aixis milló' 's destaca.

Toca al Romá. Aquest hi du, en la fona,
entreteixida una cinteta blava
y es per ella (ell ho creu) que la ventura
favoreix de sos trets lo curs y 'l terme.
Tres cops seguits, en aygua benehida
al eixí' 'l sol ha estat y aixó l' avàlua.

Posada eu creu, quan trona, 'l llamp atura,
cenyida al coll, nadant, d' ofegars' priva;
duta al coll, quan se dorm, porta bons somnis,
sobre nafras de mort obra miracles
y, ell, hi creu ab tal fe, que capàs fora
de deixá' extés al qui fes burla d' ella.

Perçó, 'l Romá, li han tret de nomenada,
donchs com los fills de la ciutat eterna,
en sortilegis creu y en encantarias
y bruixas y mals dats y en tots los somnis
de caps malalts y d' esperits ja debils.
Mes ja está disposantse á fer la prova.

Fa rodá' 'l bras ab furia, peta 'l cànem
la pedra brunz y, fent un arch, s' estrella
al bell mig del pilar y un pam á sota
d' hont los coloms empresonats hi roncan
Un ters avensa, mes d' aquest la pedra
s' escapa avans de temps y pert la tanda.

Lo quart, fill de Valencia, ja s' hi quadra,
Encaixa 'l roch, apunta y ab ma ferma,
fent rodar lo maudrò (donchs aquest, tira
ab un mandrò. car sos companys ja 'u volen)
etgega 'l trot y, ipam!, del tupí arrenca
l' ansa que 's romp sens trontollá' 'l que queda,

Tampoch li val. Lo cinquè en fila ' s posa
y apunta entea. La pedra qu' ell encaixa
en la fona, es petita y molt feixuga.
Pren ayre, tira, surt la pedra, passa
casi fregant lo cim del blanch que tenta
y, encara ferm, espera que l' encerten.

Lo sisè en lo pilá', 'l roch, escantona,
que n' ha llansat sa destra. 'L setè avensa.
Se diu Guillem y Manacó ca sa patria.
Y Andal ¿que fa? ¿Perque lo darrè ' s queda,
exposantse á que 'ls altres se li endugan
la palma qu' ell seus gran esfors pot tindre?

La sort, darrer l' ha fet y 'l torn espera
m ab desig m sens cll, m ab goig m ab pena.
Tal fa 'l viador que sens un mou camina
per llochs ja coneguts y quan auyora
de sa terra lo cel y las planuras
Mes Guillem ja ha etgegat al lluny la pedra

Brunz, vola, puja, baixa y, com centella,
ferint del gros tupi la esquena roma,
en cent bocins la trenca, mentres pujan,
aletejant y cel amunt, las blancas
y fins llavors colomas presoneras,
deixant del clos estret la trista fosca.

Gran avalot llavors la vall omplena
y Andal que ja, adressantse, s amania,
desconcertat un breu instant 'se queda;
mes de sopte li acut idea ardida
y etgega 'l tret Tothom sorprès se 'l guayta
y segueix ab los ulls del roch la via

Amunt, amunt la pedra fendeix l' ayre;
ja casi no 's repara, mes prou marca
de son pas la senyal ben manifesta
un dels coloms que, lo seu vol parantne,
fent capgirells y aletejant, davalla
y damunt del herbey cau sense vida.

Llavoras com un tro s' alsa y aixorda
un clam inmens y Andal qu' encara trémol
te la fona en las mans, reb la preubada
joya que tants han cobejat. Dels altres
l' un te un panart, es qui ha romput la nansa,
lo destre valenti que molts admiran

Lo qui 'l tupí ha trencat, te una rodella
d' aram polit ab vuyt claus d' or. ¿Y 'ls altres?
Per minvá' 'l desconhort de sa desgracia,
Muntaner entre 'ls cinch, ab cara afable,
reparteix cinch manillas preciosas,
als turchs y alans en braus combats guanyadas.

Tot just s' acaba de fe' 'ls dons ja venen
aixeridas, dispostas á la lluyta,
una colla de donas movent fressa
—Lo cantil! 'L cánter!—cridan.—Ja n' es hora.
Deixáu lloch á las donas, valtres homes:
no per valtres ha d' esser sols lo gloria »

Y, dit aixó, la gent se fa endarrera
y 's comensa lo joch. Aquest te d' esser
un cós de donas, mes portant cada una
un cánter en lo cap, ple fins dalt d' ayga,
y han de corre y tornar sens que una gota,
xerbotejant, de dintre 'l cánter salti.

La mes llesta de totas es la Rôssa
que, duas trenas com un or, rumbeja,
Es de Montblanch, la terra hont milló' 's corran
los cantis. Te vint anys y es riallera,
ben feta, ben plantada y carinyosa.
Sa veu es d' ángel y sos ulls encisan

També es lleugera y ben ayrosa en corre
la moreneta Sió, del Ordal filla.
Quan en son poble alguna festa 's feya
y 's corria algun cánter, casi sempre
ella lo pris ab son enginy se 'n duya.
Alta es de pit y dobles ne te 'ls braços

Moltas mes també volen heure 'l premi
y ho será un rich pitxell de bella forma,
hont lo crestall, molt artizat, imita
ramets de flors y de garlandas d' euras
bells enfilays, que 'l cantaret enrotllan
y, reflectint al llum del sol, enlluhernan.

L' ansa la fan dos branquillons de mata
fermats per mig ab un llasset qu' encara
apar que 'l vent sas puntas fassa moure
Bell es mes com crestall te poca estima
per las que corran, dintre d' ell hi lluhen
tres besants d' or que mes valor li donan.

També hi ha la Xaruga, vella alegre,
amiga de rondallas y follias,
qu' es jove ab lo jovent, ab los vells, vella,
lleugera, alegre y escarrabillada.
Aviaja es, mes, si d' esquena 's mira,
encar tothom creurá qu' es una noya.

¿Y aquella moreneta, un xich pigada,
que vergonyosa la rotllana 's posa?
Aquella ho fá mal grat; mes com li obliga
lo seu aymant, ho prova per complaurel.
María 's diu, es d' Oix y es jovencta.
Del seu bell sant, vint cops ha fet la festa.

Mes totas ja en lo cap, atrafegadas,
las rotllanas s' hi posan y, ajuptntse,
ab destra ma los cánters hi encabeixen.
En rengla estan: la senya sentí' 's deixa
y, totas al plegat, llestas avansan
entremig del brugit dels que s' ho miran.

La Róssa du ventatja, apar que llisqui;
sens un sotrach ni un balandreig camina.
La Xaruga, al detrás, també enginyosa
ab la cárrega al cap, corrent avensa
y casi be á la Róssa n' estalona.
Totas las altras endarrera 's quedan.

Tot d' un plegat la vella s' entrabanca,
vacila, pert lo plom, exten los brassos
y á la Róssa, empenyentía al caure, tomba,
cayent abduas, al ensemps que 'ls cánters,
esbossinantse, tota l' aigua llensan
y 'ls que miran, rihent, las esvalotan.

Mes com no hi ha dissort pels uns, que jova
á d' altres no reporte, la María,
aprofitant, llavors, eixas caigudas,
tal com una visió, passa y al terme
arriba y torna avall, (quan encar dura
lo rebombori de la gent), y guanya.

D' ella es donchs lo pitxell. Mes ¿qué s' acosta
que tothom gira 'l cap y alguns fins fugen
y las donas, xisclant, totas s' amagan?
Lo Titál Lo Titál... (4) y d' entre las tendas
lo monstre al pla davalla. Hermosa dansa
que la han apresa, 'ls franchs, de la gent grega.

Nou es lo ball y d' Egeò memoria
conserva aquí en la terra. 'L fan cinquanta
que, arrenglerats, enclou una gonella.
Aquesta es de drap roig y, per cad' home,
te oberts dos traus per hont, aqueix, hi passa
sos dos brassos, armat l' un de coltella,

L' altre d' escut que llu com una plata.
Capells brunyits sas testas embellexen
y al toch d' antiga y agradosa música
van fent jochs y figuras y colpejan,
ab los coltells, los seus escuts que dringan,
movent alegre y bélica gatzara

Mes quan al mig del entussiasme 's troba
la gentada que ho guayta llavors rompne
soptadament y ab furia la tempesta
que damunt de la vall sospesa estava,
destorbant dels festeigos la marxa alegre
y ab sos trons sotragant la vall extensa

Tots aixapluch á corre-cuyta buscan;
las donas fugen, ab lo brial, tapantse
lo cap que, descobert, reb las primeras
gotas ardents que 'l temporal nuncian
y encar no tots sota cobert se troban,
quan ja 'l cel vast desclou sas cataratas.

NOTAS DEL CANT VUYTÉ.

(1) Vejas nota 7 del cant x.

(2) Situadas al peu de Montjuich à la banda de casa Tunis, hi ha cinch llaconas, alguna d' ellas de gran extensió. Sos noms son: *Bemobi, La ricarda, L' illa, Magarola y la de can Tunis*.

(3) En lo terme del espay senyalat per corre 'ls cossos, generalment s' hi clava un pal d' hont penjan, sospesas de cintas, placas de metall. Aquestas serveixen pera demostrar haver fet tot lo camí los lluytadors, cada un dels quals al arribarhi, n' arrenca una d' una estirada y tornant enrera, desfà el camí fins á ser al punt d' hont ha eixit.

(4) Aquesta dansa recort tradicional (a nostre entendre) de Briarió Egeó, titá dels cent brassos, famós en la mitología, fou conegnda fins al segle XVII á Catalunya y figura en las festas que la ciutat de Tarragona va disposar per la vinguda del rey Felip IV a la nostra terra en 1632.

CANT NOUÉ.

LA FUGIDA.

Al eixir del concell, Gircò y Mahabout trauhen conversa de Trena-d'or.—Sospitas del Javés.—Gircò, convenant de que Mahabout s'erra, crida á sa filla.—La donzella.—Paraulas de Gircò.—Las esposallas.—Trena d'or rompent en plor cau en brassos d'Aptalanit.—Desesper de la alana.—La fugida.

Ja on lo concell alá hi ha hagut sentada
y, en clamorós despit, tots á la una
han resolt novament dar la embestida.
Allí Girco, allí Miquel lo príncep
y allí Mahabout han dat pas al coratge
que la sanch de sas venas enmatzina.

De Níssua 'l brau, lo cavaller pus destre,
la veu no hi ha sonat; sos ulls ja closos
per la ma de la Mort, mes no veuránhi.
Prou, de tot cor, l'estol alá 'n gemega
y ha jurat, ab cent víctimas, venjarlo,
presas als franchs y, á coltelladas, mortas.

Tot ha eigut pensat Los alans llestos,
boy fent una gran volta, rerassaga
dels catalans faran brava sortida;
mentres d' enfront, Miquel, escometentlos
los hi durá 'l carnatge y la desfeta
no deixant d' ells ni rastre, ni memoria.

Enclosos de la esquerra per nombrosa
gent de cavall que Mahabout goberna
y á sa dreta tenint la mar pregona,
no 'ls quedará 'l recurs de la fugida.
Rodost, que 'l pla qu' ells petjan senyoreja,
contemplará d' aprop son extermini

A dins d' eixa ciutat, las pus ardidas
tropas, iran per esquivarls si'l forran
y, 'l vell imperi de Bizanci, lliure
al fi respirará. Aixis ho pensan
lo grechs capdills y tots, tots la victoria,
complerta y de sa part, ben be la veuhen.

No 'ls descoratja pas la sort contraria
de son primer combat, ni menys la nova
de l' tornada al camp nemich d' un altre
capdill famós vingut de la Morea (1)
y que, ab ell, ha portat valentas tropas
qu' han refet de l' host franca las gavellas.

Tan segur de sa part lo triomf miran,
que aixis, ab Mahabout, Gircó enrahona,
tot sortint del concell ab cara altiva:
—Demá avans de sol post, si cap ne queda,
junyit á un carro lo veuréu, trascantne
pel servey nostre y per vergonya seva

Si, Mahabout, demá, demá es lo dia
de sa fi y nostra gloria. Tal ventura
jo vull que honrada siga ab la gran festa
del nostre goig y vostras esposallas.
Trena-d'-or ve de reys y sols, un princep,
podia esperansar fersela seva.

Anirom á Bizanci. L' emperayre
vos omplirá de dons, puig re' escatima
als qui, com jo, no ab flachs serveys l' ajudan,
y desprès, ¡oh parella afortunada!,
podréu al lluny volar, al cor de l' India
y extendre allí, del vostre amor, las alas.»

Mahabout se l' escolta, sa sedosa
barba allisant ab sa morena destra,
mentres d' enuig fa mourelo seu llabi
un mig riure cruel.—Jo he vist,—exclama,—
dos cassadors buscant sols una presa
y, 'l mes allunyat d' ella, fersen mestre.

Jo he vist dos trets sortir del arch y, atenye
la blanca post, lo tret que du ventatja.
Potser tambè, á mon viu amor, li espera
véurer retut por una amor mes vella.
Princep so y rich; mes lo meu or no tenta
al cor de vostra filla que no 'n busca.

Dos amors en un pit no hi poden cabre,
lo meu ha estat darrè y l' hi han clos la porta.
Vos meva la voléu, jo tambè vullho,
mes ayl, quan acoblada esta l' aucella,
á tot cant d' altre mascle 's fa la sorda.
Gircó, es envá que mon amor la cridi.

L' alá, al sentirl', s' atura en sech y, al princep,
guanytant de fit á fit:—Oh! Mababout,—diuli,—
verge d' amor encara n' es ma filla
y 'l donzell que li trn tan, tan fonda
ennoblará en son cor la imatge seva,
que res del mon ll esborrará en la vida.

Reclosa sempre y sempre vigilada
d' amor ni una paraula n' ha sentida,
Es, com lo lliri, pura. Com la estela,
allunyada del mon jo l' he tinguda.
Aprop meu sempre está y jamay, cap home,
ab esguarts ni paraulas l' ha escomosa.»

—Ningú n' hi ha dit paraula!... ¿Qui n' hi parla
a l' aucell, al palmé', al biso, al insecte?—
Exclama ab foch, Mahabout.—¿Y qui, á la rosa,
li diu que 'l sol fecundará llur cálzer,
quan encesa d' amor, flayranta 's bada?
L' amor s' apren sols que ningú l' ensenye.

«Verge d' amor encara n' es ma filla!»
Y ¿com ho podeu dir? ¿Qui d' ayga clara
dirá que no ha estat may entorbolida?
L' amor no 's veu, sols lo qui 'l sent hi gosa,
hi parla, hi viu y sab enclóurel fondo,
tant en son cor que no mes Deu li troba.

Jo uo se pas si n' hi ha dit res cap boca,
mes se ben be que dintre son cor nia
Ho he llegit en sos ulls, que en centellejan,
en lo panteig del pit qu' envá l' amaga,
en son llabi que trémol lo desitja
en son cos que 's marfeix perque l' anyora.

Estima, si. Oh! no 'n duptau, estima.
¿A qui? No ho se. Mes ayma. Vos encara
verge d' amor la ben creyau... Follia,
follia es tindre tal pensar, com fóraho
creure en un sol orfe de llum; com creure
en un cor que glatis sens tindre vida.»

Aixís, parlant, a la espayosa tenda
arriban de Girco y, aquest, trayentse
la alat capell, s' assenta y signa, al princep,
un coixí de domás perque hi descanse.
Mahabout lo creu y 'l fer alá llavoras,
mal disfressant l' enuig, aixis li parla:

—¿Duptau de mi y sospitau vos d' ella?
Donchs no l' aymeu. A qui de veras ayma,
no l' espantan visions. Llansáu lo dupte:
no hi ha obstacle en l' amor qu' á mi 'us acosta.
Y si hi fos (que no hi es) ¿vos per ventura
de grat, aydantvos jo, reculariau?

—Si conegués al qui eixa amor me roba
y, ab ella, de ma vida la ventura,
llavors, Girco, s' acabaria prompte
eix greu neguit que lo meu cor ofega.
Mes se prou per sofrí', y poch per calmarme.
Lo meu oy ab lo buyt ha de combatre.»

—Y es sols lo buyt lo que 'us engendra 'l dupte,—
respon l' alá —Mahabout, deixáu sospitas.
Encar que 'n so segur, sols per convénceus,
ella mateixa vull qu' aqui vos probi
que 'us erreu al jutjar un cor de dona
y que, eix amor, vostre magí 'l coneria »

Y, dit aixó, s' aixeca, á un servent crida
y aixís li parla:—Abimelek, ves, busca
á Aptalanit y, quan la trobes, digali:
«Girco m' envía, ab Trena-d'-or segnume.
En sa tenda 'ns espera 'l que m' fa vindre.»—
Lo servent, ab pas llest, fa la comanda.

Girco s' asséu de nou. No llarga espera
precedeix del servent á la tornada.
Per l' ampla porta de la tenda arriba,
seguit d' Aptalanit y de la bella,
de totas la pus bella! Allí 's detura
y las duas donzellas á dins entran.

Trena-d'-or va al davant, tota condosa
y, ab l' esguart aclat, camina ab pausa
fins que á pochs passos de son pare 's troba.
allí 's deté y com una estátua 's queda.
Qu' hermosa qu' es! Qu' hermosa! May, ni en somnis,
Phidias vegé una creació tan pura!

Soltas, las trenas, sobre 'l pit li cauhen
semblant dos raigs de sol, d' or duas madeixas.
En sa testa, un casquet brodat de perlas,
lo juyent del cabell subgecta y guarda.
Sas arqnejadas cellas, sos fins llabis,
s' arrodonida y curta barba d' ángel,

Son cos, que del palmer ne te la gracia,
y 'l seu posat, tot, tot en ella encisa.
Una túnica blanca, atabellada,
cobreix sas formas y, un cinto de porpra
brodat d' or, lo seu cos suáument rodeja,
penjant, d' un cap, d' un de sos muscles, sobra.

Mahabout fixament se la contempla
y beu, ¡l' ineaut!, l' encís d' amor á dojo!
Gircó, orgullós de sa bellor y encara
mes orgullós del foll amor del príncep,
aixís, pausat y amorosint sa dura
y aspre paraula, aixís mateix comensa:

—Quan la flo' es ben oberta y quan perfuma
l' espay ab sas odors, llavors l' esclava
la separa del tronch y l' apomella.
Aixís la dona, quan al cim arriba
de son esclatament també s' acobla
ab qui d' amor n' hi tinga probas dadas

Tu Trena-d'-or, ets lo meu goig, ma vida:
ja ho sabs be prou, t' anyoraré si 'm deixas,
mes es lley qu' aixís sia y cal seguirla.
Los pares criem fills; mes, son los altres,
los qui de sas virtuts mes se 'n gaudeixen
La voluntat d' Alá complerta siga!

Tu ets lo joyell de mon palau. tú encara
no has conegut del dol l' asprévol tracte,
per tu tot riu y 'l meu desig, ¡oh filla!,
es que, un sembrat de venturosas horas,
sigu en eix mon lo viure que 't pertoqui.
Has gosat fins avuy, gosa donchs sempre.

L' amor te vol y es un amor que t' honra
Ab eix amor no anyorarás ton pare,
ni ta terra nadiuha. Ell ha de durte
sota un cel explendent hont, entre baumes,
cants y plahers y amor, de ta memoria
tot recort fugirá y tota anyoransa.

Allí 'l sol hi es ardent, las plantas naixen
ab ufana y verdor qu' en lloch mes tenen
y, 'ls perfums mes triats, sas flors exhalan.
Las nits curtas hi son, las aubas puras,
las planas, d' esmeragda, 'ls rius, de plata;
y 'l mar son dols ramor hi dú á tot' hora.

L' ayga hi brolla abundosa, 'ls aucells lluhen
sn son plomat del Iris-arch las tintas
y ni 'l salteri dòls, millor qu' ells, canta.
L' or aqui escás, alli sobre' 'ls enjoya.
Tenen perlas á mils, si aquí á enfiladas
y, en sos mars, creixen dels corals las brancas

Despres del cel no hi ha millor estatge!
Tú, de tot, tot això n' has de ser reyna,
y ser reyna d' això casi es ser deesa.
Hauràs guanyat eix ceptre ab las mes dolsas
de las armas que Deu per vence dona,
ab las d' amor que son las pus temibles »

Y aqui 's detura per llegi', en la cara
de sa filla, si 'l goig son cor fa batre,
mes, Trena-d'-or, ulls acalats, sospira
ab los brassos calguts y ab testa baixa
Mahabout se la guayta y en son rostre
l' amor s' hi veu y s' hi llegeix lo dupte

Gircó, sorprés, d' eix callament sospita
y 'l rezel sent entrá' en son pit de ferro.
¿Será cert? ¿Altra amor regnará en ella?
¿Mes qui haurá del seu cor conmós las verges,
las puras telas? ¿Qui, atrevit, li haurra
sens sebreho ell enfetillada l' ánima?

Follia es tal pensar!... Ningú l' ha vista.
Ningú may li ha parlat... Aixís sossega
son agitat esprit. Ab mots suavíssims
tracta de nou de sondejá' á sa filla
y arrencar de son llabi una paraula
que treva doni á son neguit de pare.

—Be sabs prou qui es qui 't vol, mes que no 'u diga.
En sos esguarts hi haurás ben vist la flama
del viu amor que 't dú.—Aixis li parla
contenint son rezel, Girco, altra volta.
—Jove es com tú, com tú, de casta noble
y ve de reya, y será rey un dia.

Es ardit y amorós, de niu conegut.
Son pare y jo la joventut passárem
partintse 'l pá y lo llit. Com ell, qui t' ama,
te la suprema magestat de l' áliga
y del lleó la sobirana forsa.
¡Ditxosa tu que hi passarás la vida!

Perque 'n so cert, tú l' aymas. Eu la dona
tot lo qu' es bell hi trob' dolsa aculida
y un pich en lo seu cor hi pren estada,
y, ab l' escalf del magí, hi ha fet crescuda,
hi arrela tan á fons, que sols ho esborra
la mort, que ab lo seu baf tot ho polsina.

Aixi esdevindrá en tú. Tú has trobat l' astre
que d' aquest mon t' aclarirá la via,
ell será 'l sol hont lo teu cor desplegue
de bat á bat sas alas y hont florescan
de ton desig las ilusions pus dolsas.
Trena-d'-or ¿no es vritat que 'l cor t' hi crida?»

Mes la donzella no respon. Sens casi
coló' en lo llabi y trémola y gelada,
roman ulls acalats, baixa la testa
y, ab los brassos caiguts, greument sospira
¿Que dirá? ¿Qué dirá que no amortaile
per sempre son amor y sa esperansa?

En son esment travessan presurosas
las horas tendres en que d' ell rebia
com peuyora d' amor, ferma promesa
de ser d' ella ó de cap; d' ell per qui folla
d' amor delira y sense treva plora,
per qui son deu y fins sas llars oblida.

Y al recordar aixó y al veures' ara
davant la realitat terrible y nua,
sent en son cor com una ma de ferro
que li estreny y en sos ulls sent apuntarhi
lo plor que tracta d' escondir debades
darrera sas palpebras ja remullas.

Resposta espera, mentrestant, son pare
y al veures desmentit en sa paraula
al davant del Javés, ayrat, frenétich
s' alsa de cop, fixant en la donzella
sa esglayadora y penetrant mirada
que, del oy, cova la cruel centella.

Mes com, Mahabout, allí present se troba
y no vol del despit donar cap senya,
sa coutè y altre cop ab veu pausada,
(tant com l' enuig dissimular li deixa)
diu aixis:—¿No respons? Ploras?... Sossègat.
L' anyoransa no es res, lo temps la mata.

¿Te doi deixar la terra en que nasqueres?
¿Te doi de mi allunyarte? Plora... plora;
quan del greu ja no 't dolga la fibiada,
calmat ton esperit, veurás plascentas
las imatges que negras ara 't voltan.
Del plo' al travers, tot, color trist, agafa.—

Y tombantse á Mahabout:—Promesa dada
cosa feta es per mi. Teva es ma filla,—
afegeix hoy resolt.—Y perque 'l tracte,
ab lo sagell del us, confirmat quede,
al estil de ta terra prentla. 'T dono
mon punyal y ma dreta jo t' allargo.» (2)

Y, dit aixó, de la corretja arrenca
l' arma. Mahabout la pren, ab Girco encaixa,
y, al estrenyers' las mans, aixis exclama:
«Meva es ja des d' avuy la fresca rosa
que vegi en lo teu clos y va enclsarme.
Aquí ha florit: ne granará en ma terra.»

Al durel, Trena-d'-or, no podent vence
de son amarch dolor l' agullonada,
sent defallir son cor, sos ulls se cegan
y en brassos de sa esclava cau sens cama,
rompent en un gran plor. Mahabout hi corra,
mes Girco, deturantlo, aixis li parla:

—Deixáula anar. Demá 'n será joyosa.—
Y signa á Aptalanit que se la emporti.
La esclava creu y poch á poch s' allunya
ab Trena-d'-or que, senglotant, segueixla.
L' una se 'n va ab lo dol que la corgela.
L' altra ab l' enuig que lo seu pit aixampla.

¡Oh dòls Ausias! qui tinguès ton estro
per cantar d' aqueix cor la fonda nafra!
Ningú com tú, que fel d' amor begubres,
podria dir l' angoixa d' aqueixa ànima,
mes ¿com la diré jo, pobre rimayre,
mesqui d' enteniment? ¡Oh mestre, ajúdam!

Filtra en mon dir de ton parlar lo nervi;
dom del teu giny una guspira feble,
de ton cor una fibra y així, ¡oh noble,
oh martre entés del pur amor!, tal volta
puga retraure aquí, d' aquella pena,
un echo que á tot cor al plany dispose.

Malaurada donzella! Ja en sa tenda
sobre un divá asseguda, ab sas geladas
mans sostè 'l front que com un foch li crema
y ab lo doll de sas llágrimas sas flonjas,
rossas trenas amara, barrejantlu
sospirs que al cor mes dur enterniriau.

Aptalanit á sos bells peus sentada
se la guayta ab ull viu, sens obrir boca.
Tal fa l' amich, quan del company la pena
es greu, soptada y fins de poch rebuda.
Al cop mortal del dol, ni la paraula
te prou poder pera animvar la angoixa.

Mes tot dolor ó venç al cor ó móulo
fins al exaltament. Tal la tempesta,
ó s' esbrava ó rebenta ab la centella.
Coratjosa se bat ab la desfeta
dels vents huracanats, si aquestos guanyan,
llu 'l cel seré y remorejant s' allunya;

Mes si ella pot mes, llesta agombola
tots los ressorts de son enuig terrible.
Comensa ab bromas lleus, aprés aumenta
lo gruix dels núvols que, negranchs, arriban
y, quan cobert está lo cel, llavoras
desencadena 'ls vents y 'l llamp etgega

Lo davassell se precipita ab furia,
lo tro somou los plans y las montanyas,
y, obrint, llavors, sas cataratas, mostra
la inmensitat de son poder Tal obra
en tot sensible cor la fonda y crua
del viu dolor, mortal agullonada.

Aixi esdevé á l' apassionada verge.
Secas dels ulls las fonts, del seny aixutas
las vias del pensar, per las seguidas
y ardents imatges que sens treva hi bullen,
s' aisa de cop y ab vista esfarahida
y estripant de sa túnica la tela.

—Prou plors! prou plors! Hora es de obrar,—exclama.
¿Dech donar jo mon cor á qui no estimo?
¿Dech vendre amor á qui sols oy professo?
¿Dech dar mon llabi al qui, sens dret, l' ansia
sabent que jo no 'l vull? Mon cos no 'l dona
sino qui pot y sols jo d' ell so l' árbitre

No, no; jamay seré jo d' ell esposa.
Mes ¿com llurarme d' eixa amor que 'm busca
y 'm voi á malgrat meu? Com? —Y aquí dreta,
la vista encesa y la rojó' en las galtas—
Abl ja ho se,—exclama,—ells ho han volgut! Fugimne,
fugimne lluny, com fulgsc d' una pesta

Mes... ¿qus diran de mí? Y ¿que diran. ara
si 'm doblego al voler del que posarme
va en aquest mon?... Y be, podran si fujo
dir que poso en perill mon nom y fama,
que pot cebarse en mi la cruel sospita,
llevantme faltas de que 'n so ben pura.

Poden dir qus un amor me te cegada
y qu' eix amor encerclará d' espinas
mon front. Mes ay! si ab lo javéa m' unciexo
be es pitjor que fugir, llavors entrego
mon cos á un home que aborresch, llavoras
al ras me poso d' una vil bagassa.

May! May! mon llabi ha do juntarse ab altre
del que no anhele las caricias rebre.
May los meus ulls, ab sos esguarts dolcíssims,
altres ulls cercaran que 'ls ulls que anyoran,
ni á mon cor altre amor, lo fará batre,
que 'l pur amor que ja hi ha pres estada.

Si, fugiré. Jo volaré al encontre
del qui l' ánima 'm te del tot cautiva,
del qui 's plany del malfat que 'ns assepara,
del qui sols viu de mi, y, en llunyas terras,
lo niu d' amor hi teixirem joyosos,
liures del dol que aqui sens treva 'ns volta »

Mes al ser ella aqui, seut de soptada
defallir son esprit y en sas palpebres
apuntan novament brusantas llágrimas
y es que altre cop la realitat li mostra
de sa empresa 'ls perills y 'ls hi presenta
temibles é imponents Trena-d'-or plora

Aptalanit sorpresa se la guayta
sens dir ni un mot que lo seu dol distrega.
—Si, si,—fa la donzella,—¿Jo deixarlo?
¿Jo, á un altre, vendre de mon cor la joya?
Fugiré. —Y, resolta, axí á sa esclava,
ab veu encara trémola, pregunta:

—Amiga de mon cor, digas, concéllam.
¿No es cert que tu, com jo, si may passesses
un dol igual al meu, també ho farias? —
Y la esclava, aixecantse, aixis respontli
ab lo cap dret y la mirada encesa:
—Jo? Ja ho hauria fet. Lo temps es plata.»

Aquests mots de la esclava en la donzella
al moment troban echo y, fal-lerada,
ab un negre mantell, llesta, s' abriga
Un altre 'n dona á sa fael companya
y, com moixons boy esverats, se llensan
abduas, ab rezel, fora la tenda.

Lo capvespre comensa á ensenyorirse
de la vall hont l' alá hi ha fet parada
Las montanyas sos tints moradenchs deixan
y, sobre 'l cel, negrosas se destacan
¿Mes que hi fa? Las donzellas fugitivas,
lo seus pits ni un moment defallir senten

Per un curt xaragall á un torrent saltan
y aixís, á tot esguart ben amagadas,
barranch amunt, del campament s' allunyan
Quan son aprop de la montanya aspriua,
la nit las assoleix; mes perco ardidas,
la pujada del mont, ab dalé emprenen

¿Qué pot la por, que pot fins la fadiga,
quan d' amor l' agulló á un cor esperona?
Com duas ombras ab llestesa trascan;
ja una rasa travessan, ja borejan
un abim espantós, ja, relliscanthi,
segueixen pendent aspra y pedregosa.

Al cim del mont, com retallada cresta,
s' alsa d' un bosch, isarda, arrenglerada
munió espesa de roures que a' escorran
fins á mitja montanya, com nombrosa
remada de moltons que al plá davalla.
Dret allí, las donzellas, hi fan via.

Mes ja la nit tot ho ennegreix y lluhen
fixas y claras, llampejant, hermosas,
en mig del cel las resplandents estrellas;
y en la pregona quietut s' embolca
lo mon, de tot mortal ensopint l' ánima,
perque, ab lo só, del cansat jorn repose

———

NOTAS DEL CANT NOUÉ.

(1) «En Ferran Eximenis Darenos, qui sera apartat del magaduch al Artaqui lo primer yvern... vench á nos de la Morea en una galea e amena entre á LXXX entre cathalans e aragonesos.» Muntaner cap. cc. XXII.

(2) Es costum entre 'ls jovesos al prométres dos joves, donar al promés, lo pare de la donzella, lo seu punyol en mostra de tracte formal y sagrat.

CANT DEUHÉ.

LO ENCONTRE.

Lo mes de Mars —Rocafort, ab quatre capdills mes, puja á dalt de un turó per esplicarlos lo pla de la batalla, mentres Corbrau, que ix de una greu malaltía, va ab Marbrech á la montanya per esbargir son dol.—Rodost y sa campanya.—Melengis de Corbrau.—Las naixensas de sos amors.—Lo sagell de Salomó.—Lo encontre.

Au, Mars! somóu, ab tas ventadas frescas,
los tanys que plens de saba las esperan.
Son front la Primavera ja 's disposa
á coroná ab las flors que 'ls brots enclouhen.
Au! vent aymat de la Natura, trasca,
bressolantla ab amor llur si fecunda

L' aucell espera ta ramor per rompre
en cants dolcíssims que al bon temps saludan;
las fonts las voras de son doll arreulhan
ab tendra molsa, la vessana endaura
ab la ginestra sas planeras rassas
y 'l cel sa roba, la pus blava, 's posa.

Tot crida amor y tot senya esperansa.
Fins lo brau mar encalmoscix sas onas
y 'ls gays aucells llura petits nius teixeixen
en las brancas dels arbres ó á l' ombreta
de las tendres bardissas que 'ls xaplugan
y á forá esguart los tapan cuydadosas

Passan corrent las núus, sols lo vent regna
del cel inmens en la blavosa extesa
y, ab la ramor dels boscos que responen
á son pas, ompla valls, graus y clotadas.
¡Es l' hymne del Bon-temps que ja 's deixonda
y, á fer sembra de flors, llest se prepara

Mes ay! ab ell tambe, tambe 's desperta
la guerra ab lo seu llamp... Lo jorn s' acosta
del cástich dur que ha de dampná' á la Grecia,
á ser d' extranyas gents martre y joguina,
y trossejada sens pietat, y al últim
del barbre Turch avergassada esclava!

Lo Geni dels combats, extent sas alas
y, ab los cants de extermini, l' espay ompla;
als franchs inflama y á la brega 'ls tira,
desperta al ferro que, adormit, reposa;
dels bélichs corns arreuca tochs de guerra
y, ab son alé, 'la empeny dret al carnatge.

Per ço del camp dels catalans á dintre
bellugadissa hi ha, per ço en sas tendas
los capdills s' aparellan. D' aquell dia
al capvespre 's dará seny d' embestida
y, tramontant lo Balká xich, sorpresos
seran los grechs, si descuydats romanen.

Lo sol tot just l' espay emporprat deixa,
nunciant sa vinguda. Encar las brancas,
de la serena la rosada 'n guardan,
y 'l cant del teuladí apar que befe
á la nit, que del sol fuig, presurosa,
ab son negrs mantells embolicantse.

Doneba be, á la llum rosada de l' aurora,
al cim d' un turonet que al pla domina,
Rocafort, Tous, Alguer, Logrà y 'l d' Aros,
pel combat, ab bon seny, tot ho disposan.
Mes onllanst sos patges los esperan,
de las bridas tenint llurs cavalls ágils.

En Rocafort aixis matsix rabona:
—¿Veyeu? Allí, Rodost vora la platja.
Al lluny, com una broma, s' hi alsa Panido.
Ella son allá,—y al dir axó se tomba
y ab l' index de sa dreta á l' Est senyala,—
a l' altra banda d' aquelx bras del Ródoph.

Nosaltres, sent hont som, tenim la vila,
la homsyera Rodost, del tot enclosa:
cap socors que li arribi hi fará entrada.
Un pich desfet l' satol que s' avehina,
lliures, llavors, de tot rezel, sens treva
hi farem esclatar nostra venjansa.

—¿Y, ells, d'hont vindran?—Tous, y l'Alguer preguntan.
—Sols tres camins los quedan,—respon l' Aros,—
jo matelx he seguit eixa montanya,
y son, un aquest coll vorè á la platja,
un grau molt asprs qu' aquí aprop arriba
y un teixit de viaranys qu' allí s' amagan.—

Y senyala tres punts de la carena.
—Pel coll no hi vindran pas, puig descoberta
fora al moment per naltres s' arribada.
Pels viaranys tampoch, donchs no tindrian
per recular pron espayosa via.
Vindran pel grau que mes ventatja 'ls dona.»

Llavoras, Rocafort, aixis disposa
lo pla de la batalla, ab breus paraulas.
—Al peu dels viaranys veig que hi negreja
una selva,—Cert! Hi es,—respon lo d' Aros.
—Donchs vaja alli Lográ ab cent almugávers,
que donaran avis si per 'lli venen.

Al coll vorer del mar corre 'l d' Ahones
y pósahi, ab mariners, destra parada.
Nosaltres tots, d' aqueixa grau, la gola
vigilarem. Vos, Gilabert, posáuvos
eu eix camp hont espés verdeja l' ordi,
ab los vostres genets y allí esperáulos

Quan al dessobre 'us vingan, feulos cara,
mes de cop fingiréu esporoguirvos
y envers d' aqueix baranch, corrent, llansauvos.
Dintre hi haurá, cobert per las margadas,
la flor del nostre estol que, alerta y muda,
esperará á que al darrera 'us vingan.

Vindran ells cechs, llavoras de la ronreda
de la vessana aqueixa que fent corva
enclou eix pla ahont los duréu, eixintne
mil almugávers y empenyéntlos, fanlos
saltá' al barranch hont los peons hi troban
y comensa l' carnatge sense treva.

Aquí vos reculáu y plantéu cara
als que fugir pel nostre camí intenten
y, encloses sent, fora 'l morí', re' 'ls quedi
Jo, des del nostre camp, guayto si tractan
de du' ajuda á Rodost. Si axís ho proban,
ben car ho pagaran; jo vos ho juro.

Y si no hi van, allí hont mes dura sia
la brega, mos gents llansaré ab furia!
per doná 'l cop mortal á sa esperansa.—
Axís en Rocafort parla, ab viveza
accionant lo que diu. En tant lo d' Aros,
que á marxá' 's disposava, 'l bras li toca.

—Guaytéu,—li diu.—¿Per aquell camp de rosas,
no es Corbrau lo qui hi passa? Oh 'prou! No m' erro —
En Tous y 'l de Logrà, la ma posantse
sobre 'ls ulls, puig ja 'l sol ha fet eixida
—Oy, sí,—al plegat responen.—¡Pobre jove!—
Y en Rocafort:—Es un valent!,—murmura.

—Dret al mont s' encamina, afegeix Aros.
Irá á referse, á respirar bons ayres.
Llarga y cruel ha estat sa malantía.
—Com totas las d' amor esserho solen,—
diu aquí Rocafort. Y axí, en conversa,
los quatre pros van dret hont son llurs patges.

Mentrestant, ab Marbrek, Corbrau travessa
d' un inmens roserar la extesa hermosa.
Son rostre encara groch y sas begudas
galtas, avans rodonas y porpradas,
clar nunci son de un mal que 'l desmillora
y envers la mort, per breu camí, l' enmena.

—No so com cell que d' esma sol queixarse.
si 'm dolch prou se d'hont me pervé la pena;
mes com rebech malalt la medicina,
aixís son guariment mon cor rebuja,
aumentant lo desfici que 'm corseca
y á ma raho á la fosquedat engolfa.

Ben jove so, mes ja dintre mas venas
de velletat lo gel bi sento corre.
Joventut ¿qu' ets per mi? Camp ple d' espinas,
doll d'ayga que 'l verí du en cada gota,
somni de goig ab despertar de pena,
un ay! seguit que lo meu cor llatzeras!—

Aixis, Corbrau, boy caminant s' exclama,
los ulls clavats en la negrosa terra,
lo front pensívol, y l' esguart sens vida.
Marbreck, que al costat d' ell camina ab pena,
ab la pena que 'ls anys al cos infiltran:
—Orat!,—li diu,—¡orat! ¿quan serás home?

Deix lo magí en repós. Del seny allunya
eixas caborias que ta sanch malmeteu.
Esguarda eix pla. L' essencia d' ell aspira.
Tots los rosers en flor, guayta com grontxan,
á la empenta del vent, sas frescas rosas
que 'l sol, feyner, ab los seus raigs carmina.

Jo t' he dut á n' aquí á arreplegar forsa,
no la del cos, que ja vindrá; mes l' altra,
la que primer ha de rependre vida,
la del ánima. Allunya, allunya y fora
tot negre pensament, ab grat empápat
d' eix baf de joya ab que 's vesteix Natura.

Tu tens encara per pagá' un gros deute:
la patria lo teu bras ab dret reclama,
y quelcom també d' ell, Roger, espera.
—Ah!,—fa Corbrau,—hi penso y vull cumplirho;
mes ara so com la despresa roca
que no ha trobat deturador encara.

No estich per res, ni res del mon me crida,
ni res somóu mon cor, res... com no sia
lo que al móurel mes pena hi agombola,
lo recort, trist recort de aquella dona
que de ma fresca joventut florida,
n' ha fet un erm de vista llastimosa.»

Llavoras, lo jueu:—Donzell,—murmura,—
clou los teus llabis, puig ton mal fan creixe
Tú m' has promès que t' aydarás á viure;
no es pas aixís com per lograrho s' obra.
¿A herborisa' hem sortit á la montanya?
Donchs, ¡au!, amunt que, á n' aquí hont som, comensa.

Mira aquí si vol, quins grants vinyats! Y guayta
enllá quins morerars mes richs de fulla.
Es bell eix pla! Malaguanyat que sía
per mantindre eixa vila condempnada,
qu' allí vora del mar, sos murs aixeca.
Res li manca y de tot mancar deuria.

Voltada de jardins, y ab sa campanya
coberta de rosers, apar que dolsa,
suáu en sas costums esser deuria,
fins son nom de Rodost, que vol dir rosa,
ben be encobra 'l verí qu' en sas entranyas
hi du amagat y qu' es de mortal baba

Mira enllá, sembla un mar. ¡Com hi verdejan
los ordis que ab lo vent móuhense á onadas!
Y allí mes lluny las oliveras rónegas
¿no las veus com cendrosas y rodonas
sos branquillons, perfidiosas, alsau,
tantost lo vent en lo seu bufamanya?»

Aixís, Marbrek, ab son company rahona
per distráurel' del dol que 'l martirisa.
Mes ay, envá! Quan vola deseoblada
y allcayguda per lo bosch la trotra,
envá, ab son fruyt, los cirerers la tentan:
envá la font, ab son doll pur, la crida.

L' anyorament es l' únich pa que menja,
y soleta y planyívola, sens treva
crida y cerca al company de nit y dia.
Y, quan ven que no ve, trista, abatuda,
s' ajoca dalt d' un arbre y ab la testa
sots l' ala y pantejant la mort espera.

Així en Corbrau. Mes lo juhéu, que 'l guia
y de las urpas de la Mort faresta
l' ha tret, no vol que la tristesa 'l mate.
Per ço á esbargirse se l' ha endut, donantli
per escusa la por. Sí, Marbrech, destre
en lo art del engany ha sabut véncel.

—Demá me 'n vaig al mont á fer cullita
d' herbas de such de guaridora mena.
Fretura 'n tinch y, ab tot, temo d' anarhi.
Las que jo cerco dins del bosch se troban,
en dins y ben enllá; tal volta massa.
Es tan aprop lo campament dels altres!

Si tu, enc' que feble, acompanyarm' volguesses,
aprop teu ma temensa mimvaria.
Vuy es dia de brega y no tinch bàlsems
per estroncar las nafras que sanguejen,
ni elixirs per da' al cor novella forsa,
si, aquest defall, quan l' esperit desmaya.

Aixó, Marbrek, li ha dit y 'l patge al óurel,
mes que sou cos encar decaigut troba,
li ha fet costat. Seus elm' va y sens corassa,
sols ab la *capitosi* que may la deixa,
un corn en bandolera y, en la cinta,
una daga de cayres, ben trempada

En tant, lo juheu, un curriol enfila
molt pedregós y borejat de sarsas
A dalt del marge hi creixen, a rengleras,
dels olivers las revellidas socas,
y, entremig del agram que ompla la terra,
groguejan dels llachsons las flors dauradas.

La costa 's va fent aspra, 'l sol abrusa
y 'l vell hebreu, que 'l pas escursa:—Párat,—
diu al company, tot acostantse al marge.
S' ajup allí afanyós y, ab una eЬina
de ferro, burxa y de la terra arrenca
una herba fresca y de fuilatge rica

—Te, aquí tens la flor de camp mes bella;
de tot camí es la inseparable amiga.
Lo tint mes pur damunt sas fullas porta
y, al cim dels brots, ab vanitat rumbeja.
La diuhen *margarida* (1) y es volguda
dels papellons de viroladas alas.

Es per remey y mal d' amor s' hi cura;
no parla, y diu del que vindrá la historia.
Las donzellas hi acuden á invocarla
y una á una arrencant sas blancas fullas
y al mateix temps ab gran afany contantlas,
un *sí* ó un *no* de sa resposta esperan.

Si ab la fulla darrera un *no* s' hi enllassa,
ay! com s' estreny lo cor de la que ab febre
invoca d' aquest calzer lo misteri,
mes si es un *sí* lo que respon, llavoras
lo botó d' or que sens corona 's queda,
de besos reb una seguida pluja

Mes no es sempre eixa flor la predilecta
també respon l' alfábrega á las ansias (2)
de la donzella á qui l' amor encega
¡Qué hi farem, jovontut te sas follias,
com las te la vellesa! Aixi es la vida.
veritat e ilusió li donan sava

Y novament emprenen la pujada
de l' aspra costa Lo donzell camina
ab testa baixa y encreubats du 'ls brassos
damunt son pit, que 'l cansament fadiga:
—Mal company ara tens,—Marbrek murmura,
tot esguardant del bosch la terra basta —

Avans ab Muntaner, quan romanía
entre valtres, alegre conversavas
mes d' ensá que á Galipol ell se troba,
lo teu llabi enmudit ab pena 's bada
y res del mon hi fa apuntá' 'l mig riure.
Ditxós ell! Jo no tinch tanta ventura.

Corbrau, al oure aquestos mots, recorda
tot lo que deu al qui amorós li parla,
y deixant del magí las crucis imatges
que sens treva l' apenan:—Marbreck,—diuli,—
aymava en Muntanè, al valent y al docte,
y eu vos aymo al qui dech dos cops lo viure.

No ha fugit pas del meu recort la vetlla
del occiment del Cessar, ni m' oblido
de que al vostre costat ha représ vida
mon cos, que del trespás s' ha vist devora.
No so ingrat, no, Marbreck. Deu va donarme
un cor hont grahiment hi te posada

Prou se be qu' en mas horas de desfici,
quan lo bull de la febre trontollava
los teixits del meu cor, quan neguitosa
y febrìu vacilava l' arma meva
entre romandre en sa presó ó empendre
del altre mon la via esplendorosa,

Que, vos, plé d' ansia, al meu costat vetllavau,
dant ajuda á mas carns que defallian,
y bregant ab la mort, que se m' enduya.
Ho se y 'us ne duch grat, per mes que 'm dolga
altre cop trepitjar d' aquesta terra
l' amarga, dura y malehida costra!

Que hi faig al mon, sino sufrir! Un dia,
quan en mon cor va naixer la esperansa,
creguí jo en la ventura! Va encisarme
una flor de bell vis, vaig desitjarla,
y la poguí lograr, mes ay! cell lliri
ha estat per mi la rosa del baladre!

Llavors, lo vell, perqué Corbrau eixida
done al foch que l' abrusa, y perque 'l llahí
mut tant temps, altre cop actiu travallí:
—Mes, ¿cóm va ser que congueres,—diulí,—
eixa bellor que senyoreja déspota
en ton cor, que ab follia la idolatra?»

Y Corbrau li respon:—¿Voleu saberho?
Donchs ho aneu á saber, per mes que tinga
de remoure las tristas recordansas
causadoras del dol que 'm martirisa —
I aixís comensa, quan los primers arbres
d' un bosch espés sobre ells llur ombra extenen.

—No 'us diré pas, com una brega dura
me privá del meu pare, quan lluytava
pels drets de Conradí, ni com lo Céssar,
que li era amich, cuydám' en la orfanesa
Al costat d' eix vaig creixe y ab ell founc
com arribí, Marbrech, aquí hout som ara

Baix l' amor de Roger l' ánima mia
forta creixqué, y al mateix temps, sensible
Ab sos concells, del noy ne va fe' un home
y, ab sas llissons, en l' art de guerra, un mestre.
Jo li devia tot y l' estimava
com l' cura estima al mur qu' aguant li dona

Vinguts aquí, ab afalachs y festas
rebuts, la tasca, ell, comensá pesada
de deslliurá' l' imperi Jo 'l seguía
ni un sol moment, jamay me 'n separava.
Ab ell fuy als combats, y en sa companya
vaig pujá' al cim de sa esplendenta gloria.

L' ardiment vá enlayrarlo fins á Céssar,
y l' amor lo feu príncep. ¡Mes hauría
valgut que may ab ell fes coneixensa!
Ell hi trobá la mort, jo ma desgracia!
Oiu... La esposa que l' Orient li dava
una cambrera sens parió tenia.

La flor del lir no te blancor mes pura,
ni 'l sol es mes daurat que ho son llurs trenas,
sa dolsa veu, font era d' armonía,
y son esguart l' encís á doll sembrava.
Jo la vegí, y 'm cativá, com verge
que damunt del altar al res convida.

L' amor vá naixe en mí, amor sens tara,
net de desigs y rich de fantasía.....
Quan jo ab lo Céssar, á la cambra anava
de la esposa d' aquest, allí la veya;
á fora may. De lo del mon fagía,
com fuig, del llum del sol, l' estel del auba.

No se pas com va ser, emperó, un dia,
nostres esguarts se van topá' y llavoras,
coneguerem tots dos que 'ns estimavam,
fent va 'l travall de confessarho al llabi,
y sentint, al ensemps, fam d' escoltarli
del dols amor murmurejar las ánsias

La ocasió va arribá'. Un vespre qu' anava
de retorn al palau, ¡ays! llastimosos
y crits de dona y de socors vaig oure.
Hi corregui y vaig troba' escomesa,
d' una quants donzells de genovenca rassa,
una dona mig nua que hi bregava.

Dels bergants vaig lliurarla. Llavors, ella,
plorosa encara y trémola, va dirme:
«Grat vos n' hauré tota la meva vida.
¡Oh jove! esclava so... mes vull se' honrada.
Si may, de mí, donzell, haveu fretura,
conteu en mi; ja vostra so des d' ara.»

Poch devia trigar á vindre l' hora
en que 'm servís sa generosa oferta!
Jo, deixantla, emprenguí 'l camí que duya,
y ella 'l seu, mes llavoras, ab sorpresa
vaig veure que, seguintme, allí hont jo anava,
ella també llurs passos dirigía.

Ja al devora 'l portal de la murada
maysó del Cèssar, neguitós parantme:
«Be, ¡qué voleu de mí?» vaig preguntarli.
«¿Per qué 'm seguiu? Digáu.» Y, ella, soptada:
«No vull res, ni 'us seguexo,» 'm va respondre.
«Vaig al casal hont ma mestressa habita.»

«¿Aquí viu ella?» preguntili ab ánsia.
«¿Aquí?» ¿Es la esposa de Roger, tal volta?»
«No es pas María, es Trena-d'-or, qui 'm mana.»
«Trena-d'-or haveu dit?» fiu jo boy tremol.
«Sí, Trena-d'-or.» Me respongue la esclava.
«Llavoras, aquest nom es lo nom d' ella?»

«Quí es ella?» «M' aymia! ma esperansa!
mon goig! mon tot! ¡Oh, dona pèl cel duta!
si creus que 'm val lo fet per tu suara,
si no has mentit, si es certa ta promesa
de respondre á mos prechs, quan jo te 'ls fassa,
ja te 'ls faig ara, aquí mateix. Ajudam.»

Y, foll de goig, tot li vaig dir. Llavoras,
ella, després d' havé' escoltat: «Oh, jove,
va respondrem, poch sabs á que m' esposas!
Jo dech privarla que de cap hom rebe
ni tan sols un esguart. Me hi va la vida,
si may d' amor algú n' hi diu paraula.

Jo so posada per seguirla sempre;
jo dech saber tots llurs segrets y aduch
dech llegir en son cor lo que s' hi amaga,
per dirho á qui de dret sébreho pertoca.
¿Y vols tú que t' ajudi? Donzell, préchtho,
no vullas ton servey cobrá' ab usura.»

Aixó 'm va dir; mes jo no comprenía
perque aixís del amor se l' allunyava
y, per mes que cent cops vaig preguntarli,
may ho logri saber. Sols per resposta,
dels rezelosos llabis de la esclava:
«Es voler de son pare» jo obtenía.

«¿Mes quí es aquest que l' ha engendrada á ella
y no vol que l' amor en son cor prenga?
¿Quín homo es eix que 'l tast de la mel sabne,
y dels altres l' allunya ab tanta cura?
Poch deu aymar als fills, quan axí obliga
á qu' eixa verge, sens dar fruyt se mústil!

¿Quí es? Quí es?» Mes no logri resposta.
Muda la esclava romangué y parada,
com d' eixa terra los antichs oracles,
quan, de callar, era arribada l' hora.
L' hebrèu, llavors, per sossegarlo, diuli:
—¿No 'u sabs per qué ho callava? Donchs, escolta.

Lo seu pare es Gircò y ella savia
que, l' unich fill qu' ell ab delrí aymava,
valtres li haviau mort. A ella, ¡la pobre!,
la devia aturdí' eix amor que, candi,
prenia peu á l' ombra misteriosa
d' una venjansa de terrible mena

Ja devia saber qu' ella t' aymava!
Tal vegada iguals prechs al teus sentia
de la donzella en la reclosa cambra,
y tement de la llengua las soptadas
lleugeresas que á mal sempre couduhen,
deguè creure, callant, fer millor obra.

—Potser sí; mes, ab tot, m' ayda'—fa 'l patge
Y explica, á son company, de sas venturas
lo gay comensament, com y hont se veyan,
ab quina senya 'ls dos se comprenian;
sos goigs y sos neguits: y fins li explica
sas ilusions dauradas del pervindre.

Y li conta també com fou la dolsa,
primera sentadeta que tingueren
arredossats del mon, dintre la cambra
de la tendre poncella qu' ell cobeja.
Aquella fou de llur amor la encesa,
primera flor que ingénuus arrencaren.

Ella, asseguda al peu d' una finestra,
ab las trenas penjant y en cada galta,
de l' aurora la porpora, enfilava
las de un collar escorregudas perlas.
Lo sol ponent, passant per entre 'ls vidres
de virolats colors, mes la hermosia

Sos peus xichs y rosats duyan sandalias,
y, lligams d' un teixit d' argent y seda,
á sos rodons tornells las subgectavan.
Ell, boy plantat al seu davant, sens treva
se la guaytava. Arcís no ab mes delir
va contemplar sa imatge en la font pura!

L' escalf d' amor, en ell, feya crescuda
y en son magí, las ilusions feyneras,
cent mil castells en l' ayre fabricavan
Son pols sas joves venas somovía,
tot agitant son pit, que pantejava
com lo pit del romeu que un mont costeja.

Ella fent la distreta y vergonyosa,
á qua d' ull, trascant, se 'l contemplava·
son llabi mig badat y sos ulls deyan
ben clar que 'l mateix flam la consumia
Aixi, clofada la coloma, guayta
del company que la enronda las posturas

La cambra solitaria 'ls incitava
á parlar y al ensemps á cloure 'ls llabis.
Ell cercava ocasió per fer convorsa;
ella esperava ab ansia 'l dir del jove.
Lo un volent y vacilant glatia;
l' altra, esperant, on greu neguit entrava

De sopte 'ls dos, cansats ja del silenci.
á l' hora rompen y... de cop s' aturan,
mes ella pus resolta:—Qué? ¿Que 'm deyau?—
murmura á mitja veu Y ell.—Jo! no,—diuli,—
vos ¿qu' haveu dit, que m' ha semblat d' un ángel
ouïr la veu melosa y encisera?

—Jol no he dit res'—Y calla la donzella
tornant á son travall, Mes ell que l' esma
de la paraula ja ha trobat, llavoras
avehinantse á son amor, eixida
doua al foch que 'l consum. Tal fa l' aucella
quan del reclam escolta las passadas.

—Jo 'm recordo, que un jorn vaig tindre un somni.
Dalt d' un mont un estel voré' á sa posta
vegí y, encisat d' ell, montí á la cima
per ovirar mes temps sa claror pura.
Quan hi vaig ser, un altre pich s' alsava
mes llunyá que venia á disputarmel.

Vaig escalá' aquell pich. Un altre encara,
quan fuy alli, com si s' alsès per pendremel,
vers l' estel vehinava sa carena:
també petjí jo sa faresta cima.
Mes ay! l' estel va corre mes y, orfe
de sa llum viva, ay! sol y trist vaig véurem.

Mes ara aquell estel, voltat de gloria,
altra volta á mos ulls ha fet eixida
y l' he vist, l' he seguit, lo tinch y jurho
pel Déu qu' al mon m' ha dut, que avans de pérdrel,
primer la mort enfredirá mos membres,
estancantme la sanch dintre las venas.

Y es encara mes bell de quan vaig véurel'.
diamant y llampejant en nit escura:
encarnat ara viu y en cos de verge,
y es sa bellor tan principal y rara,
que parella en lo mon may l' ha tinguda
ni l' hi tindrá jamay per mes que eix dure.

Com l' Auba jo me 'l guayto tenint plena
de perlas bellas sa faldeta fionja
¡Ditxos aquell que 'n sentirá ruixada!
Ditxós de mi que me 'n toquès alguna!
De bat á bat las portas m' obriria
de la gloria d' amor que tant cobejo!»

Aixís ell ha parlat. Aixís respongué,
ab veu trémola y baixa, la donzella:
—Y be ¿qué 'n donariau ja que 'us plauhen?
—Un any de vida per cada una.—Y ella,
d' amor febrinha, dolsament esclama
«—Jo, per un . bes, te las daria totas.»

Al esse aquí, Corbrau son pas detura.
la ma dins la almoyner ab pressa fica
y, llest, trayentne un rich fílay de perlas,
a Marbreck, qu' ab sorpresa se 'l contempla,
diu entre trist y satisfet alhora:
—Mevas van ser y mevas son encara.

—Ah!,—fa 'l juheu tot admirantlas,—bellas,
granadas son y d' aygas preciosas:
lo seu tornasolat te las set tintas;
y, no contanthi las quo 'l coll encerclan
de la Santa Sofía de Bizanzi,
pots ben dir que la flor tens de las perlas.»

Y encara está dihent, quan ja ple d' ansia
corra al peu d' una alzina, y ab gran pressa,
una herba arrenca tot movent la testa
—Quina sort!—diu ab goig,—no presumia
trobarla aquí. Es herba de grants curas!—
Y, aixís parlant, al patge s' avehina

Jo he vist un bras macat, de la cangrena
bon ben aprop y, ab lo seu such, guarirse
en menys temps del que hi poso per contarbo.
Sagell de Salomó (3) li diu lo poble
y es un gay nom qu' á mi molt m' enamora
puig de ma terra l' explendor recorda.

Se 'n conta allí una tradició molt vella
y es que, al fe' 'l temple, Salomó (aquella obra
prodigi de riquesas increhibles,
hont doscents mil travalladors trascaren
per espay de set anys) un jorn trobávas'
á dalt d' un puig des d' hont lo temple 's veya.

Tot just los fonaments comensats eran,
fets de pedra de tall y pedras finas (4).
Ja del fons de la Siria traginavan
sobre llom de camell l' or per forrarlo
y Salomó, boy cavilós, pensava,
tot esguardant al lluny sa maravella.

«Si 'l marbre y l' or y 'l bronzo y pedras finas
per aixó un temple á Deu son necessaris,
quan, digne d' Ell, qui 'l fa, vol qu' aquelx sia,
lo pí llavoras pel fustám es pobre.
¿Que hi posaré qu' ab l' or fassa parella?»
Y dantse un cop al front á un servent cridá.

Ves: tos passos, li diu, á Tyr endressa»
y á Hiram, que d' ella es rey, aixó dirásli:
«Ton amich vol que talles de tos boscos
»los cedres mes sapats. Son per la casa
»del gran Deu de Israel. Si d' or forradsa
»van sas parets, la fusta ha de ser cedre.»

Aixís parla 'l rey savi. Mes tementse
de que Hiram, se negués á seguir l' ordre,
no coneixent al missatger, llavoras,
unas tauletas (5) fentse dur, en ellas
ab lo estilet tot per escrit ho posa
y al seu vassall allarga lo missatge

«Senyor, fa aquest al rébrel', vostra lletra
estrafeta pot ser, sagell hi manca.
Sens ell, tal volta, mon missatge 's perda »
—«Tens rahó, exclama 'l rey; ¿mes com posarli,
sent lluny com só de la ciutat? .. Espera,
no hi mancará sagell, jo t' ho prometo.»

Y veyent, aprop seu, xamosa planta
qu' ell sab ben be que, en sas arrels nuosas,
de tant en tant una senyal hi porta (6)
com un sagell, sens vacilar servéixseu.
Desde llavors lo poble ha dat á l' herba
lo nom que sabs y jo t' he dit suara.»

Al di' ell aixó ja en mig del bosch se troban.
Lo sol, obrintse pas entre 'l fullatge,
aclara 'l curriol que petjan Ertuha,
negrenchs de soca y tapahits de rama
los abets, dret al cel sas puntxegudas
cimas enlayran en aplech ferestech.

La terra pedregosa s' esllavissa
y, las rels bouyegudas, descolgadas
pel pes de l' ayga de seguidas plujas,
semblan serpents que, á pasturar ne surten,
cridadas pel escalf del sol. La gódoa,
jo lligabosch y l' ars entr' ellas creixen.

De sopte, en un gros clap, la terra 's mostra
mes falta de brostam. Los tronchs se veuhen
nots fins al peu y entr' ells, si be confosas,
duas ombras llunyanas que s' atansan
com dos perdius fugint esporoguidas
del cassador quo lo seu rastro espia.

Marbreck, primor que se n' adona, avisa
á Corbrau que distret llavors estava.
Aquest aixeca 'l cap, guayta y al veure
ja mes aprop l' obgecte que li ensenyan,
press d' ansia l' esguarda y ab veu tremola:
—Donas?... Ah! ... Es ella! —diu, y foll s' hi llansa.

Meutres tant las quo venen presurosas,
ab la remor do sas petjadas, trencan
la quietut dol bosch. La davantera
de cop s' adona do Corbrau que hi corra
y encar que dupta un xich, y encar que l' altra
que l' acompanya tambè un xich vacila,

Un «¡Ah!» ressona y, (com dos darts qu' emprenen
distint camí, y á un mateix punt s' endressau)
ab los brassos oberts, los ulls encesos,
los cors esbategant, l' un envers l' aitre
se llensan ab delit, y no 's deturan
fins que, abrassats, del greu dolo' 's desprenen.

¡Oh sol! aclara ab ta esplendor mes pura
eixa parella que d' amor esclata!
Venin brisas del mar, afalegáulos
ab vostre alé que perfumat s' exhala.
Y vosaltres ¡oh roures centuriosos!
ajayent vostres brots, cobricelèulos.

NOTAS DEL CANT DEUHÉ.

(1) *Margarida*: Bellis annua. Linn.

(2) *Tambe respon l' alfabrega a las ansias de la donzella*: las noyas del poble grech fan servir un brotet d' eixa planta per endevinar si son o no volgudas del seu enamorat. Tambe 's valen de la margarida pel mateix objecte.

(3) *Sagell de Salomó*: Convallaria polygonatum. Linn.

(4) *Pedras finas*: mes que sembla inversosimil eix fet es cert. Veuse aquí compendiada la descripció que d' aquelxas obras grandiosas fa la Biblia: «Salomó exigí de tot l' Israel una lleva de trenta mil homes, qu' anava enviant per tandas al Liban; es á dir n' hi enviava deu mil cada mes. Vuytanta mil homes dels nomenats prosélits (*), foren destinats á travallar la pedra; setanta mil entre manobras y paons y tres mil eiscents per anar dirigint las obras. Hiram, rey de Tyr, va deixar á Salomó per aquest edifici sos boscks de cedres y de abets. Se varen comensar los fonaments en lo segon mes del quart any del regnat de Salomó, quatrecents vuytanta anys despres de la sortida d' Egipte. *Lo rey volgué que fossen posadas en las fonaments pedras molt grossas, pedras de un gran preu y que foren talladas expressament* per aquest objecte. *Totas las pedras* que varen entrar en aquest edifici, *ja eran picadas y talladas*, quan las duyan y no mes se tenia de fer que *posarlas á lloch*: no *'s varen sentir en lo temple ni 'l cops de martell ni 'l d' axas, ni soroll de cap mena d' eyna mentres van estar fentlo*.— Lo *sanctuari* hont hi tenia de ser posada l' arca de la alliansa tenia sas parets interiors forradas de un or purissim .... »

(5) Encara que 's coneixian altras materias per fixar los escrits (entre ellas lo *papyrus*) las *tauletas* foren usadas fins á temps molt avansats pera escrits de poca importancia, venint á representar lo que avuy entre nosaltres representan las carteras de butxaca, papers d' avis etc.

(6) En las arrels d' aquesta planta, que las forman tubércuis, s' hi troban de tant en tant senyals qu' estrafan lo dibuix de un sagell.

(*) Los *prosélits* eran estrangers avehinats á Israel, que s' havian convertit á la religió del Deu vertader.

CANT ONZÉ.

RODOST.

Esclat d' amor.—La enamorada parella fuig dret al campament franch.—Mahabout, que ha seguit á las fugitivas, los sopta.—La brega.—Esglay de la verge.—Desesper de Corbrau.—La sorpresa.—La presa de Rodost.—Mort d' Ahones.—La revenja.—Audriada y Lisandre

Lo pier que sent la ja enmostida fulla,
quan la rosada ab lo seu bes la ruixa;
lo que mou al viador, quan torna a veure
sa terra que molts anys ha tingut llunya,
aixó mateix aquells dos cors sentiren,
quan l' un de l' altre los glatits contaren.

Te l' amor un encens que l' seny contorba
y á un altre mon, transporta, sense imatges,
sens mots, sens ilusions, y, ab tot, compláuli
á l' ánima aquest buyt que la trontolla,
buyt ple de goigs hon condormit s' hi bressa
lo qui d' amor sent la fiblada dolsa

Aixis ells: d' aquest mon no n' tenen cura,
ni recort, ni temensa. 'L temps los manca
per esguardarse fit á fit, per beure
en sos esguarts lo llamp que 'ls encadena,
per sospirar y on cada ¡¡ayl» exprémelil
de l' anyoransa l' amarganta baba.

Marbrek en tant ja 'ls ha assolit y, al veure
á Trena-d'-or, com encisat ne queda.
De sos ulls duas llágrimas rodolan
y, aixantlos dret al cel, aixís murmura
--La bellor de Susagua dn en lo rostre!
Tal ma Rebecca fon .. ¡oh filla mia!»

Ab la ma als ulls lo seu trist plant amaga
y en son recort s' aixecan despiadadas
las del passat per ell tristas memorias,
mentres la fresca, onjogassada brisa,
que llesta arriba de la mar vorera,
las brancas removent, ramors aixeca.

Corbrau ja tot ho sab: en breus paraulas
ella li ha dit son desconhort, y al ôurcho,
obehint al julièu que prudent guial,
desfá 'l camí, mes, ara, al costat d' ella
y traspuant joya 'l seu front que brilla
com un sol de matí en jorn de bonansa

Aptalanlt seguoix al seu darrera
guaytant á son entorn esporoguida.
Marbrek, á qui la vista de la alana
ha transportat á un altre temps, camina
ab fadiga y mig d' esma y boy forjantse
cent ilusions que son magi trantollan.

—Oh! va dihent, com ella rossa y viva!
Lo seu esguart es lo mateix. . Si certa
y ben vista de mí sa mort terrible
no hagues sigat, fins casi duptaria,
mes sy! no hi cab duptar! Jo la viu freda,
nua y malmesa y sangonenta y morta!»

Aixís vau fent camí los uns joyosos,
los altres presos del dolo y de l' ansia.
Rañada aixís bosch á través avensa,
sens recordarse del passat, la jove
parella enamorada, en los seus llabis
portant lo goig y en los seus ulls la vida.

De sopte, quan del bosch isart travessan
un clap d' arbossos que l' camí vorejan,
d' aquests, rompentse, lo fullat brancatge
doua pas á Mahabout qu' al camí salta
ab ulls bermells de rabia, y ab veu tremola
de coratge aixó 'ls diu, lo pas tancantlos:

—No 't conelxia, pero 'l cor ja 'm deya
que no dels meus era quí á mort jo odiava
En ma tera, 'ls que roban, sota l' Upas (1)
dampnats son á morir, mes á tu 't servo
un altra mort mes vergonyosa encara,
á cops de pla ba d' occicarte ma coltella »

Aixó diu y 'l panart treu de la veyna
Corbrau dels brassos de s' aymia ab pressa
se desfá y amatent sa destra empunya
la capitost, que als raigs de sol llampeja.
—Aquí será á n' qui ton llit de nuvi
y 'l tálem de tas bodas aquests arbres »

Així 'l patge respon á las paraulas
del fer javés, y al mateix temps, entrarhi
sent en son cor lo fel de gelosía
que sas forsas desplega y agegant a,
tant, qu' ell se creu poder, si vol, abatre
d' un cop d' espasa un centenari ronre.

Crénhantse 'ls çers, ressona en la boscuría
lo drinch seguit de las feyneras armas.
De Mahabout la cimitarra corva
volteja 'l coll del cristiá sens treva,
com la fals las espigas, per segarlo;
mes, Corbrau, amatent sempre l' allunya.

Tot d' un plegat, la espasa d' eix se fira
dessobre l' arma del javés, y rompla.
Los trossos boten y per terra dringan
deixant al príncep indefens y atónit.
Corbrau, llavors, tot abaixant la fulla
de son brant, al rival aixís li parla:

—Meva es ta vida si la vull: podría
darte 'l que tú per mí me reservavas;
mes so cristiá, y axó es lo que ara 't salva.
Armas iguals teníam, donchs tinguémlas.
Punyal al cinto, ab dos portem, servímsen'—
Y llensa 'l brant y del punyal s' ampara.

Mahabout fa 'l mateix. Lo bras esquerra
desvía 'ls cops que 'l dret al cos endressa,
y folla d' enuig s' atansan, s' abrahonan,
y de brassos y camas crehuats, bregan.
Tal en lo cerch se baten los atletas,
y oprimeixen y apretan y malmeten.

Mes ¡ay! Corbrau, quan fadigat ja guayta
al seu contrari, quan ja al fi segura
per ell te la victoria, quan ja 'l terme
veu del combat, un pas en fals ell dona,
rellisca, pert lo plom y cau d' esquena
abrassat ab Mahabout, que li cau sobre

Ressona dins del bosch sa grau caiguda
A tomballons forcejan sobre l' herba,
boy agafats: tal dos lleons s' unglejan
damunt la sorra del desert, quan senten
l' agulló matzinós de gelosía,
y á mortal lluyta sens repós se entregan.

Corbrau, ab la caiguda ha perdut l' arma,
mes cech d' enuig, creyentse que la empunya,
colpeja al princep que ab llur pes l' ofega.
Fent un esfors, lo tomba, á sobre hi puja,
y, adonantse, llavors, de que sa destra
no te l' arma, sorprés de cop, se para

No gayre temps li dura la sorpresa,
se refà de moment, y, com subjecte
te 'l bras del indi qu' en nafrarl' s' esforsa,
escorrent bras amunt sa má ab llestesa,
arriba al puny del seu rival que alena
esbufegant sota 'l genoll que 'l prempsa

Agafa son punyal pèl pom, l' arrenca,
y en mig del pit ferintlo, ab tanta furia
que sortintli pèl dors, en terra 'l clava,
al mateix temps que ab ronca veu li crida:
—Vet' aquí 'l llit de nuvi que 't pertoca.
Es ta nuvia la Mort, ves, aparéllathi »

Mahabout obra 'ls ulls, aixeca 'ls brassos
y, fa un sospir, deixantlos caure en terra,
al mateix temps que taca dels arbossos
(ab la sanch que s' escola de sas venas)
las somogudas fullas, y en son rostre
s' exten lo groch que de la mort es nunci.

Apaivagat ja l' oy y quan cullía
lo seu punyal, que sota d' una mata
de sech herbey mig amagat hi jeya,
Corbrau á Trena-d'-or cerca ab la vista.
Extesa al peu d' un faig, damunt de l' herba,
en brassos de sa esclava la contempla.

Marbreck, llurs polsos ab fresca ayga mulla.
Corbrau hi vola y sent al juhèu, al esserhi,
dir alsant de l' alana una parpella:
—Dura molt temps y 'l pols ne fa minvada'—
S' hi tira foll, la testa d' ella abrassa,
y mirántsela, crida ab veu conmosa:

—Trena-d'-or! Trena-d'-or! torna á la vida.
So jo! No 'm sents? Desperta, aymada meva! —
Y foll d' ansia y neguit, y casi trémol,
que la salvi, á Marbreck, prega y demana.
Lo juhèu vol complàurel, mes no 'u logra,
tant peu ha pres en Trena-d'-or la basca.

La presencia del princep, de las armas
la fressa, del aymant la compromesa
vida al atzar de una terrible lluyta,
y 'l veures' lluny dels seus, tot aixó á l' hora
ha oprimit lo seu cor, y groga y freda
l' ha feta caure, defallint, com morta.

Breus moments lo dolor (tal com un núvol
ombreja 'l mon quan sota 'l sol travessa),
ombreja d' aquella fronts l' ansia que hi regna.
Aptalamt agenollada plora
al costat de la verge, boy tenintli
agafada una má y petonejantli.

Marbrek confós, de lo seu art apura
tots los enginys. Ni ayre, ni fresca aigua
ni 'l sotragaria suáument, despertan
á la donzella. Esgroguehida y freda
entre 'ls baumes de l' herba que la voltan
apar que fassa la dormida eterna.

Llavors esclata de Corbrau l' angoixa.
Tal fa 'l pastor, quan del remat la ovella
la mes aymada d' ell damunt de l' herba
la veu extesa y freda al palp la proba:
llavors als quatre vents sas queixas dona,
fent ressonar sos clams per l' ampla selva

Aixis ell de son dol se plauy sens treva,
omplint lo bosch ab los seus ¡ays! tristíssims.
Marbrek, envá d' aconhortarlo tracta
y, encar que hi posa tot lo cor en ferho,
perçó del jove se' escoltat no logra,
ni de sos vius laments lo doll estronca.

Mentrestant per la selva, ab gran cautela
atravessantla, ab molt perill s' acostan
deu atrevits alans que las petjadas
segueixen de las duas fugitivas
dels seus y de sos llars. Tots los deu colcan
y, armats de totas armas, s' avehinan.

Re 'ls fa 'l camí per aspadat que siga,
l' escyta es destre colcador y al esser
sobre 'l corcer, hont colca sense sella
y sens bridas sovint, tant fort s' hi encaixa
que dels sátirs, al véurel', las rondallas
semblan vritat y un las arriba á creure.

Mes llur ramor als fugitius arriba
y Aptalanit, al ovirarios, llesta
avisa á sos companys que se 'n sorprenen.
Corbrau llavors desesperat s' atxeca
per cercá en ells la mort. Mes prudent guiai'
lo astut juhéu y ab sos concells l' atura.

Li fa present qu' en lo seu cinto penja
buyda la veyna de la espasa. L' ayda
á cercá' aquesta, tróbanla y veyentse
ja al dessobre 'l perill, Corbrau llavoras,
seguint la veu de son amich, empunya
lo corn de cassa y dret á un turo corra.

Hi arriba á punt. Ja 'ls veu. Son al bell sota
Uns quants per la vessana amunt s' enfilan.
Sona 'l corn, ab sos tochs los avalota
y un aplech de almugávers corrent puja
dret al reclam, glatint ja pel carnatge
y aparellant las armas tot fent via.

Los apressa Corbrau boy fentlos senyas
y, sens espera ja, de nou s' interna
en lo bosch, dret lla hont es sa pobre aymía,
pantejant, ab la destre boy armada,
fent mes curt lo camí rompent la brosta,
botent sobre l' herbam que l' entrebanca

Mes ¡oh pena! al esserhi, glassat queda
Sols, en l' indret hont la donzella jeya,
hi resta 'l clot damunt de l' herba blana;
allí hont Mahabout moments avants hi havia,
la sanch no mes s' hi veu de sa ferida.
Marbrek y Aptalanit ja allí no 's troban

Y al arribá' 'ls almugavers se topan
ab Corbrau fret y mut, sens dir paraula,
guaytant a terra, immou com una estátua
Y del nemich, dintre la negra selva,
encar que actius tots los indrets segueixen,
ni una petjada, ni cap rastre 'n troban.

Aquests al lluny dalt de sas gropas portan
llestos y ardits á l' ansiada presa
y, com isarts, monts y vessanas crouhan
tornant al cau d' hont ells han fet eixida
Tal fa 'l voltor quan ha sorpres sa víctima,
á son niu se la endú lleugé y bregantbi

En aixó 'l campament dels franchs s' agita
y 'l ressó de las armas la vall ompla:
L' Albero, Péris, Gorri, Tous, l' Ahones
los dos Aros, Lográ, l' Algné', en Sacasa,
tots capdills, s' amaneixen per la lluyta
que damunt de Rodost ha d' esclatarhi

Rocafort en sa tenda las darreras
ordres ja ha dat· la dura cota 's posa
lo capell de batalla al cap s' encaixa;
son cinto arma ab la çerada daga
y. assegurantse de qu' está ben ferma
sa espasa en la corretja, surt á fora

Aixís que 'l veuhen los soldats l' aclaman
y, ell, passant por en mig dels que 'l rodejan
y d' un pam aventatja en gran alsaria,
colca 'l cavall, al mateix teix temps que rompen
las nacras de combat senyant la lluyta
y tot l' estol en moviment se posa.

De dalt dels murs los de Rodost l' espian
astorats y tement als que s' hi acostan.
Las donas tremolant als seus fills buscan
y á sas casas ab ellas se 'ls enduhen.
Los vells fora 'ls carrers ab ansia 'n parlan
y greus mals per sa vila presagian.

Per tot arreu los missatgers travessan
duhent l' esglay lla hont van y als que 'ls preguntan
omplint d' angoixa ab sas paraulas tristas
Tots los que bons per brandá' un' arma 's senten
corran als llochs que 'l missatgé' 'ls senyala
no 'ls hi porta 'l valor, la po' 'ls hi mena.

Prou han volgut donar avís y pressa
al estol grech que Xor Miquel comanda,
mes ay! los missatgers, pels franchs sorpresos
han sigut y llurs caps, sagnant encara,
messos al cim de pals clavats en terra
á la vora dels murs ab esglay miran.

No hi ha esperansa, no. Mes la po' aviva
l' esperit y als cobarts tambe encoratja
lo perill de la mort que s' avehina
fins á darls' de valor feble aparensa.
Per ço es que Gesilas, enc' que trémol,
de dalt del mur als que s' hi acostan crida:

—¿Hont aneu á cercar ¡oh folls! la brega?
Aquí? Doncha vos erreu. Ua som en forsas
iguals sino som mes y havem encara
una ventatja gran sobre vosaltres
y es la faixa de pedra que 'ns encercla.
D' armas mancats no estem; pit nos ne sobra.

Los capdills pus triats aquí 'us esperan.
Nicéfor, Antiloch, Calcas, Polybi
se frisan ja per ixe y escométreus.
Oh mal aconcellats! d' aqueixa plana
allunyeuvos ben tost si aymeu la vida,
que no aixis com aixis Rodost 'se dona

Ja 'us so dit: ni armas, ni queviures,
ni gent 'ns manca y, si la sort 'ns deixa,
teyas ten im per converti' eixa vila
en munt de runas y en pilot de brasas »
Això Gesilas diu per enganyarlos
y en sos braus pits lo dupte ferhi naixe.

Mes no manca un dels franchs que ou sas paraulas,
puig molt aprop del muradal se 'n troban,
y aixís respon, posant aprop dels llabis
sas duas mans perque la veu no 's perdi:
«Fals vantolari y mentider de sobras
Que 't creus que parlas ab infants ó donas?

Poch sabs tu ab qui las héus. Lo qui ara 't parla
molt mes ne sab, molt mes que tots vosaltres
¿No heu sentit á contar res d' un qu' anava (2)
sol ab sos fills fins al mateix Bizanci
y se 'n duya dos grechs que 's divertian
cassant en los jardins del Emperayre?

Doucis jo so aquell. Perich só 'l de Naciara
y 'l que vaig fer, tots mos companys, farian
que no com valtres som poruchs, ni 'ns rega
las venas sanch gastada corrumpuda.»
Y etgega un dart que, encar que no hi arriba,
als de dalt'posa en aust y gran desordre.

Perich so 'n riu y, avans de que 's revingan,
Andal, lo foner destre, un tret los llansa
ab tan bon ull, que, á un Rodostench qu' ab pressa
aparellava l' arch, lo front mig bads
Llavors del mur com una pluja baixan
á centenas los rochs y las sagetas,

Aixi al pla 's tiran per cercar becada
del cim de un campaná' 'ls pardals que hi nian.
Mes aixó als franchs pus en escalf los posa
y tots ab gran cridoria 's precipitan
al mural, hont reboten ab gran furie
del mandroners las cantelludas pedras.

Al mateix temps, portant als caps feixinas
y destrals á las mans, envers las portas
corran los mariners y encar que 'ls tiran
losde dalt pega fosa, y darts, y còdols,
no reculan però y avian nuncian
grans caragols de fum qu' ha pres la flama.

Altres mes atrevits, per las escalas
pujan amunt d' ensenyorirse provan
del pla del mur, hont en aplech combaten
los de dintre ab afany si be ab poca esma.
Ventayola (3) es qui al fi logrs arribarhi
empunyant sa destral que centelleja,

Al veurel', reculant, tots li fan plassa
los grechs dol muradal, mes ell los befa
y pera mes vergonya 'ls apedrega.
Entretant sos companys, aprofitantse
de la por del nemich un 'rera l' altre,
saltant á la muralla 'ls embesteixen.

Mes no tots son cobarts . Polybi avensa
y á Ventayola á dura brega crida:
—No perque 'l pas t' han franquejat te penses
ser amo de Rodost. Si 't vols convencer
de que hi ha qui no 't tem y qui 't pot batre
lliurat d' est tret que lo teu cor ja busca.»

Y llansa un dart que Ventayola esquiva
ajupint lo seu cap ab lleugeresa
Lo tret passa fregantli las espatllas
y vint passos enllá se clava á terra
brunzint. Llavoras l escomes s' adressa
y ab dos bots al dessobre 'l grech se tira.

De res li val l' escut, de res la espasa,
al fil tallant de la destral feixuga,
Polybi cau esbadallat de crani
y escampant llur cervell damunt la terra.
Aixis acaba un dels capdills pus destres,
de mes nom y mes pit en las hosts gregas.

Ventayola entre tant als altres repte
—Venin aquí y 'us cantare l' absolta,
qu' en cants d' esglesia ja 'n so vell y mestre.—(4)
Y al veure que 'l defugen, ell s' hi tira
y fins al máneeh sa destral rebeja
en sanch de l' enemich que tot l' espurna.

Mentre ell aixis combat, cauhen cremadas
dels portals las feixugas y amples portas,
y empellegantse y en tropell s' hi enfornan,
ab avalot d' infern los que en la plana,
esperavan un trau pera engolirse
de la ciutat en las estretas ruas.

Tal las algas del riu quan la resclosa,
á sa empenta cedint, los obra via,
se hi abocan brunzentas y revoltas
sembrant l' esglay pels horts y camps qu' anegan,
Aixis ells á son pas sols deixan rastre
de dols y planys, de sanch y d' extermini.

Llavoras cent combats comens enprenen
perque, encar que poruch, al fi 'l obligan
al grech á despit seu á entrar en brega.
Aixis lo porch singlar fuig dels que 'l cassan;
mes quan cerclat se veu, llavors per forsa
fa cara als seus nemichs que 'l acorralan.

Al pendent d' una rasa hont hi negrejan
d' una vinya 'ls mayols, de cop se topan
dos capdills. L' un es Tous, l' altre es Gesilas.
Es aquest un dels pochs qu' encara duhen
en las venas un rastre d' aquell fervit
valor qu als grechs en Marató animava.

Ait y forsut y destre en totas armas
colcant un corcer blanch ab clapas negras
lo capdill grech al nostre s' abrahona
per pendreli 'l peuó que Tous empunya.
Soptat lo catalá, una mitja volta
fa dar á son cavall negre com mora.

Y afermant eu sa esquerra la bandera,
sa destra arma ab la tallant espasa.
Los colps del grech y 'ls seus sovint ressonan
de las corasas en la corva llubenta
y, encar que Tous es llest de mans, no priva
al grech perçó de que al peno h arribl.

Alguns á Tous volen donar ajuda
mes ell no 'n vol y als que s' acostan crida:
—Anau. Jo 'm basto sol. Cerquéune d' altres.—
Y sol lluyta ab sanch freda; mes quan guayta
lo peuó foradat per arma grega,
com un llamp se rebot sobre 'l contrari,

Y passant á sa dreta la senyera
ab la llansa mateixa que hi cimeja,
aprofitant d' aquell un descuyt, destre,
per dessota 'l gorjal li clava ab forsa,
tot dihent ab veu ronca:—¡L' has malmesa?
Ella fa mes, al altre mou t' envía »

Al mateix temps, pels plechs de l' ampla roba
regala la sauch negra de Gesilas
que cau, fent ressonar tota la plana
la ramor de sas armas Tous lo deixa
bregant ab l' agonia y, fer, se tira
altre cop ab mes pit á la barreja.

Mes hont es del combat la pus terrible
y pus encesa y despiatada lluyta
es á l' entorn d' Ahones. Tots cobejan
aterrar al qui als altres descervella,
desmembra y nafra ab sa pesada porra;
mes ¿qui es l' osat que á abrahonarl' s' arrisca?

Antiloch des de lluny se 'l guayta ab ánsia
hoy escoltant la veu de Polyfemo.
—Veus, eix li diu, tu has conquerit la joya
en las lluytas dels cerchs; tu cent vegadas
ab la forsa dela punya, l' has ben torsuda
la del ferro macís, feixuga barra;

Sabs l' enginy do las armas; tens llestesa,
lo foch de joventut ton cor aviva,
¿qu' esperas donchs, Antiloch? Cuyta, corra,
deslliura á tos companys, que mort hi troban,
d' un nemich poderos; ta pátria llura
d' un cruel vampir qu' en grega sanch s' abeura »

Mes, li repugna aquest concell á Antiloch,
perque, un somni cruel, (5) un trist pressagi
li ha dut que á mort, si ontra en combat, lo dampna
Tots los altros companys també li atían
y podent mes en ell, que la pahura,
al ultim la vorgonya, 'l combat busca

Abones entretant, veyent que 'l fugen
com del llop las ovellas, envá tracta
de fer trascar sas armas relluhentas,
Cobreix son cap un rich capell de ferro
vorejat d' or, enfloronat de bronzo
y hont un drach ajagut hi forma cresta.

Son poltro du la sella ab claus de plata
y á la manta, que surt per sota d' eixa,
y es blanca y es de seda, l' acoloran
amples brodats de viroladas tintas.
Ah! es qu' Ahones ve d' una familia ilustre
qu' en Aragó un gran terme senyoreja.

Donat al art marí, fet á tampestas,
los terrestres combats li son bornadas
y no hi veu cap perill y ab pler s'hi llansa
enjogassat, sens treva y follejanthi.
Los seus, tots mariners, ni un punt lo deixan
y a sas órdres atents, ab profit lluytan.

Mes devegadas encegat se tira
al cor del enemich y sol hi brega
Aixís l'atrapa, Antiloch Aixís diuli,
boy parant son cavall, festiu lo nostre
—Al últim trobo un home! Vina Atánsat,
que 'l coneixe aquí un brau es un prodigi.

Mes avans en la sella 'l cos aferma,
donchs m' apar quo 't decantas y trist fora
qu' avans de bátret' ja la pols tastesses.
Ay! Ay de mi! Com furient t' acostas!
Ah! .. Es euva! Aquest colp ja es vell Ves, desat'.
Tou art es ranci per lluytá' ab ventatje

Mira la por que 'm fas que ni una malla
vull que d' ara en avant tu de mi toques —
Y al dir aixo, l' Ahones, que bromeja,
fent jugar son cavall los cops esquiva,
posant a Antiloch eu porill de caure
y fentlo ser de sos compans la befa.

Tal fa ab los seus infants lo pare jove,
quan ab ells s' entrete y riolé' hi juga
Los fadiga corrent, 'ls sopta ó enganya
ab un gest fet ab art y lleugeresa
fins que, lás ja del joch, los abandona
sens que cap d' ells haja lograt atènyel'.

Axís fa Ahones ab lo grech. Los altres
contemplan sa destresa y se n' admiran.
Mes al fí l' almirall la porra enlayra
y plantant cara al que l' empayta y sua
de fadiga y anguinia:—Ara, prou dansa:
ja pesat se fa 'l joch, arremetemlo.—

Diu y rabat lo seu corçé al dessobre
del grech, y al mateix temps quo la vall ompla
lo soroll dels armeigs que s' entretopan
y que un núvol de pols los embolcalla,
Antíoch cau y son corçé 'l rossega
fugint al lluny y descarnantlo al corre

Fer allavors Ahoncs lo cap alsa
per cercar un indret hont ferhi rastre
mes ay! una saigeta 'l coll li passa
y encar que de moment se la vol traure,
bamboleja, 's decanta y cau en terra
omplint la vall ab lo ressó del coure.

Los sens ho han vist: hi corran y 'l disputan
als grechs que ja amatents s' hi precipitan.
Una lluyta mortal llavors comensa.
Tal en lo bosch, quan lo pastor atrapa
al llop que d' una ovella li ha fet presa
y la disputa á la golosa fera

Mes los seus á la fí lliurarlo poden.
En llit de llansas y bregant lo portan
al cor del estol franch que sa mort plora,
y, al véurel groch y extés, jura venjarlo
Tots a l' hora llavors sens tindre espera
á l' ordre dels capdills, á Rodost corran.

Ni plassa, ni carrer, ni clos, ni estada
lliure 's veu de sas iras. No ab mes fressa,
ni ab mes dura escomesa, d' una vinya
los pámpols trinxa y los rahims desgrana
la pedregada que 's desploma espessa
Res queda ab vida á lo seu pas frenétich

Cansats d' occir, los brassos se 'ls enrampan,
y la sanch que 'ls emporpra, al barrejarse
ab lo fum y la pols, engruts hi forma
que esfareheix als qui la mort se 'n temen(
Las casas creman y la terra dura
s' ablana als dolls de las obertas venas.

Donas y vells y joves y criaturas,
á pilots y sagnant, los carrers omplan,
pilots que ab lo panteig de la agonía
dels molts cossos que 'ls forman, se somouhen
com en lo bosch la fullaraca móuse,
quan sota d' ella algun reptil hi passa

Las espasas dels nostres ja no dringan
ab las dels grechs qu' esporuguits ne fugen,
prou feyna tenen en clavarse ab fúria
en los pits dels vençuts que perdó claman
y ab ronca veu agenollats suplican,
y á las camas dels frauchs plorant s' abrassan,

No hi ha pietat. Rodost fou homeyera
y á gratcient y sens cor va entretenirse
esquarterant als missatgers? Donchs tasta
de la revenja la crudel coltella
No 'n quedará ni rastre ni memoria
com no sia d' horror y d' extermini

De tant en tant, las pedras que 's desprenen
de parets calzinadas, ab estrépit
augmentan de la mort la horrible tasca
colgant entra sa runa als qu' escapavan
tal volta del coltell que 'ls perseguia,
la esperansa sentint en son cor naixe.

Per totarreu tapa l' alè als que lluytan,
lo baf del vent malmès al barrejarshi
la fator de la carn dels que s' abrusan
y entre flamas y brasas se consumen.
Altres fora de seny, cobarts y trémols
en lo pregon dels pous la mort hi cercan.

Ah, si Rodost haguès previst tal càstich
los missatgers esquarterat no hauria!
Mes lo crim ja es comés y la Revenja
ab las armas del dret fa la justicia.
La sanch vol sanch y la sanch grega esborra
la dels martres per ells vessada á dojo.

Lo rebombori inmens de la batussa
axorda omplint l' espay. Als crits d' angoixa
s' hi juntan los cruixits dels ginys de guerra,
los renills dels cavalls que s' avalotan,
lo dringar de las armas que s' esmussan
y 'l terratrèmol del alts murs que cauhen.

La vila, de las flamas ja mig presa,
sent lo baf del infern en sas entranyas.
Los grants palaus qu' encara drets s' aguantan
en sa altra meytat, cruixint s' esquerdan
á la xardor del foch que s' hi avehina
per convertirlos en pilots de cendra.

Crits, ays, gemechs, pregarias, flastomias
ixen d' elx buil de enverinada lluyta,
d' aqueix aplech d' angunias y congoixas.
Tal en la nau, quan la tempesta brama
y sens timó y voleada se capbussa,
lo desesper y 'l desconcert hi esclatan.

Corbrau, ja sens corcer, y mig foll d' ira
també 'l pes de sa má en la lluyta hi posa
y, es al seu pas, hont los contraris delxan
mes extesa de gent y hont pren naixensa
la pahor mes terrible y desastrosa
qu' arreu y al lluny lo desgavell hi sembra.

De sa espasa pel tall la sanch regala
y encara que sens elm y encar que porta
l' escut ja escaixalat, perçò no pensa
ni un sol moment en defugi la lluyta.
Avant, avant seguidament fa via
solls los cabells y flamejant la vista.

Aixis arriba de una inmensa plassa
á dalt d' un terraplé, des d' hont tranquila
se veu la mar pels raigs del sol daurada.
Un altre 'hi troba que á son pas s' oposa.
Jove es com ell, com ell sens elm s' arrisca
y 'l mateix foch en los seus ulls flameja.

Allí mateix un rich palau de marbre
sos cimboris daurats al ayre aixeca.
Un bell atri espayós preceheix y adorna
lo portal ahont hi du planera escala
de marbre blanch, de bronzo embaranada
y ab duas grants estátuas que la enpéuhan.

Es aprop d' eixa escola hont s' escometeu
espurnantla ab llur sanch. Es al peu d' ella
hont lo nostre al contrari un bras travessa
desarmantlo al encemps. Y es per ella
per hont Lissandre (qu' aixi 's diu qui brega
ab lo ardit català) hi empreu fugida.

Corbrau, irat, al seu darrera corra
saltant de dos en dos los grahons amples:
mes al arribar dalt, las endauradas
feixugas fullas de la porta 's clouhen,
deixantlo á fora ab son despit y dantli,
á Lissandre, ab la vida, la esperansa

Cech de rabia, Corbrau, empeny, colpeja
ab lo pom de la espasa l' ampla porta
que resisteix al seu esfors titánich;
mes llavors desembocan en la plassa
afamats de carnatge y en currua
cent mariners que al ôurel tots hi corren

De las destrals los cops seguits somouhen
al punt l' obstacle que lo pas los priva
y aquest, cedint ab gran estrépit, caune.
S' hi engolan tots. Ab ells, Corbrau, travessa
las bellas cambras, las grants salas, patis;
mes tot desert á son esguart se mostra

Grauts gerros, arcas, canelobres, telas
de richs teixits, blanissimas catifas
adornan la posada solitaria,
quieta y trista hont solzament ressonan
los crits dels venjadors y llurs petjadas
qu' envá la presa á tot arreu hi buscan.

Descoratjats ja estan. Corbrau ja dupta
de logra' 'l que 's proposa, quan de sopte
dins d' una cambra hont la foscor hi regna,
li apar sentir com un gemech. S' atura:
Crida llavors als seus y á la llum térbola
d' encesa teya que un arquer li dona,

Veu á sos peus, plorant y agenollada,
ab los cabells desfets, aena color, trémola,
una donzella de sens par bellesa,
qu' aixó li diu:—Ets jove, y tal vegada
tens qui de cor t' estima. Tu tal volta
vius d' un amor y en ell tens esperansa.

Donchs bé, dolte de mí. Jo, com tu jove,
amo com tú y es mon amor ma vida.
Tú 'm vols pendre 'l que tu servar voldrías.
Plany mon penar, si vols que 'l teu se 't planya
y tindrás qui per sempre á Deu aixeque
pera tú corals vots de sort astruga

Mes si ton cor ab la espressió no lliga
de ton rostre gentil que la bonesa
du retratada, si la sanch ubriaca
ton seny fins á voler la sanch que 't tenta,
mátam' primer... No vullas ferme veure
la mort del qui tu, despitat, volspéndrem'.»

Diu y lo plor la seua veu apaga.
Corbrau sent en son pit com hi fa entrada
la pietat, y al recordá á s' aymia,
y al esguardar la desolada verge
que li prega ab tant cor,. defall y atura
lo bull de l' ira que son bras goberna.

Mès avesat á la claror, llavoras
descobra pus enllá, boy desaugrantse
y extés á terra al fugitiu, y encara
que 'l despit un moment d' ell s' apodera
y á la venjansa ab tota forsa 'l tira,
al fi la compassió en son cor triomfa.

Lo record de sa aymia es lo qu' ablana
lo seu exaltament, l' amor, qui enfrena
son oy desapiedat; y, si be ab pena
y ab por de fer un mancament, al últim
axis respon á la qu' encara espera,
seuglotant á sos peus, d' ell la contesta.

—No es la pietat, ¡oh dona!, 'l quo 'm detura,
ni es lo perdó lo que jo puch donarte.
Sou de Rodost y per eix fet la vida
no la esperéu d' un franch. Deu es qui 'us dampna.
Mes, en nom del amor, viure 'm demanas
é invocant aquest nom ¿com puch negartho?

Tu be sabs prou lo qu' haveu fet vosaltres.
També sabs que la sanch á la sanch crida.....
¡Oh parella d' amor! ¿Com no 'n fugias
d' eix niu dampnat á ser malmés? . . Aixécat.
Ton nom no 'l se.—Andriáda 'm nomenan,
fa la verge.—Doncns be, Andriáda, escolta.

Vina tu ab mi; d' un altre pots obtindre
lo que desitjas y plorant demanas.
Si Rocafort, nostre capdill, t' ho dona,
jo, per ma part, des d' ara ho concedeixo.—
Y al oure als seus que impacients rondinan
y sa pietat maldiuhen y motejan,

—Quí osa cridar,—exclama,—quan jo parlo?
¿Vostre ofici es lo creure, 'l meu manarvos.
Audriada, seguiu. Sota ma guarda
quedáu tots dos.—Mes la donzella dupta
en deixar á Lissandre que s' escola.
Corbrau, llavors per tres dels seus fa durlo.

A fora l' atri 'l portan. La cridoria
en la plassa ja hi regna y las rogencas
flamas en ella, hoy xiulant, s' hi extenen.
Las glopadas de fum lo sol entelan.
—Ves,—diu Corbran llavors á un dels que 'l voltan.—
Mes no, no hi vajas que 'l destí aquí 'l mena.»

Y arriba Rocafort. A sos peus corra
la malhaurada dona, y plora y prega
y á sos genolls s' abrassa casi folla.
Del capdill en lo rostre, al escoltarla,
apunta del condol la expressió dolsa
y mes al veure al ja mig mort Lissandre.

Per un moment, un xich conmós, ne sembla
disposat de tot cor á la clemencia;
mes de cop repensantshi, en sech exclama:
—Perdonarlos? Jamay. N' engendrarían
d' altres que 'ns foran enemichs. Que morin!»
Y al furor dels soldats los abandona.

NOTAS DEL CANT ONZÈ.

(1) *Upas strychnos* tinte Arbre que creix en la India, Java, Bornéo, Sumatra y en las Celebias, te 'l tronch groixut, las brancas llargas, la escorça negrenca y bonyeguda, la fusta, dura, greguenca y ab tacas negres. De lluny ja es conegut per son aspecte general, sempre es verd. La terra, al seu voi, es xorca y com si fos cremada. La goma que fa es de un color de pega. Com totas las resinas se fon ab la escalfor; dintre seu estrau lo veri mes actiu y terrible, que sols no te un altre que l' iguall y es lo nos vomica. Los indis lo fan servir per enmatzinar las seuas armas de combat. Los que van á cullir la goma del tronch del arbre, son los condempnats a mort y ab tot y que solen atansarhi ab totas las precaucions, pochs logran escapar de morir enmatzinats per la bravada del mateix. No es de estranyar douchs quo l' entorn d' aquest vegetal se vejá ple de calaveras y despullas oixis d' homes com de bestias á las que sa mala sort ha dut allí.

(2) «Un jorn esdevench quo un almugáver de cavall, per nom Pe-rich de Naclara, hach perdut o joch, e ab dos fills que havia pres ses armes, sens altra companya, e anassen a Constantinoble raminant. E en un jardí del emperador ell troba dos mercaders genovesos qui ca-guyen guatles, e pres los, els sen menà a Galipol, e nach de rescat tres milia perpres dor, e val una perpra X sous barcelonesos. E semblonts cavalcades se feyan moltes tots jorns.

(3) *En Berenguer de Ventayola*, mariner era aquest del Llobregat y lo qui avans d' entrar en combat l' estol solia entonar lo *Laus*, oració cantich ab que los expedicionaris enantian lo seus pits pera lo te-merario lluyta empresa per ells en Orient. (Véjas Muntaner cap CCXX.)

(4) Vejas la nota que va avans d' aquesta.

(5) En los derrers temps del imperi d'Orient lo fanatisme y supersti-ció arriberen à un alt grau com esdeve sempre en tota nació quo está en notable decadencia. Los sompnis, encantarias y endevinayres hi ju-garen un gran paper. Lo nostre personatge *Marbreck*, que en altra èpo-ca y circunstancias casi fora uno mentida, en lo imperi d'Orient era una veritat. Poi veures', sobre aquest punt, la *Historia de la Grandesa y decadencia del imperi roma*, per Montesquieu. La mateixa crónica de Muntaner n'es tal vegada uno proba no cal sino recordar lo gran nom-bre de fantas y miracles que en ella 's contan, per sospitar la part de influencia que la terra que trepitjá 'l cronista prengue en la relació de sa obra.

CANT DOTZÈ.

LA MORT.

Marbreck presoner dels alans se veu forsat á coydar á Trena-d'-or —Desespar de Gireò —La profecía del juhèu —Apialanit dampnada á mort per traydora y fugitiva —L' indi —La rehina del Upas —La mort de la esclava —La lluyta —Ardit d' Alguer —Jordi de Sant Cristófol —La batalla —La venjansa —Triomf y aclaparament de Corbrau.

Lo piular dels aucells, las frescas auras
y la corona de rosadas tintas
ab que adornan llurs cimas las montanyas,
tot diu al mon que ve la pura Aurora
festoseta y manyaga á despertarlo,
donantli 'l bes d' enamorada esposa

Lo cel, de nova llum vestintse, crida
al sol que deixa l' aixopluch é hi vola;
la flor son calzer suáument aixeca
y, obrint lo seu capoll, l' espay enbauma,
y 'l mar inmens fins á llavoras negre,
remorejant, sa vesta d' or se posa.

Deix l' home, de la son la fadigosa
bravada ensopidora y 'ls ulls aixeca
per saludar del sol lo pur y alegre
primer raig que fins ell tremol arriva...
La quietut cuyta-corrent s' allunya,
y l' panteig de la Vida per tot sona.

En lo camp dels alans y dins la tenda
del seu capdill, lo infatigable scyta,
lo terrible Gircò, Marbreck, que hi vetlla,
contempla, trist eix despertar de vida
que no fa lliga ab la mortal congoixa
que, al present, l' envevolta y descoratja.

Prop d' allí hont es, en la vohina estada,
Trena-d'-or, jau alicayguda y groga,
bregant ab las de mort primeras ansias,
sentint son cos apayvagar en vida
y los sens membres entumits y febles.
sols l' esperit, viu y exaltat, l' anima.

Marbreck la cuyda y casi may la deixa.
Tal vol son pare, á qui 'l neguit afolla
y, ab ansia, d' ella 'l guariment espera.
Mes ay! també 'l nauixer l' espera 'l viure,
quan, volcada la nau, en post s' aferra
y, llnytant ab las ones, á Deu clama.

Fidel al tracte y rezelós del éxit
lo endevinayre, que a malgrat la cuyda,
aprofitant un xich moment de treva
en lo greu mal que á la donzella apena,
ha exiitila hont es y son magí refresca
ab lo dal jorn naixent bell espectacle

Allí, boy cavilós, des de la tonda
que á tot lo camp á sota d' ella guayta,
esguarda al lluny la plana encar candrosa
y, mes vorers, dels monts, las cims asprévols,
cims que 'ls abets, atapahintshi, poblan
y, ab sa brabada, 'ls roures sanitejan.

De sopte y quan distret son magí vola
pel espay dels recorts, sent en sa espatlla
una má que, suáu, un cop hi dona
y, al girarse, sorprès ab Gircó 's topa.
—Quieta está,—fa ell vinclant la testa,—
y un so tranquil ara al present disfruta.»

Gircó no li respon; se deixa caure
sobre un diva y, apesarat, comensa
—Ja bo sabs! Alá sols me va da' una filla
y per ser no mes qu' ella y perqué vull-la,
donchs no on va bat aquí lo cor de un pare,—
y 's toca 'l pit—respon ¿n' eixirá ab vida?

—Aquell,—li fa Marbreck alsant sa dreta
y senyalant al cel,—tan sols pot dirho!
Jo ab la veu de la ciencia puch respondre,
mes la resposta es dura y val mes viure
ab la dolsa esperansa, que sentirla.
¡Oh pare malhaurat, no 'u vullas sebre!

—Es dir que morirá? Es dir qu' eucara
al dol del fill haig' d' afegirhi 'l d' ella?
No, no pot seri Tu del saber apresas
tens las mes certas y amagadas vias
y me la salvarás .. Tu, tu pots ferbo
y ho voldrás perque jo t' bo prego y mano.

—No está en mí.... está en vos lo darli cura —
Aixis respon Marbreck.—Digas,—exclama
l' alá al sentirlo,—com? Per mes que sia
costos de fe' y lograr, per mes que hi haja
gran sacrifici de per mig. . oh parla!
Per ella tot, tot ho faré per ella

—Lo remey qu' ella vol no li darnau.
Pare sou vos, ¡mes ay! donéu estada
en vostre cor á una passió danyiva
que corca aqueix amor, y es la venjansa.
—Venjansa, jo? Una no mes n' ansio.
—Y aquesta sola per mataria 'us basta.

—La venjansa d' un fill es casi un deure.
—La vida de la filla 'us la condempna.
—Mes no t' entench encara,—l' alá exclama
mig capficat,—lo teu llenguatge 'm torba,
—Lo que que l' odi desfá, l' amor ho junte,—
diu lo juhéu,—y tornará á la vida.

Llas d' amor á la vida la desitja,
vos ho haven dit, donchs llas d' amor la salvi.
Sacrificáu, per una filla, un odi.
¿No comprenéu, qu' á aqueixa tendra rosa
es la falta de sol lo que la mata;
mes no 'l del cel, lo del amor anyora.

—Ah!—fa llavors Girco,—ara endevino
lo sentit dels teus mots, mes si deu viure
al alé d' eix amor del que tu 'm parlas,
morí cent copa avans, no la vull viva.—
Y Marbreck li respont movent la testa:
—Poch pare sou, quan l' odi en vos triomfa.»

L' alá, los colzes als genolls y estreta
tenint entre sas mans sa front ardenta
y guaytant fixament á terra, calla.
En lo seu cap cent pensaments hi bullen
y cent passions lo sen cor dur somouhen.
Marbreck, plantat al seu davant, se 'l guayta.

Aixis roman frenétich una estona
cereant una fugida á son martiri:
y quan veu qu' es en va y quan per forsa
se veu dut á triar ó la mort d' ella
ó del frauch enemich la extrema joya,
sens vacilar ja mes, sens mes pensarhi:

—¡Que morí,—diu,—¡que morí—y dret se posa.—
No 's dirá may que un amor de pare
ha engendrat un traydó' en la meva rassa.
Dos fills m' haurá costat aquesta infame
gavella de perduts que l' infern ayda;
mes á car preu 'ls pagarán, ho juro.

Jo un per un, sense perdó ni treva,
dampnaré aqueixa gent á l' extermini
y, quan rastre no 'n quedi, mes que tinga
de travessar la mar, al cau hont nia
hi duré tots los meus y ni memoria
d' aquella terra 'n quedará entre 'ls homes.

—Vana ilusió!—respon Marbreck llavoras
alsant lo cap ab to de profecía
y assenyalant al lluny ab sa ma dreta.
Del poble aquelx la por no es coneguda;
l' han caldejat lo baf d' encesas lluytas,
per tot allá hont hi du sas hosts, triomfa

Tu hi vols anar? Qu' ells ja han vingut repara!
Pochs y sols com son ells Grecia 'ls tremola.
Si un branquillò tals maravellas obra
¿com podeu intentar abatre 'l roure?
Es eleta de Deu eixa nissaga
y cap mortal la veurá may finida.

Vindrá per ella un temps en que la enveja
y la soperbia invadiran sas planas;
sas llars veurá pel foch y ferro ofesas,
sa llengua enmordassada; sas antigas,
sabias y prudents lleys pèls corchs menjadas
y ella ab grillons, sens ceptre y sens corona;

Mes, com lo fenix, tornará á renaixe
y rica y noble y generosa, ardida
tornará á cimejá' 'l mont de la gloria
al ramor de sas naus atrafegadas,
al ale de sa industria trescadora,
y al só dels cants de sos divins poetas!

Tal será! Tal será! Si l' han de perdre
uns amors poch lleals, l' art salvarála...—
Y encara está parlant, quan fa enmudirlo
un trist gemech en la vehina estava.
Gircò hi corra amatent y al seu darrera
hi entra 'l hebrèu ab lo mig rinre als llabis,

Mentres tant en un clos y entre la espessa
munió de tendas que á l' host grega acotxan,
muda y cruel, s' aplega la gentada
per contemplar, d' Aptalanit, la dura
y horrible mort á que Girco la dempna
per traydora, infidel y fugitiva.

Lo clos ve á formá' un camp. Al mig s' hi alsa
un munt de llenya atapahida y seca.
Al peu d' aquaix y disposats á encéndrel,
alguns esclaus l' ordre de mort esperan,
tenint á cada má nna teya encesa
y contemplant de fit á fit la víctima

Aptslanlt en mig del cercle 'a troba
dreta, ab cap alt y ab la mirada altiva,
al davant de sos jutjes. Inmóus eixos
un llibre sant á la dampnada acostan
y. segons ns de sa creensa, manan
que juri allí qu' es justa sa condempno

La esclava, mig rieut sa dreta posa
damnnt del llibre y 'l jurament murmura.
Llavoras un heraut al poble explica
com y perque ha de morir la esclava
y aquesta al veure que la senya 's dona,
tot anant á morir eix hymne canta

«Gloria á tu ¡oh Ra! (1) tu que de llum vesteixes
lo despertar del mon al bell matí!
Gloria á tu ¡oh Tmou! Tu que ab negror cobreixes
del mon feyner lo reposat dormí'

Ab tos cent noms bellíssims qu' enamoran
y ab que 'ls mortals ta inmensitat adoran,
t' adoro jo també
D' aqnest mon vida y pare
acull lo prech que vaig á ferte are,
si atesa meresch se'!

Tu ets font de llum, jo trencadissa argila
d' esmossadora aspror.
D' eix mou lo fat avuy cruel m' exila,
cobreixme, al cel, d' eterna resplandor.»

Ab lo pas ferm, la veu clara y potenta
l' esguart tranquil y rialiera boca
aixís ella, cantant á la mort busca:
Tal, á l' India, la esposa la demana,
quan viuda del espós sens consol plora
y ab las del mort vol barrejar llurs cendras.

La pira fuma ja La egipciaca
posa 'l peu á la rampa qu' al cim mana,
Ben tost lo foch la cobrirá rotllantla.
Mes ¿qui es aquell que ve? Casi sens vesta,
colrat de pell y de mirada ardenta,
un indi als peus dels sacerdots se tira.

—No la mateu aixís, com foll exclama
Eixa mort es la mort de la ignocencia.
Dels nostres Deus ofesos jo 'l missatge
ara vos duch, si lo meu dir s' escolta..»
Y al punt la esclava de la llenya es treta
y, al indi voltan, sacerdots y jutges.

Armat va aquell d' un arch y de satgetas
Un buyrach du á la espatlla. Una ampla faixa
aferma en lo seu cos lleugera tela
de vius colors qu' á sots genolls li arriba
es del cor de la India y, lo mort príncep,
son mes fidel servent l' anomenava.

Rao-but du per nom y la sanch noble
dels jats (2) sos nervuts membres vivifica.
Aymava al seu senyor, tant com al ídol
qu' á dins del temple ab tota fé ell adora
y hont al retorn de las sagnantas guerras
son buyrach y sas fletxas va á penjarbi.

Los sacerdots que s' alse ll senyalan
y ell, obehint, axís mateix comensa.
—Era mon sol y jo me l' estimava.
Ha mort! De Rama (3) ja al costat se troba.
Que hi sia eternament! Mes la traydora
que l' ha dut á morir, vaja ab Massoura. (4)

¿Perque atorgarli lo finá' entre brasas
com la lleal y desolada esposa?
Fassa la mort del homeyè y del lladre
tal com es us en ma llunyana terra
Pel dret que 'm don' l' amor que duya al príncep,
de la justicia, jo se' 'l bras reclamo »

Y 'l sacerdots y jutges que l' escoltan
cedeixen al seu prech. Rao-but llavoras
del buyrach fa seguir una sageta
y, d' un estoig, la rehinosa baba
del Upas toca ab la çerada punta
del arma atgegadora, enmatzinantlhi.

Mes, quan ho veu Aptalanit, quan pensa
en la mort infamant que li preparan,
ab los ulls que li saltan de las concas,
los brassos alts y 'l tremoló en las camas:
—No! no! no!, crida ab forsa, primè á trossos
ans de permetre qu' eix afront se 'm fassi.—

Y, pegant estrebada als que subgecte
la tenian pels brassos, com á folla
se posa á corre entorn del clos buscanthi
un trau per escapar; mes no li troba.
Rao-but llavors al seu darrera 's tira,
empunyant la sagetta enmatzinada.

No ab mes afany en despoblat lo lladre
sa víctima embesteix quan se li escapa.
Al vol del clos la gent, atapahida,
s' enllepoleix tal espectacle al veure
y, patejant, encara mes fa creixe
en la dona la po' y en l' home l' odi.

Donat com es lo poble alá á batussas
de fera ab fera, y d' home y fera, y d' homes
(puig no en vá dins ses venas sanch cercola
de la gran rassa inda) s' electrisa
al contemplar la inesperada lluyta
hont duas castas de gran nerví, bregan.

Aptalanlt es rabassuda y forta.
Lo sol d' Egipte caldejá sos membres
en sa tendra infantesa. Ardenta, ardida
y feta á corre pels camins selvatges
de sa patria, esquivant las embestidas
de las feras que hi crian, du ventatja.

Mes Rao-but es vin. Flach coneixentse
per lluytar ab sa víctima, 's detura.
En mig del clos se planta y ab sanch freda
la sageta amaneix, l' arch aparella
L' enginy podrá 'l que no ha pogut la forsa.
Lo fi del antilop fara la esclava. (5)

Aquest colp, Rao-but, també s' enganya
y fallidas veurá sas esperansas.
Aptalanit veu l' arch y 's sent perduda;
mes, fent un crit y com rabiosa fera,
llavors ¡oh cas may vist! d' una mossada
lo pols de son bras dret estripa y obra.

Llavoras cau. Hi corran y ab las ansias
de la mort feblement encar murmura:
—Com lladre jo no he mort! ¡oh, Ra perdonam!
En ton cel... dom un lloch... ¡Vullam ser pare!
¡Lliure al fi 'm veig de mos grillons d' esclava!»
Y mor tenyint de roja sanch la terra.

Mes no será pas eixa la darrera
que 's vesse. S' ou ja 'l remoreig qu' aixecan
de la gran companyía (6) 'ls amples rengles.
Rodost flamant y Pánido arrunada
han tastat lo tremp dur de sas coltellas
y ab la sanch dels vençuts la mar rogeja.

Mes ¿bont desalenats correu conyintvos
las espasas? ¿Perque empunyar las llansas?
¿Perque 'ls cavalls colquen ab tanta pressa
y las cordas dels archs poseu tivantas,
si es en va que lluytéu?! Vincláu las testas
y donáulas al fil de llurs espasas.

No hi ha poder qu' ature sa embestida.
Son lo dret y la forsa los que venen,
valtres son la basarda y la baixesa
Ells, al ferir castigan una infamia
vosaltres, resistint, mostráu que dura
encar la mena dels traydors á Grecia.

Mes ay! ja qu' ho voléu, á son encontre
anáu, si no ab valor al menys ab pressa.
Y, sino per honrar la terra vostra,
por salvar vostras vidas embestiulos
Enlos ja aquíl Ja venen! Ja s' acostan!
Ja sos gavells podeu contar. Corréuhi.

Atapahits y en gran munió s' hi tiran.
Oh folls! oh folls! ... Los altres los esperan;
en mig del pla, los cavallers, á l' ombra
d' un espés rouredar, los pions ágils,
y 'ls ballesters derrera las marjadas,
tots giatint pel carnatge que s' acosta.

Dalt de tres rasas qu' en lo pla cimejan,
los foners destres ja las rochs spilan
strafegats y en espessor qu' esglaya.
Aixís per terra trascan las formigas
al cercarhi lo gra que tant cobejan.
Aixi espigols en camp segat lo pobre.

L' estol grech, en tropell y á corre-cuyta,
ix de son camp y al enemich empayta.
Lluny á cercarlo te d' anar, que 's troba
del Pange (7) al mateix peu. La mar vehina,
l' estol franch, te á la dreta; á sas espatllas,
l' aspre y alt mont y un riu á sa ma esquerra

Gircó, ab los seus genets al davant trota
desitjós d' esbravá' 'l dol que l' acòra
Un gran núvol de pols los emboicalla,
y sols, en mig de la rojor d' aqueixa,
de tant en taut s' hi veu com centelleja
lo çer polit de llurs capells y llansas.

Tal en mig de la negra nuvolada
rellú 'l llampech, quan la tempesta 's forma.
Presentant un gran front, mès endarrera
las hosts gregas avensan apretadas,
abandonant llurs tendas y las rónegas
casas de fanch hont lo redòs tenian.

Mes ay! Hont van? Gircò que vol la gloria
de se' 'l primer, cap á un vert prat se tira
seguit del seus. Lo tenta la planura
pel joch dels seus cavalls apte li sembla,
y no veu, ¡l' insensat!, qu' allí l' espera
la fossa, la desfeta y la deshonra.

Sota l' herba verda han abocat los nostres,
del riu las aiguas, y la terra fionja
y amarada y en llotja convertida,
tomba será dels que sens fre s' hi llonson.
Es un ardit d' Algue' y de sa maynada,
que amagats y amatents los instant contan.

S' hi rebaten al fi. Ab la embestida
los devanters endins del camp arriban;
mes de prompte 'ls corcers cauhen, renillan
y bregan per alsars', y quan mes bregan
mes enfontzantse van. Los de darrera,
no podentse aturá', al desobre 'ls cauhen.

Gemechs y crits, llaments y flastomias
barréjanse al remor del çer y 'l coure,
y cent pilots de carn y ferro 's forman
mig colgats ja pel llot que 'ls empresona,
privantlos fins del us de la defensa
y entre ells fent creixe la mortal congoixa.

Llavors los nostres, que ab lleugeras armas
s' hi tiran, boy saltant ab gran cautela
per claps de terra encara forta y dura,
sens cap esfors, á fil de ferro passan
als que l' aygua y lo llot deixan ab vida,
sembrant l' horror en l' estol grech qu' avensa.

May ab moments mes curts ha fet mes tasca
de la feynera Mort la dalla corva,
ni may á dins l' infern, may tantas ánimas
en aplech tan nombrós hi han fet entrada.
La verdor del herbey porprada queda
y, las destras dels nostres, abatudas.

Mes tal com sol esdevenir á voltas,
que fina 'l qui la mort mes lluny contempla
y, aquell que mes aprop la te, se 'n lliura,
tal esdevé á Gircó. Regalant d' ayga,
nafrat y esferehit, per sobre 'ls altres
gambejant y cayent y alsantse, fuigne.

Fuig, com del llas esparverada aucella,
y no ab poca fadiga arriba al marge
hont l' ajuda dels altres, que hi acuden,
lo salva de perill. En tant s' acosta
Lográ, obehint de Rocafort las ordres,
dret al centre enemich, ple de coratge.

Los almugavers al vol d' ell s' escampan
cad' hu triant un lloch hont fe' embestida
y omplint la vall ab los seus crits ferèstechs.
No hi trigan pas á ser y sa brivada
anuncian los clams dels que la topan
y 'l remoreig que á lo seu pas arrecan.

Aros lo brau, que 'ls mariners capdella
des que Ahones lo pros jau en la fossa,
lo cayre esquer del enemich apreta
sens treva y ab enginy. Rocafort guia
los seus cavalls cap á la dreta, hont mana,
Xor Miqueli, la flor de las hosts gregas.

Y Arenós, sempre ardit y gentil sempre
per vora 'l mar fent via, ab eent que 'n mena,
fugint l' aguayt del enemich, intenta
al campament d' aquest dar falconada,
carregar de botí sas colcaduras
y pegar foch á llurs vistosas tendas.

Del estol grech lo centre reb las ordres
d' un baró qu' en Salónica acampava
y al qui Miquel ha demanat ajuda.
Jordi li diu tothom y la noblesa
li afegeix lo dictat de Sant Cristófol.
Los franchs, Jordi deis carros, l' anomenan.

Y es qu' un matí en que d' aquests hi havia
en mig del bosch dos carros boy fent llenya,
Jordi y los seus que per llí prop passavan,
adonántsen, de sopte 'ls embestiren.
Los nostres eran cinch; mes ells vuytanta.
Los grechs, tots cavallers, pleus, los nostres.

Que fau llavors los acomesos? Quatre
se tancan dintre de una vella torra
que tenian aprop, l' altre s' allunya
corrent sense repós dret á Galipol
Aquest, que 's deya March, de Muntanè' era
patge y volgut al seu senyo ho esplica

Sols ab dotze cavalls Galípol conta,
de cella 'l sis y 'ls altres sis de càrrega,
mes no perçò 'l brau Muntanè' vacila.
Tots dotze per la lluyta 's aparella,
y ab ella y uns quants pions al combat corra,
fiant en Deu y del seu cor fiantse.

Topa als enemichs que á la ciutat venian
y, escometentlos, tal brivada 'ls dona
que, entre presos y morts, trenta set quedan
en poder d' ell. Llavors Jordi s' escapa,
ab sos genets y á dins del bosch se junta
ab los altres dels seus que 'ls carros vetllan.

Los franchs hi arriban, fugen los d' en Jordi
deixant cavalls y carros. De la torra
ixen los quatre que defes s' hi havian
y tots plegats ab befas y riallas
esbalotan al *hèroe* que s' allunya
creyent que 'ls franchs d' aconseguirlo tractan.

Donchs be, aquest brau capdill es lo qui mana
lo centre del estol. Miquel li posa
perque tothom crega qu' es ell, lo princep,
qui 's troba en aquell lloch. Mes ay! l' astucia
de res li val. Los nostres li endevinan.
Envá, escondintse, d' enganyarlos tracta.

Perçò es que Rocafort, dels seus, lo centre
encomana á Logra y á Miquel busca.
Tras! tras! ab sos genets (trescents ne mena
ballesters y llancers) se hi avehina;
mes, quan hi es aprop, en sech se para,
manant als seus qu' á punt de embestí' 's posen.

Los grechs, que 'ls veuhen vindre 'ls escometen.
Llavoras Rocafort la senya dona
y tots plegats tot sotragant la terra
y ab la remor del tro, llestos s' hi tiran,
la brida fluixa, lo cap baix y fentne
tastá' als cavalls dels esparons lo ferro

Ja s' han topat. Com fa ab la pols y brosta
lo mastral en lo pla quan de ferm bufa,
que en confusió y á remolins sacutlas,
ja á terra las rebat, ja las enlayra,
aquí las apilota, allí esbarria,
aixís fan ells al barrejá' als contraris.

Lo terratrémol, allá hont son, may para
y 'l centelleig dels cars que feyners trascan,
los tochs de nacras que per tot ressonan
los renills dels cavalls que s' esvalotan,
lo colpejar dels armaments que dringan
y 'ls gemechs dels nafrats qu' en terra jauhen,

Tot aixó ensemps y barrejat, aviva
en los franchs mes la rabia y lo coratge,
y empelta en los seus cors tal foch y vida
que aturador no troban. Llá hont fereixen
nafra mortal d' aspecte horrible hi deixan
fent grifolar la pó' en cors que se 'n reyan!

Aros entant la esquerra dels grechs topa
y encar que du ventatja, poch avensa,
puig refets los contraris ab l' ajuda
d' algunas capdills que ab Mahabout vingueren
de l' India en llá, fan de valor prodigis
y, als franchs, la terra pam á pam disputan,

Entremig d' ells esbarriats los indis
ab l' exemple 'ls atiau al carnatge
y, com los mou l' ale de la venjansa,
(pus han jurat venja' á Mahabout son mestre)
y com la guerra es per tots ells gran festa
perço fau creixe del combat la tasca.

Rao-but es qui lluyta ab mes feresa
Colcant á pel un poltro negre, corra
do l' una part á l' altra, als uns atia,
als altres salva de perill y, rápit
com la centella, ab sa terrible llansa
mata y fereix á tot arreu hont toca.

Fill d' un gran burch del peu dels Aravalis (8)
y batentse ab los Chils (9) que hi senyorejan
ha endurit lo seu cor y d' ells ha apresa
la manera de batres, la segura
y soptada embestida y de la llansa
y satgeta las sorts maravellosas

En sa má es un flagell la tallant corva
y se li ha vist un llens al ayre extendre
y ab lo tall d' ella sons esfors partirlo
Una cota de cer son pit redossa,
un roig turbant son altiu cap abriga,
y, de pell de bisso, un escut, defenlo.

Aquest es qui al veure la destresa
ab que 'l d' Aros son pas de estorbs deslliura,
deixant als altres, á escométrel corra
—Per mos Deus y mos llars,—al serhi crida,—
las ombras de la nit, jo t' ho asseguro,
en tos ulls estendrá la Mort feynera.—

Aros no li respont; mes tal com caune
l' arbre que 'l vent, desarrelantlo, tomba,
aixis cau al damunt del fogos indi,
del capdill catalá la cantalluda
ferrada massa. Rao-but l' esquiva,
mes no tant llest que lo seu pes no taste.

Esberlat queda son escut durissim
y ab formigor lo bras que 'l sostenia.
Mes perçó no 's fa enrera y, dant brivada
al corcer enemich, la destra atxeca
armada del panarí y tant llest juga
qu' Aros sols temps te d' ajupir la testa.

Lo cop terrible dat en fals y ab furia
fa perdre l' esma al indi que s' aferra
de camas al cavall. Aros llavoras
l' embesteix ab mes pit, y altra porrada
ve á privar del escut al fill del Assia
que, fuig llavors, per esquivá' al contrarí.

Lo terratrémol del combat ja amplena
de cap á cap la vall; la polsaguera
com un manteil als combatents embolca
y si be 'ls franchs tot son esfors hi posan,
la millor part no hi duhen y fins temen
del nemich al gran nombre haver de rétres'

Mes no, no será aixís; l' Alguer, qu' acaba
de pecejá' als alans, des la planura
anegada y llatosa se n' adona
y, feut un crit als seus y congregantlos
y atlántiosbi al punt, la sort capgira,
arrebassant als grechs tota esperansa.

—Au! au!, —los fa.—¡A ells! Las nostras armas
brutas de sanch los hi farán coneixe
la fi dels seus y de la mort las ansias!—
Y tal com famolench remat se tira
al camp hont veu lo verdejar de l' herba,
aixis ells á la lluyta 's precipitan

En aquell punt, Marbreck, que de la brega,
per ser en lo camp alá, molt lluny se troba,
veyent clá 'l cel, lo alé del ayre tebi
y 'l sol hermós y 'l vall sense cap boyra,
ab gran cuydado á Trena-d'-or fa trauro
al ayre pur perque son pit hi aixample.

Descolorida y decaygada y feble,
la martre del amor al sol es treta,
mes lo seu cap ni forsa té per tindros
y sos brassos, si 's mouhen, es ab pena.
Sobre coixins extesa allí l' han duta
ab un bell palanquí sas quatre esclavas.

L' agulló 'l te en lo cor y tan, tan fondo
clavat hi es que res del mon pot tráureli
Res?.. Si 's volgués se trobaria encara
remey pera son mal, nou raig de vida
qu' esllanegant son cor, qu' encongit móuse,
á son front y á sos ulls joya hi daria

Aytal la flor, quan mustigada penja
y de set va morintse, 's reviscola
si 'l feixuch núvol tot passant la ruixa
Ella de set, de set d' amor afina;
mes ningu ve lo guariment á darli
y 'l Turkestá perdrá sa flor mes bella

Qui pot darli, no 'u vol: y res pot ferhi
qui, de tot grat, li donaria cura.
Lo dols alé del ayre un xich l' anima
y al mateix temps que 'l veil juheu la poisa,
bada sos ulls. Mes ay! la flama aquella
d' amor y vida que hi tenia ¿hont para?

Casi entelats, esgroguehits, res diuhen...
y llura terbols esguarts al mon no hi bascan
sino un trist clot hont lo so etern dormirl.
Pobre estela! Dels raigs del sol s' anyora
y en la fosca y lo buyt consum son esser
sens que ni un plany de sos purs llabis brolle!

Marbreck ansiós y de bon cor la cuyda,
tendres paraulas de consol li endressa,
mes ella ni l' escolt'. Sols á passadas
esceusas dolsas de un amor purissim
qu' omplenan son magi, ab afany s' entrega
endolçint d' aqueix modo s' agonia.

Tal fa 'l lleó, quan en lo llas lo tenen
y la esperansa de fogir abandona;
indiferent als que sa mort procuran
s' ajau y mut y resignat la espera.
Lo juheu fa aná' 'l cap y vora d' ella
dona descans á son flach cos, seyentse.

Enllá s' exten la plana pedregosa
Des del lloch enlayrat hont hi ha la tenda
guayta, Marbreck, al lluny. En la vessana
del Pangé (10) tenen los alans extesas
las vionadas telas que 'ls redossau
y es de Gircó, de totas la pus alta.

La vessana es suau y to represas
de tant en tant que, com grahons vastíssims,
del mont gegant la davallada trencan.
En una d' eixas y á son esu vehina
es hont la filla del alá panteja
de mal d' amor, de dol y d' anyoranss.

Marbreck entant, de Trena-d'-or devora,
capficat y mig trist, lo cel contempla
y mes d' un cop á si mateix preguntas'
si es la por de Gircó ó si es tal volta
tant sols l' amor qui vera l' alana 'l tira,
fenth cuydar ab tot l' afany d' un pare.

—¿Será voler de Deu? ¿Será que 'm duga
lo meu fat ab aixo á via mes certa
per venjarme ab profit? Ell de la meva
va ferne befa y li llevá lo viure.
Jo... guarelxo la sua!. . No pot ésser
l' amor, será l' infern lo que m' hi porta

Respectem d' eix misteri las ignotas
segretas vías y esperem..... No l' amo
y, ab tot, la curo. Vull venjarme y veigme
lligat á donar vida y sento á l' hora
com un presentiment que: «Avant, me crida,
»ton desig satisfet veurás: espera!»

En tant regna al seu vol la dolsa calma,
esclaus y donas en lo camp sols quedan
y en los carrers que forman ab sos rengles
los tendatges, s' hi veu sols algun qu' altre'
qu' ab ánsia al lluny vigila ó qu' ab llestesa
d' algun cavall ó dromedari 's cuyda.

Al peu de la vessana y vora á vora
del riu que pren lo nom de la montanya
s' hi exten ayrosa y verda y somoguda
pel dols ale de l' aura una verneda
qu' endins del pla boy serpejant arriba
un ramat que s' abeura, de lluny, sembla.

De cop un dels alans qu' entre l' arbreda
á herbejar ha portat sa colcadura,
escolta, liansa un crit, colca y se tira
dret al camp tot font senyas y cridoria,
pero es envá que de dá avis ell prohe,
molt mes que 'l seu los altres cavalls corran.

Y avans de qu' ell al campament arribi,
un brau genet, viu com un llamp, hi entra
creuha 'l pla hont Marbreck hi es ab l' alana
ab pasme d' elx á Trena-d'-or agafa
y, encar qu' aquesta exhala un ¡ayt», la posa
de travers al damunt de s' ampla sella.

Astorat lo juheu los brassos alsa
boy fugint del cavall qu' espaternega
y, encar no esta refet, quan ja veu vindre
un franch tambe genet, la destra armada
y fent la terra tremolá' ab la furia
que du 'l corcer que, escumejant, lo porta.

Girco es lo davanter, Girçó que, presa
de pahura mortal, fuig de la lluyta
persegult per Corbrau Gircó l' invicte,
Gircó, de tots, lo pus ardit tremola
al veure en mans de son contrari 'l ferro
que al esment li retrau un vaticini.

Se reya de la mort y ara la esquiva
y no tem la deshonra de la fuyta
y fins, veyentse ja perdut, vol váldres
(foll de coratge y de basarda cego)
d' un darrer esfors, vol deturá al contrari
boy soptantlo ab l' esglay d' una venjansa.

—Dèixam, li diu, y ta ventura salvas.
Si avensas mes, sa vida aquí termena
aquí 'l seu cor travessaré ab ma daga.—
Y 'l ferro trau de la ajustada veyna
amenassant al pit de la donzella,
que ja en son cos te 'l fret de la agonia

Mes Corbrau du l' alé de la revenja
dintre son pit que furient panteja
y ni 'ls mots de l' alá, ni la presencia
de s' aymada mig merta lo contenen.
Rápit, cegat, impetuos s' hi llansa,
alt lo coltell y tremolant de rabia

Oh terrible espectacle! Tot just logra
cumplir, Gircó, lo seu malvat designi
omplint d' horror als que de lluny s' ho guaytan,
quan ja del franch la centellant espasa
per terra fa redar s' altiva testa,
que rebot escolantse sebre l' herba.

Al mateix temps esllavissantse caulien
del llom del corçè alá, qu' en sech se para,
lo cos sagnant de la inmolada verge
junt ab le cos del parricida. Salta
Corbrau á terra, hi corra... ¡mes ay! d' ella
ja al mon sols queda la mortal despulla!

S' ajup, la cull y al esguardarla morta,
ab los ulls entelats, la boca oberta,
trémol y groch y esferehit la doixa,
mes no 'ls sens ulls que fit á fit s' hi gosan
en contemplarla sens vessar cap llágrima,
sens veure res del que al seu vol hi passa.

Com una estátua, értich y sens móures
roman allí, omplint d' ansia als qu' enrotllan
y respectan del heroe la congoixa,
mentres Marbreck que de Girco la testa
te en sas mans, tot guaytantsola, murmura.
—Rebeca de mon cor, ja estás venjada!»

Al mateix temps espesa fumareda
s' alsa en lo camp alá do cop portanthi
l' esglay y l' avalot. Las donas fugen.
Los camells y cavalls cridant s' escapan
camps á travers. Es Arenos que arriba
y las tendas dels grechs dona a las flamas.

Als crits d' esglay, al rebombori qu' alsa
la gent que fuig, s' hi junta la cridoria
del estol franch que vencedor atansa
precehit dels alans que á son niu tornan
y sols hi troban un pilot de cendras
y la mort y l' escarni y la deshonra.

Mentrestant, Rocafort, cobert de gloria,
y seguit d' Aros, de Lográ, Eximenes
y d' Alguer y de tots, al lloch arriba
hont es Corbrau. Al vénrel llest hi corra
descolca prest l' abrassa y aixo diuli:
—Tu 'ns has dat la victoria, beneyt sias.

Demana en pach de tal servey, demana,
quo 't será dat ab tot lo goig de l' ánima.—
Los crits de joya de l' estol ofegan
del capdill las paraulas pus sentidas
«Visca Corbrau!» foll d' entussiasme crida,
y «visca! visca!» repetint va l' echo.

Tal en lo cerch, quan lo pus destre guanya,
s' alsan clamants las veus dels que s' ho miran
y han seguit punt per punt las maravellas
d' enginy y forsa del atleta, qu' értich
y ab lo front guspirant d' ergull y gloria
los víctors reb ab lo mig riuro als llabis.

Mes ay! Corbrau no sent ni l' alegria
del triomf, ni l' ergull de la victoria;
res diuhen á son cor las veus que 'l llohan,
y com las cimas dels turons no reben
fredas e immoblas las auras que las besan,
aixis, ell, reb l' esclat del entussiasme.

Mes al fi romp l' enmudiment.—Donarme,
has promes, Rocafort, lo que jo vulla?
Dom una nau y á Catalunya tórnam'!—
Diu y calla de nou... Empellegantse,
tothom alegre á festejarlo corra
y, mut d' esglay, al contemplarlo 's queda.

NOTAS DEL CANT DOTZÈ

(1) *Ra*, lo deu sol, divinitat egipciaca. Lo cant aquest está basat en un d' antich

(2) *Jat* es una de las rassas nobles mes distingidas entre las moltas que poblan la India

(3) *Rama*, divinitat india

(4) *Manvantara* espai de temps en la religió brahamana.

(5) *La fi del antilop fará la esclava* Encara que sol cassarse ab la tkyta o pantera domesticada, ab tot com aquesta mena de cassera es costosa, solen emplearla solzament los magnats. La major part dels cassadors se valen d' armas aigogadoras sent d' aquestas en lo temps de l' acció del nostre poema, la mes comuna la saigeta.

(6) *La gran companyia* nom que comunament davan los grechs al estol catalá-aragonés

(7) *Pangé* branca de montanyas que 's despren del Rhodoph y s' exten cap al mar á pocas lleguas de Rodost.

(8) *Aravalis* cadena de montanyas del Sur de la India

(9) *Bhils* rassa salvatge que viu en lo cor dels Aravalis

(10) Vejas la nota 7

CANT XIII.

MONTSERRAT.

La ermita y l' ermitá.—Muntaner ab dos companys puja al monestir de Montserrat.—Son encontre ab l' ermitá.—La mort d' Entença.—Lo fi de Rocafort.—La espasa del peregrí.—La pregaria del anacoreta.—Herodías.

A vora d' un torrent y á mitja costa
coberta de brancam y sos murs totxos
tapissats ab las euras que s' hi enfilan,
una ermita hi negreja. Las boixedas
al davant del portal hi forman tanca
amagant al viador la humil estada.

L' aygua suáu d' una fonteta clara
per un xich regarò, vorat de molsa,
fregant un de llurs cayres llesta hi passa
y las aus del entorn allí hi acuden
perque hi troban lo gra en la ma del hoste
y l' ayga fresca sens perill beguda.

Fa d' espatilè á la solitaria ermita
una pelada y gegantina roca
y quan lo sol son rodell d' or tramonta,
des del camí, que ran del seu clos passa,
veu l' ermitá á sos peus llisa y llunyera
la planura sembrada de masías

Allí 'ls ramors del mon jamay hi sonan,
sols la tempesta son brugit hi porta.
Si algun romeu las y sedent hi arriba,
repós hi troba y de la set se llïura
y, á dalt al temple, quan mes tart hi truca,
dolç recort du de cella estada d' ángels.

Temps fa que hi viu lo qui la vida hi passa,
y, de son front, la pell plena d' arrugas
y, de sa barba los pels blanchs doscobran,
que no es lo goig lo que nodreix al áuster
anacoreta decaygut que hi resa
y ab dejunis son cos hi mortifica

Dels altres ermitans pochs lo coneixen,
mes los romeus que han conegut son tracte,
quan parlan d' ell tots en lloarl' s' afanyan
y tots per sant y elet de Deu lo tenen.
Es aixís com son nom ha pres volada
y 'ls pobles mes vorers sovint ne parlan.

Per tot abrich sols porta un hábit negre
y, per resar, may deixa uns grants rosaris.
Quan la oració lo monestir senyala,
(un monestir que á mitjant mont s' aixeca),
regant la terra ab abrusantas llágrimas,
junta sos prechs al so de la campana.

Llavors invoca á la sagrada Verge
que des del monestir al lluny escampa
l' amor, la pau, la fe y la benauransa,
y puja al cel sa pua coral preguera
barrejada ab la flayra isarda y pura
dels frescbs tutuos qu' en ciots y valls floreixen.

Un capvespre de maig, quan cel y terra
tots llurs joyells ab alegría mostrau;
quan romp la fló' 'l capoll y quan l' aucella
cerca la brossa per fe' 'l niu, devora
lo portal de sa humil y tosca estada
assegut, l' ermitá resa y medita.

Algun estel (ja 'l sol ha fet sa posta)
mes trascador que 'ls altres parpelleja
y junta son argent á les rosadas
tintas suáus que 'ls llunyans monts ribetan,
retrayent al recort del que ho contempla,
pensaments cristians que l' aconhortan.

Y mentalment se diu: «Sí, la rosada
boyra, es l' amor que vers la terra 'ns crida,
l' estel, la fe que envers á Deu uos porta.
Perçó, la una al mirar, lo cap s' acota,
perçó, l' altra, no 's veu si 'l cap no 's alsa
Guaytém l' estel, qu' es millor font de vida »

Y 's queda embadalit guaytant la estela,
juntant á son encís la ramor dolsa
de la oració que lo seu llabi frega
al exhalarse en armonía santa,
com frega de la rosa lo fullatge
lo perfum, qu' eixint d' ella l' ayre embauma.

Axí en éxtasis sant la lluna 'l troba
Ni un alé d' ayre, de la nit quieta
torba la calma que 'ls sentits cativa:
sols la remor de la fonteta fresca,
al serpejá' entre 'l pedruscall, ressona
en aquella quietut qu' encisa á l' ánima.

Mes no dura molt temps aquesta calma:
la remor de petjadas la contorba
y un fressejar de veus li dona vida.
L' ermitá llavors s' alsa y, vehimantse
á la tanca de boixos que l' amagan,
guayta al camí que 'l clar de lluna argenta.

Hi veu tres ombras que en conversa alegre
pel camí van fent via y sent qué diuhen,
y aixís es com ell ou un que s' exclama:
—De fadiga no 'n sento; pero 'm dempua
cixa set que 'm devora. Si trobessem
una font, certament molt grat me fora.—

Y un' altra veu respón:—Ningú diría
que tant poch sofert fos, qui arriba suara
d' una vida afanyosa. ¿Com ho feyau
á Orient, Muntaner? ¿Es que teniau
sempre á má tot quant freturavau vaitres?
Com bon romeu, sufriu: la fe 'us ho mana.

—¿Que 'us diré?,—lo primer respon,—no 'us nego
qu' es sant vostre concell; mes poch s' avesa
á mes pennrias qui com jo las conta
á centas y á milers. Vos ho asseguro,
si per llantias Essañ va véndrers'
la herencía que de dret li pertocava,

Jo disposat estich á dar de vida
un any per un vas d' ayga!—Y quan acaba
de dir aixó ja es al davant dels boixos.
Remorejant las brancas allavoras
fan pas á l' ermitá, qu' ab carinyosa
veu, als romeus, axís mateix los parla

--No 'us cal patir, si 'us ve de grat seguirme:
fresca ayga tinch pel qui sedent camina.—
Y 'ls viadors muts do sorpresa al óurel'
la tanca atravessant tots lo segueixen.....
Un pedrís descans dona á sa fadiga
desprès que l' aygua ha refrescat sos llabis.

Vora 'l portal seguts fins á ells arriba
la claror esmortuida de una llántia
que, dins la ermita, á una santa imatge
d' un tosch y xich altar, quieta, llumena
Es allí hont l' ermitá mulla la terra
ab lo dols plor que de sos ulls regala.

Los tres hostes, en tant, gaya conversa
ab lo sant hom, que 'ls agasatja, entaulan.
Un d' ells, de cop, es qui ab veu franca diuli:
—Gormá ¡á fe d' hom da be! la vostra estada
es un redós quo molts envejarian!
¡Que be un s' hi sent entre 'l perfum dels boixos!

—No es per gosar perque jo visch en ella!
Altre perfum mon esperit cobeja!—
Aixís respòn lo penident al óurel.
– Que 'us diré?,—l' hoste fa; – mes quo no 'u sia
la bellesa del mon á Deu recorda,
sent com es Ell de la bellesa imatge!

Fa anya que sou aquí?—Lo temps no 'l conto.
Y vos ¿fa molt que haveu deixat la guerra?—
L' hoste, al sentirlo, un xich sorprés se queda,
mes de cop:—Ah!,—fa ell,—es lo meu trajo
lo que motiva la pregunta vostra?
Sí, fará un mes que 'n so vingut y 'm raca.»

—¿Veniu de lluny?—De l' Orient, respongui
un dels dos altres que asseguts escoltan.
L' ermitá, alsant lo cap:—¡Es lluny!,—exclama.—
Molts catalans hi han acabat la vida.
Aquí va vindre un pelegrí com valtres
y mo 'n va dir quelcom que 'm deixá ab ansia.

Ell va parlarme d' un amich y un mestre
que hi va deixar, d' un home qu' ell ne deya
lo mes prudent de l' host, dels mes entesos
en l' art de dir y en cosas de la guerra.
Lo seu nom cada punt aquí retreya
y ab tal entussiasme 'l repetia

Que si á mal no 'u prenéu y es qu' ho sabesseu,
cavaller, de tot grat novas voldria
d' aqueix capdill, qu' ell Muntaner li deya.
—Haveu dit Muntaner?—exclama l' hoste.—
Ningú com jo vos podrá dir hont para,
hont es y lo que fa y fins lo que pensa.—

Y tirant ab molt ayre 'ls plechs enrera
del mantell qu' en sa falda hi retenia
—Viu,—va dihent.—Ara com ara 's troba
ple de vida y salut. Es aprop vostre:
y es qui 'us parla y qui 'us deu la primera ayga
qu' ell ha begut en Montserrat anara.

—Vos Muntaner?—fa l' ermità.—¿Us admira?
En carn y os en Muntanè' es qui 'us parla,—
respon l' ayrós soldat.—Molta crescuda
ha pres en vos la neu de la vellesa!—
Novament Muntaner parat se queda
al sentí' al ermità aquestas paraulas.

—¿Com ho sabeu? ¿Tal volta 'm coneguereu
en altres temps en que la neu aquesta
(y assenyala sa barba) no existia?—
Es l' ermità lo qui llavors demostra
un curt moment de turbació, mes prompte
refentse diu á Muntanè' ab dolcesa:

—Si y no Jo 'us dirè.... Ma coneixensa
es pel dir del romeu que aquí va vindre.
Ell va dirme de vos: «Jove es encara,
cap cabell blanch en lo seu cap s' hi troba».
Al vèurehos ara aquesta barba plena
de fils de plata... es justa ma sorpresa.»

Y, aixó dihent, se tira la caputxa
mes endavant del rostre, que s' hi amaga
—Aixís no extranyo res!,—Muntanè ab gracia
respon Y aprés de contemplar la lluna
un xich moment.—¡Com corra per la terra
tot lo que 's fa!—murmura —¡Qui hauria

Cregut qu' aquí, en aquest recó parlessen
tant de mi, un trist soldat que guerrejava
en lo fons del Llevant?!—Aixís s' explica
afegeix l' ermità, que jo que 'l dia
passo en santa oració, també conega
del vostre estol las venturosas gestas.»

Muntaner capficat llavors rondina
boy trencant las rahons del que li parla:
—Venturosas?! Llavors tal volta ho eran;
mes avuy la discordia les fa tristas!—
Y explica al ermitá, que dret l' escolta,
la trista fi del malhaurat Entença.

L' ermitá que, ab afany, de llurs paraulas
segueix lo fil, al óurel, boy planyentsen
y alsant los brassos, dolsament murmura:
—¡Quin fi tant trist per cavaller tan digne!
—Cert fa 'l soldat; mes afiná com héroe,
lo ferro al puny y 'l cos ple de feridas.

De Rocafort l' abominable y fera
ambició 'n fou la causa. ¡Oh company noble!
¡Oh ver amich, com de tot cor te ploro!—
Y ab sas duas mans la seva cara amaga.
—Y que va ser dels seus? ¿Qui se 'n feu mestre?—
Aixís ab ansia l' ermitá pregunta.

—¿Qui? Qui voleu que fos?—Muntaner diull.
Qui cobejava 'l lloch primer temps feya
Qui, havent manat fins á llavors, volia
ser lo capdill per sempre mes. L' indómit
l' aspre, si brau, en Rocafort va esser
pera mal seu y per desgracia nostra!

Des d' aquell punt en nostre estol va entrarhi
lo desgavell ab l' odi y la discordia.
Y encar que l' host acapdellava 'l princep,
l' alt en Ferran, lo seu voler trobava
molt sovint contradit pels fets del altre
que á son antoix tot ho manava déspota

Mort ja l' Entença: fugitiu y hoste
ja de nemigas terras l' Eximenis, (1)
llavoras Rocafort fina va concebre
tráures' d' aprop á mon senyor lo princep.
—¿Y ho va lograr?—Ay, ah! Si, va lograrho,
mes venentse 'l prestigi y la vergonya.

Idol dels seus com era, va llansarlos
al camí de baixesa may creguda.
Despertant son orgull y amanyagantlos,
los feu jurar com á senyor (repugna
fins dirho aquí) á Carles lo de Fransa,
cor sens valor y cap sense judici.

—¿Y ho feren?—Ho van fer. Ja 'l jove princep
deixat havia nostre estol fugintne,
perque son noble esprit se rebelava
entre tal gent á viure, quan llavoras
lliure de tot estorb va esclatá' ab furia
la ambició en Rocafort mal amagada.—

Y al sor aquí:—Mea ayl,—resolt exclama,—
Deu to un flagell y 'l que l' enuja 'l tasta.
L' ambició de un cami de mala eixida
y es amiga que ven al qui se 'n fia.
Rocafort ha cobrat la seua paga,
pot ser, per sos pecats, massa crescuda.

Sens fre lo seu voler fou lley terrible
que á tot l' estol en lligament tenia
y 'ls mateixos que avans fidels li foren,
en oy y por la seua amor cambiaren.
Ab en Capoys (2) tracte segret hagueren
y á mans d' aquest varen posar al déspota.

En un castell d' Aversa (2) ell, l' indomable,
el que ni 'l jou de nn sobirà volia,
ha sofert de la fam lo cru martiri
y descarnat, sedent y entre tenebras,
ha mort al fi, sens qui escoltés sas queixas,
sens veu amiga que planyés sas ànsias.»

—De fam? (4),—lo anacoreta exclama.—Horrible
mort es finar de consemblant manera!
—Y encara mes dou sarho en terra extranya
y sentir dels remors la veu sens treva!
Ab tot era un valent! Mes,—fa alxecantse'
transcorra 'l temps y al monasti' 'ns esperan.—

Los altres dos l' imitan. Mes quan àgils
y descansats, del clos á eixi' 's disposan,
de cop en Muntaner ab cara afable,
diu aixi al ermità que l' acompanya:
—Casi nn pecat fora no entrarhi essenthi.
¿Hi ha estorb en veure vostre niu, sant home?

—Res d' axó,—li respon l' anacoreta,—
molt xiquet es y fet ben be á la tosca.
—També de fanch son niu fa l' oronella
y ab tot es bell. ¿Podem entrarhi?—Eutráuhi.»
Y dintre del sant clos Muntané 's fica
seguint, ab sos companys, al eremita.

Sobre un xich altaret hi ha nna creu negra
y un cap de mort al peu d' ella hi blanqueja.
De vidre vert una entelada llantia
penjant del sostre claror trista escampa.
A sa térbola llum al mur s' hi veuben
de sants duas estampas enganxadas.

Y en lo reco mes foscb un pedris ample
que per capsal ne te una grossa pedra
del ermità quin es lo llit descobra.
Al damunt d' aquest jas, d' un clau sospesa
penja una espasa pel cinto agafada
¡Rica penyora d' artizada forma!

Muntanèr en quant la vou sorprés ne queda:
—¿Aquí la capitost?,—en sech exclama.
Mes l' ermità que al seu costat se troba:
—Es un recort—fa,—'L jove que la duya,
aquell romeu de qu' he parlat suara,
me la deixà per recordansa seva.»

—Pobre Corbrau!,—en Muntaner murmura
¡Tant, com bell, malaurat!—¿Lo conexiau?—
diu l' ermità.—Y voluntat li duya,—
respont l' hoste ab tristesa.—Era ab nosaltres
d' amor nua tragedia 'ns lo va pendre.
Jo vaig perdre un amich; l' estol, un héroe.»

Y assenyalant la espasa ab sa mà esquerra:
—Sant home,—diu,—si es que no 'us dolga 'l ferho,—
permetau que d' aprop eixa arma guayte,
l' amor y 'l dol vers ella mon cor tiran.»
Y sens espera, sens resposta atendre,
s' hi atansa llest, l' agafa y contemplantla·

—Oh penyora de dol! Quan, quan funesta
has sigut pels qu' en tu han fiat sa vida!
Lo prodigi secret que 't fa rehixe
enclou també l' influix de mortal sava.
Tú dus al cim de la esplendenta gloria
sols per fer pus immensa la caygudа.—

Y tot deixantla, al ermitá aixís parla:
—Servaula be, serváula eixa penyora
y en son amo pensèu en vostres resos.
Era noble, lleal, sentit y digne.—
de conquerí en est mon la fama eterna
¡Deu sab hont es: jo sols sé que l' anyoro.»

Y, dit aixó, 'ls tres hostes abandonan
lo solitari indret y 'l camí emprenen
del monastir que ab ansia ja 'ls espera
L' ermitá fins al clos, los acompanya;
sent despres com sas veus, llunyantse, 's perdon
y, apres, trist y ab cap baix entra a la ermita.

La espasa pren, casi plorant la besa
Llest y ab afany y ab pena la soterra,
y al peu del altaret sos genolls flecta
al ensemps que ix de sos convulsos llabis
la oració pura ab que al Senyor s' endressa,
quan del descans es arribada l' hora.

—Vos que en mon cor llegiu, Vos que trobeulo
ple de fe y desconhort, treva donáuli,
Vos que sou de tot be la font mes pura,
asserenáume l' esperit que brega
per esquivar las recordansas tristas
que, casi mortes ja, novament suran.

No 'us oblideu de mi! Com la rosada
dona frescor á la enmostida herbeta,
feu davallarhi sobre meu la dolsa
alenada d' amor que tot ho cura
Vell ja só, jove sent. sens forsa 'm trobo
y 'l cor me diu que de la mort so á vora.

No ha estat del pler la verinosa baba
qui ha gastat de mon cos la sahó ardenta;
ni l' ambició, que reconsum sa víctima,
de mi ha allunyat la forsa de la vida...
D' hont me pervé may sospitat ho haurial...
Pietat, Senyor, assossegáume l' ánima!»

Y al ser aquí, quan de sos ulls davallan
las pus ardentas llágrimas, calmosa,
y seca y dura un' altre veu ressona
aprop molt aprop d' ell; veu que sorpronlo
y l' astora al plegat, veu qu' eco troba
en lo sen cor que, defallint, la escolta.

Y, sola y dreta, del portal á fora,
aclarida pels raigs d' hermosa lluna,
veu ab esglay la de reyal nissaga,
la dampnada de Deu, veu á Herodias!
—Recòrdabo,—diuli aquesta,—á mí vingueres
quan la flor del amor en tu esclatava.

Recorda, ¡oh jove!, 'l que llavors te deya
aqueixa qu' ara senta y ja 't planyla.
Recorda be qu' ella va dirte: «pensa
«que la venjansa n' es del crim germana.
«Una venjansa á mí 'm valgué lo caure
«en etern desconsol y eterna pena.

«Tu viua d' amor, no 't venjes si vols viurer!»
No m' has cregut y mira com ho plorasl
May mes, may mes vindran á la teva ánima,
los dolls suaus de la benauransa pura
Lo rosech del remors raurá sens treva
las telas del teu cor que ja agoneja.

Mentres petjes lo mon, un testimoni
tindrás en ell que 't retraurá tas culpas.
Los rius, lo cel, los plans y las montanyas
se semblan tant, qu' unas mateixas semblan,
tant que, en elx mont hont lo teu dol hi enterras,
veurás sovint del gran Rodoph la imatge.

Llargas las horas contarás, las vetllas
eternas se farán pel teu martiri
y, mes d' un cop, al recordar mas certas
paraulas, fillas d' una pena inmensa,
sentirás en ton cor naixe ab l' augoixa
una veu que 't dirá: «Teva es la culpa.»

Jo dona fuy y com á tal lleugera,
ningu concell avans donat m' havia
y cayguí per mon mal; mes ta cayguda
ni la excusa del seny, ni may la excusa
del no saberho ton pecat amimva.
Jo t' avisí; mes tu no m' escoltares.

Sufreix doncha. Ab ton plor rega la terra.
Tu almenys pots plorar! Jo may cap llágrima
he sentit rodolar sobre mas galtas'. ..»
Y calla aquí la misteriosa hebrea
com si escoltés del ermitá los tristos
fondos sanglots que de sa boca escapan.

Mes prompte novament empren la via
á que la dampna la justicia eterna
y poch á poch, montanya avall s' allunya,
tot murmurant:—Qui á la venjansa 's dona,
fentse esclau del remors, menjará sempre
lo pa regat ab sas ardentas llágrimas.»

Al clar de lluna se la veu com passa
per entre 'ls boixos que 'l camí vorejen.
Tal en la quieta soletat nocturna
blanquejá' 's veu, sobre la mar negrenca,
la inflada vela de la nau, tocada
pel feble raig dèl astre dels misteris.

FI DEL POEMA.

NOTAS DEL CANT TRETZÉ.

(1) Veus aquí com Muntaner esplica la fugida d' Eximenis de Arenos, en lo mateix capítol en que conta la traydora y cruel mort donada à Entença per en Gisbert de Rocafort (germa del capdill del mateix nom) y en Dalmau Sant Martí, oncle d' aquest «E com hagren mort, van cercar los altres, e assenyaladament an Ferran Eximenis E En Ferran Eximenis, axi com bon cavaller e sabi, axí mateix exi al bengi lot desguarnit e pujà al cavall, e ana capdellant E com veé que aquells den Rochafort hagren mort En Berenguer Dentença, e cavaen à ell los turchs e els turcoples que hi leyen aytant com ells los menaven, e veé que tothom moria, entro ab XXX homens a cavall aansen en un castell qui era del emperador Veus en quin perill s' hach a metre, que en poder de sos enemichs se mete per força (Muntaner cap CCXXII)

(2) — à la fi tots los caps de companyes segretament anaren en Tibaut de Sipoys, e digueren li, quin consell los dava deo Rochafort que nol podien sofferir E ell respostes que conseyll negu nols podia donar, que ell era senyor mas si ells volien be ler, que pensassen duna part e ell daltra, que farien. — «E ells respongueren, que tenien per be, que micer Tibaut faes cridar conseyll, quells dirien tot ço quels leyen quel pendrien persona, el liurarien; e axi 's feu per llur desastre que tenlema que foren à conseyll ells lo mogren de noves, e sobre les noves prengueren lo, e liurareo lo an Tibaut — «E com En Tibaut lench En Rochafort e s n frare, una nayt ell se reculiy tot celadament en les galees ab tote sa companye e mes dins En Rochafort e son frare e tantost ell bate de rems e lexa la companya sens comiat que en pres de negù — E En Tibaut de Sipoys anassen entro en Napols, e liura al rey Robert En Rochafort e son frare, quils volia pus que à hom del mon .— E com lo rey Robert los tench, ell los trames al castell à Versa, e en una volta ell los mes amdosos frares, e qui ell los lexa morir de fam, que hanch pus hi foren entrats, nols donà hom a menjar ne a beure

(¹) *Aversa* ciutat del regne de Nápols

4) Vejas la nota 2.ª d' aquest mateix cant

TAULA.

Plana.

